

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΑΡ. 169

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Γ. Α. ΜΑΡΚΙΔΗ Κύπρος (τετράστιχα).
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ 'Η Θυσία της 'Ενάτης 'Ιουλίου (άπομειν).
Κ. Π. ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ Τὸ γλωσσικὸν ἰδιῶμα τῆς Πιτσουλῆς
Κύπρου (μελέτη).
MORLEY CALLAGHAN (Μεταφρ. Μιχ. Φυσετζίδη) 'Επίσκεψη σ'
ἓναν ἄρρωστο (διήγημα).
Ν. ΜΠΑΤΑΓΙΑ Θρήνος (ποίημα).
ΜΑΝ. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ 'Ο "Αιθρώπος στὸ ἔργο τοῦ Βενέζη (μελέτη).
Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ "Ένα ἐρωτευμένο ἀση-
μοκόριτσο (νουβέλλα).
ΤΙΤΟΥ ΜΠΑΤΗ Τρύγος (ποίημα).
ΠΑΡΙ ΛΑΓΚΑΔΗ Χεράκια (ποίημα).

('Η συνέχεια στὴν ἐπόμενη σελίδα).

ΚΥΠΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ 1949

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησία συνδρομή: Διά την Κύπρον 15 σελίνια.
Διά την Ελλάδα, Αίγυπτον και Άγγλιαν 1 λίρα.
Διά την Άμερικην και άλλαχού 5 δολλλάρια.

Διευθυντής: **ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ**, Όδος Μυκηνῶν 3, Λευκασία (Κύπρου).
Ίδρυτές : Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ, ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ, Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ.
Τυπογραφεΐα: «ΚΟΣΜΟΣ» Ίω. Χ. Κυριακίδη, Λευκασία.

Συνεργασία, Συνδρομές, Έπιστολές, Έφημερίδες, Περιοδικά και Βιβλία
νά στέλλονται στή διεύθυνση :

Ν. Κρανιδιώτην, Μυκηνῶν 3, Λευκασία (Κύπρου).
Τά χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται.

(Συνέχεια περιεχομένων)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Μελή Νικολαΐδη : Ή Κυπριακή Ποίηση.— ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ. **Κ. Σπυριδάκι** : Κ. Höhn «Solon, Staatsmann und Weiser». — **Κ. Προυσή** : John Steinbeck «Άνθρωποι και Ποντίκια. Μετάφραση Κοσμά Πολίτη» και «The Wayard Bus». — ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. **Τ. Μ. Φ.** : Οί Έκθέσεις, Διάφορα Νέα.— ΕΙΔΗΣΕΙΣ.— ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ.— ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.— ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ.

ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Κ.Ε.Ο.

★ Είναι ή μάρκα που

άποτελεΐ έγγύησιν.

Α. Σ. ΑΡΑΟΥΖΟΣ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ : Λευκωσίας — Κυρηνείας

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΔ'

ΙΟΥΛΙΟΣ 1949

ΑΡ. 169

ΚΥΠΡΟΣ

Τὰ πλατάνια τοῦ Σεραχειῦ

Ξερά τὰ δέντρ' ἀπόμειναν, σά νοιώσαν πῶς σέ κείνα
κρεμᾶν τοὺς Δεσποτάδες σου, πού θά ξαναγυρίσουν
μιάν "Ανοιξη ἐδῶ φέρνοντας. Κι' ἂν τάκοψ' ἡ ἀξίνα,
πάλι μέ μιᾶς θ' ἀναστηθοῦν νά τοὺς καλωσορίσουν.

Σὰν τότες :

Σὰν τότες — πού μέ τὴν αἰσχρὴ συνθήκη τ' Ἀνταλκίδα,
δούλη στὸν Πέρση ἀπόμεινες — μὴ τάχα ἔτσι καὶ τόρα,
μὴ θά σέ δέρνει τῆς σκλαβιάς πάλιν, ἀλλοί σου, ἢ μπόρα,
κι' ἂν γιὰ τὴν ὠρία κείνη αὐγὴ πολέμησες, πατρίδα ;

Σὰν Πηνελόπη

Ψυχὴ μας, τὴν πολὺπλαγκτὴ ποτές δὲ θά προδώσεις
τὴ λευτεριά, π' ἀκαρτεράς, κι' ἀγνὴ πάντα θά στέκει.
Τὸν πέπλο, πού τὸν πρόσμεναν πῶς τάχα θά τελειώσεις,
σὰν Πηνελόπη στῆς σκλαβιάς τὴ νύχτα τὸν ξεπλέκεις.

Γιὰ δούλες ψυχῆς ἄδυτη

Γιὰ δούλες ψυχῆς ἄδυτη στάθ' ἡ δική σου γῆ,
σὰν τῆς Ἀκράϊας σ' ὁ ναὸς κλειστός στοὺς ἀντρες στάθη.
Κι' ὡς εἶχε κεί ὁ Ἀπόστολος θαυματουργὸ πηγῆ,
φωτὸς πηγῆ τῆς λεύτερης ψυχῆς σου ἦταν τὰ θάθη.

Λιγιστοὶ

Δὲν εἶν' σωστὸ τό ποῦχε πεῖ κάποιος ποτές, πῶς τάχα
ξεβράζ' ἡ γῆ σου τοὺς νεκρούς, σά γύρω σουρουπώσει.
Κι' ἂν ἔτσι μπόρῃ νάτανε, θά ξέρανε μονάχα
τοὺς λιγιστοὺς πού σ' εἶχανε, πατρίδα μου, προδώσει.

Πενταδάκτυλος

Ἀτόφιες, ἴδιες κι' ἄσβεστες στὰ θάθη σου ἀπομείναν
οἱ θεῖες φλόγες πούκαιγαν τὰ στήθια τοῦ Ὀνησίλου.
Κι' οἱ πέντε ὀρθόστηθες κορφές, δές, τοῦ Πενταδάκτυλου
τὸν οὐρανὸ λογιζόντας σὰ σύμβολο τους γίναν.

Δεσμὰ

Κι' ἂν μέ δεσμὰ ὀλασήμωτα μᾶς δέσουν, καθὼς τότες
ζητοῦσ' ὁ Λεοντόθυμος τὸν Κομνηνὸ νά δέσουν,
κι' ἂν μέ χρυσές μᾶς δέσουνε ἀλυσίδες οἱ δεσπότες,
νά μᾶς δουλώσουν τὴν ψυχὴ ποτές δὲ θά μπορέσουν.

Ἡ θλίψη σου

Στὸ κύμα τῆς ἠ θλίψη σου, πατρίδα, σὲ τυλίγει
κι' ἀποτραβιέται κάποτες, μὰ πρὶν, ἄλλοι σου, φύγει
σμίγει μὲ μί' ἄλλη π' ἄπληστα τὴν ἀγκαλιὰν ἀνοίγει,
σὰν κύμα θάλασσας, θαρρεῖς, τοῦ μ' ἄλλο κύμα σμίγει.

Ὁ Κυπριώτης Στύπακας

Ὁ Κυπριώτης Στύπακας, — ποῦχε τὸν ὄριο ἀφήσει
Σπλαχνόπτη του στὸν Ἱερό τὸ Βράχο — τὸρ' ἄς πάει
τὸν θριαμβικὸ τῶν σπλαχνῶν μας πόθον ἐκεῖ νὰ στήσει,
ἂν' στὸ ναὸ τῆς Ἀπτερῆς τῆς Νίκης πλάι πλάι.

Βέβηλοι

Σὲ πέλαο περιφρόνησης τοὺς βέβηλους γκρεμίζαν
ποῦ νὰ τὸν θρῖσουν ζήταγαν τὸν τίμιο σου λαό,
σὰ γκρεμίζαν στὸ κύμα σου τοὺς ἀσεβεῖς π' ἀγγίζαν
στὸ Κούριο τὸν πάγκαλο τ' Ἀπόλλωνα ναό.

Ὁ λογισμὸς ἀδούλωτος

Ὁ λογισμὸς σου πάλλευκος κι' ἀδούλωτος κι' ἀγνός,
γι' αὐτὸ κι' ὅποιοι σὲ σκλάβωνε χανόταν ντροπιασμένους.
Τ' Ὀλύμπου σου κι' ἂν κούρσεψε τὰ πεῦκα ὁ κεραυνὸς
στέκουν ἀρθά, μ' αὐτὸς σβυστὸς στὴ γῆ σου εἶναι θαμμένους.

Κυπριανὸς

Στ' ὀλόφωτο ταξίδι σου, κρυφάκουσ' ὁ λαὸς
τ' ἀκρόκλωνο τῆς συκαμιάς — σὰ σ' εἶχαν κρεμασμένο —
νὰ λέει πὼς θάρτεϊς. Τὸ κλαδί τῆς Δωδωναίας δρυὸς
λὲς κι' ἦταν, ποῦ προφήτεψε πὰ στὴν Ἀργῶ δεμένο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΡΚΙΔΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Η ΘΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΑΤΗΣ ΙΟΥΛΙΟΥ

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι γιομάτη ἀπὸ ὑπέροχες πράξεις ἡρώ-
σμου κι' αὐτοθυσίας. Χωρὶς αὐτὲς ἡ Φυλὴ μας δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ ἐπι-
ζησει, καὶ δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ δημιουργήσῃ τὴν παράδοση καὶ τὸ ἔργο
ποῦ ἐδημιούργησε. Ἡ θυσία ὑπῆρξεν ἡ μεγαλύτερη δύναμη ποῦ διάθετε ὁ
Ἑλληνισμὸς στὴ μακρὰν ἱστορικὴν πορεία του. Σὲ μιὰ γραφικὴ ἀλλὰ φτω-
χὴ καὶ ἀγονη γῆ, ἀριθμητικὰ ἐλάχιστος μῖσος στὴ βάρβαρη ἀνθρωπο-
πλήμυρα τῆς Ἀσίας καὶ τὴν ἐπίδρομικὴ μυρμηκία τοῦ Βορρᾶ, κράτησε ὅλο
τὸ βάρος τῶν ἱστορικῶν εὐθυνῶν του κι' ἀμύνθηκε ἐναντία στὶς ἐπίβουλες
δυνάμεις τοῦ κακοῦ μονάχα μὲ τὰ ὄπλα τῆς Ἀρετῆς καὶ τοῦ Πνεύματος.
Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς πολλὰς φορὲς ἡ ὑλικὴ ἀντοχὴ τοῦ ἔθνους ἐκάμπτετο.
Μὰ ἡ σπουδαιότερη δύναμή του, ἡ ἠθικὴ, ἔμενε πάντα ἀθικτὴ κι' ἔβγαине
ἀπὸ κάθε νέα θυσία καὶ δοκιμασία ἰσχυρότερη καὶ δημιουργικώτερη. Ἔτσι
ἐπέζησε ὁ Ἑλληνισμὸς, ὄχι σὰν ἀσθενικὸ ὑπόλειμμα τῆς παλιᾶς μορφῆς του,
μὰ σὰν συνισταμένη τῶν πανάρχαιων ἀρετῶν καὶ προτερημάτων του.

Κανένας λαὸς καὶ καμιὰ χώρα δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τὸ μακρὸ κα-
τάλογο δοκιμασιῶν καὶ θυσιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ
τοῦ Λεωνίδα ὡς τὸ σημερινὸ ἄγνωστο Ἀκρίτα ὁ Ἑλληνας ἀντιμετωπίζει
μὲ τὸ ἴδιο ἀγωνιστικὸ πνεῦμα τὶς ἐθνικὰς ὑποθέσεις του, ἐξυψώνεται πᾶν

ἀπὸ τῆ στενῆ ἀτομικῆ του ὑπόστασι, γίνεται ὁ φορέας τῆς αἰώνιας Ἑλληνικῆς Ἀρετῆς, καὶ δίδει — χωρὶς νὰ ζητᾶ ἀνταλλάγματα — τῆ ζωῆ του γιὰ τὴν ἐθνικὴ του ἐλευθερία καὶ τὴν ἐθνικὴν του ἀξιοπρέπεια. Ἔτσι, ὅσες φορὲς ἡ θυσία του δὲ στάθηκε ἰκανὴ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρώτη, ἔσωσε ὅμως καὶ διατήρησε ἀλώβητη τὴ δεύτερη. Γιαυτὸ κ' ἡ Ἑλληνικὴ θυσία δὲν ὑπῆρξε ποτὲ μάταιη : ὁ σπόρος ὁ καλὸς — ὀσοδήποτε καιρὸ κ' ἂν μὲνι θαμμένος στὸ χῶμα — ξεπετάγεται πάντα μὲ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ὀρμητικὸς καὶ γόνιμος καὶ δίδει πλοῦσια συγκομιδῆ, καρπὸ πολλαπλάσιο.

Τὸ ἀγωνιστικὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, ποῦ κράτησε ἀναμμένη τὴ φλόγα τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικῆς ιδέας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας μέσα ἀπὸ τοὺς πιὸ σκοτεινοὺς αἰῶνες τῆς ἱστορίας μας, δὲν ὑπῆρξε μονομερῆς ἐκδήλωση ὀρισμένης χρονικῆς περιόδου ἢ ὀρισμένης Ἑλληνικῆς περιοχῆς. Ὑπῆρξε τὸ ἐναντιὸ καθολικὸ γνῶρισμα ὅλων τῶν τοπικῶν καὶ χρονικῶν ἐνοτήτων τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας. Ποτάμια αἵματος καὶ φλόγες ἐρείπιῶν ἔγραψαν καὶ γράφουν τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὴν αὐγὴ τῆς ἱστορίας του μέχρι σήμερα. Μωρηᾶς, Ρούμελη, Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἠπειρος, Θράκη, Νησιά, Κρήτη, Κύπρος! Ἡ καθεμίᾳ τους ἀποτελεῖ ἕνα ἀναπόσπαστο κομμάτι μὰ σύγκαιρα καὶ μιὰ μικρογραφία τῆς Ἑλληνικῆς αὐτῆς ἀγωνιστικῆς ιδέας, τῆς Ἑλληνικῆς ἔννοιᾳς τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Θυσίας.

Αὐτὴ τὴν Ἑλληνικὴν ἔννοιαν τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Θυσίας ἐνέχει κ' ἡ Κυπριακὴ Ἐνάτη Ἰουλίου 1821. Οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου πιστοποίησαν τότε — ἀκόμη μιὰ φορά, μὲ τὴ θυσία τους — τὴν ἀφοσίωσή τους στὴν Ἰδέαν τοῦ ἔθνους, ἔδειξαν τὴν ἀλληλεγγύη τους πρὸς τοὺς μαχόμενους ἀδελφούς τους τῆς μεγάλης πατρίδας, πῶτισαν μὲ τὸ αἷμα τους τὸ σπῶρο τῆς Ἐλευθερίας, ἀναζωπύρησαν τὴ σπῖθα, ποῦ ἔκαιε κρυμμένη στὴ χόβολη. Κανένας τους δὲν ἀγνοοῦσε πῶσο διαφορετικὴς ἦτανε οἱ γεωγραφικῆς συνθήκες τοῦ νησιοῦ τους ἀπὸ κείνης τῆς ἡπειρωτικῆς ἢ τῆς ἄλλης νησιώτικης Ἑλλάδας. Περιστοιχισμένοι ἀπὸ τὴν Τουρκία, χωμένοι στὸ στόμιο τῆς Ἀνατολῆς, ἀπομονωμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες ξέρανε πῶς κάθε προσπάθειά τους ἦταν μάταιη καὶ κάθε ἀγώνας τους καταδικασμένος. Μὰ ἡ ἔννοια τῆς θυσίας καὶ τοῦ ἠθικοῦ ἀγῶνα δὲν γνωρίζει φραγμούς καὶ δὲν καθορίζεται ἀπὸ ὑπολογισμούς ἢ ἄλλα ὑλικά ἀνταλλάγματα. Ἡ Θυσία ὑπηρετεῖ τὴν Ἰδέαν, ὅσο μακρυνῆ, ὅσο ἀνέφικτη κ' ἂν φαίνεται αὐτὴ πῶς εἶναι. Ἡ προσφορά της μοιάζει μὲ τὸ ἄπλωμα τοῦ καρποῦ, ποῦ, ὅταν ὀριμάσει καὶ φθάσει ἡ στιγμή του, ἀφήνει τὸ κλωνάρι, μετεωρίζεται καὶ πέφτει στὴ γῆς, ἔτοιμος νὰ δοθῆ γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο τῆς δημιουργίας.

Μ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα βάδισαν τὸ δρόμο τοῦ μαρτυρίου τους ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οἱ Μητροπολίτες κ' οἱ ἄλλοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ, ποῦ, στὶς 9 Ἰουλίου 1821, καθαγίασαν μὲ τὴ θυσία τους τὸν ἀγῶνα καὶ πῶτισαν μὲ τὸ αἷμα τους τὸ δέντρο τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰῶνων, συνταιριασμένο μὲ τοὺς θρύλους τοῦ Ὀνήσιλου καὶ τοῦ Νικοκλή, εἶχε φθάσει τὸ μεγάλο ἐπιτακτικὸ μῆνυμα. Κανένας δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ τὸ ἀρνήθῃ· κανένας δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ παρακούσει. Οἱ ζωὲς ἦτανε κίβλας ἔτοιμες νὰ δοθοῦν. Καὶ δόθηκαν περήφανες γιὰ τὴ μεγάλη θυσία, ποῦ ὀδηγεῖ — ἀργὰ ἢ γρήγορα — στὸ θάμα τῆς Ἀνάστασις.

Ὁ Κυπριακὸς λαὸς ἔνωσε κ' ἐκτίμησε βαθειὰ τὴν ἀξία καὶ τὴ μεγάλην ἐθνικὴν σημασία τῆς θυσίας ἐκείνης. Λίγα χρόνια ἀργότερα ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς τοῦ νησιοῦ, διερμηνεύοντας πιστὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς πόθους ὅλων τῶν Κυπρίων, ἔβραζε στὸ στόμα τοῦ ἔθνομάρτυρα Ἀρχιεπισκόπου :

«Σφάζε μας οὐλοὺς τζι ἄς γενεῖ τὸ γαῖμα μας αὐλάτζιν,
Κάμε τὸν κόσμον ματζιελεῖον τζιαὶ τοὺς Ρωμοὺς τραούλια,
Ἄμμὰ ἔσαιρε πῶς ὕλαντρον ὄντας κοπεὶ καδάτζιν,
Τριγύρω του πετάσσονται τρακόσια παραπούλια.»

Καὶ πραγματικά, ποτισμένο ἀπὸ τὸ αἷμα τους, τὸ δέντρο τῆς Ἐλευθερίας πέταξε πλῆθος θαλὰρα παραβλάσταρα, ποῦ δὲ θ' ἀργήσουν νὰ φουντώσουν, νὰ τρανέψουν καὶ νὰ σκεπάσουν προστατευτικά, κάτω ἀπὸ τὸ δροσερὸ τους φύλλωμα, τὴν ἀδούλωτη στὸ φρόνημα Ἑλληνικὴν αὐτὴ γωνιά.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΙΤΣΥΛΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἡ κυπριακὴ διάλεκτος μπορεῖ νὰ ὑποδιαιρεθῆ *grosso modo* σὲ τέσσερα μικρότερα ἰδιώματα. Στὸ πεδινὸν ἢ κοινόν, στὸ ὄρεινόν, στὸ τηλλυριακὸν καὶ στὸ παφιακόν. Τὸ πεδινὸν ἰδιώμα περιλαμβάνει τὰ πεδινὰ χωριὰ τῶν ἐπαρχιῶν Ἀμμοχώστου, Λάρνακας, Λεμεσοῦ, Λευκωσίας καὶ Κερθίνειας, τὸ ὄρεινόν, τὶς ὄρεινές περιοχὲς ποῦ εἶναι στὸ κέντρο τῆς Κύπρου καὶ διὰ τὴν Πιτσυλία καὶ Μαραθάσα, τὸ τηλλυριακόν, τὰ χωριὰ τῆς Τηλλυρκίας καὶ τὸ παφιακόν τὰ χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Πάφου. Εἶπα *grosso modo* διαίρεση, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ καθορισθῆ μὲ ἀκρίβειαν ἢ ἔκταση τῆς κάθε μιᾶς ἰδιωματικῆς περιοχῆς καὶ πολλοὶ γλωσσικοὶ τύποι διαφέρουν ὄχι μονάχα μεταξὺ τῶν χωριῶν τοῦ ἴδιου ἰδιώματος μὰ καὶ μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ ἴδιου χωριοῦ, λόγω διαφορᾶς ἡλικίας, μορφώσεως, ἀποδημίας ἢ μὴ σ' ἄλλα μέρη καὶ γενικὰ τῆς ἐπαφῆς τῶν μὲ τὸν ἕξω τοῦ ἰδιώματός τῶν κόσμων.

Ἀπὸ τὰ ἰδιώματα αὐτὰ ἐκεῖνα ποῦ παρουσιάζουν τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ὄρεινόν, τὸ τηλλυριακόν, καὶ τὸ παφιακόν, τὰ μόνα δηλ. ποῦ ἔχουν καὶ λιγώτερο μελετηθῆ. Τὰ τρία αὐτὰ ἰδιώματα εἶναι κατὰ πολὺ συνηθητικώτερα τοῦ πεδινού, γιατί, ἐξ αἰτίας τῆς θέσεώς τῶν πάνω στὰ βουνά, χωρὶς συγκοινωνίαν ἐπὶ τόσους αἰῶνες μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τῆς Κύπρου, μακριὰ ἀπὸ τὰ κοσμικὰ κέντρα, παρέμειναν ἀπομονωμένα καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ γλωσσικὴ ἐξέλιξις τῶν προχωροῦσε μὲ πολὺ ἀργὸ ρυθμὸ καὶ σχεδὸν ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τὰ κέντρα. Ἡ ἀργόκίνητη ὅμως αὐτὴ ἐξέλιξις ἄρχισε νὰ ἐπιταχύνεται τώρα τελευταία, πρὸ παντός στὰ χωριὰ τοῦ ὄρεινου ἰδιώματος, ποῦ ἔγιναν ἐξοχικὰ κέντρα, τραβοῦν πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν πόλεων κ' ἔτσι οἱ ἰδιωματικοὶ γλωσσικοὶ χαρακτήρες ἀρχίζουν σιγά-σιγά νὰ ἐκτοπίζονται καὶ τὴν θέση τους νὰ παίρνουν οἱ χαρακτήρες τοῦ κοινού ἰδιώματος.

Στὸ πεδινὸν ἰδιώμα ἀνῆκαν ὅλες οἱ συλλογές τραγουδιῶν, παροιμιῶν, παραμυθιῶν, αἰνιγμάτων κλπ., ποῦ δημοσιεύτηκαν ὡς σήμερα, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων (1). Ἐπίσης ὅλες οἱ φωνητικῆς, γραμματικῆς καὶ γενικὰ γλωσσικῆς μελέτες ποῦ δημοσιεύτηκαν ὡς σήμερα ἀναφέρονται καὶ πάλι τὸ κοινὸν ἰδιώμα. (2) Ἐξείρεση τοῦ κανόνα ἀποτελεῖ ἡ μελέτη τοῦ Σ. Μενάρδου «Κυπριακὴ Γραμματικὴ» στὴν Ἄθηναν 37 (1925) 35—79, στὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ρηματικούς τύπους διαφόρους μερῶν τῆς Κύπρου, χωρὶς ὅμως καμμιά ταξινομήση τῆ κατάταξη σὲ ἰδιώματα. Κάπου-κάπου μάλιστα καταδικάζει καὶ γνωστοῦς τύπους τοῦ κοινού ἰδιώματος, ποῦ ὑπάρχουν στὸν Σακελλάριον, ὅπως στὴν σ. 49, σημ. 1, τῆς μελέτης του γράφει: «ἀνύπαρκτον τὸ παρὰ Σακελλάριῳ Β' ογ'... ἐ γ ρ α φ ο ὄ μ α σ τ η ν τοῦ παρατατικού».

Γιὰ νὰ προβῶ στὴν διαίρεση τῆς κυπριακῆς διαλέκτου στὰ τέσσερα ἰδιώματα, ὅπως τὰ καθώρισα πρὶν ἄνω, στηρίχθηκα κυρίως πάνω στὶς φθογικῆς παθήσεις καὶ τὶς ρηματικῆς καταλήξεις. Μὲ βάση λοιπὸν αὐτὰ τὰ δεδομένα θὰ προσπαθῆσω νὰ ἐξετάσω τὸ ἰδιώμα τῆς Πιτσυλίας.

Τὸ ἰδιώμα τοῦτο εἶναι ὄρεινόν καὶ περιλαμβάνει εἴκοσι δυὸ χωριὰ, δέκα τέσσερα τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας κ' ὀκτὼ τῆς ἐπ. Λεμεσοῦ:

Ἐπαρχίας Λευκωσίας

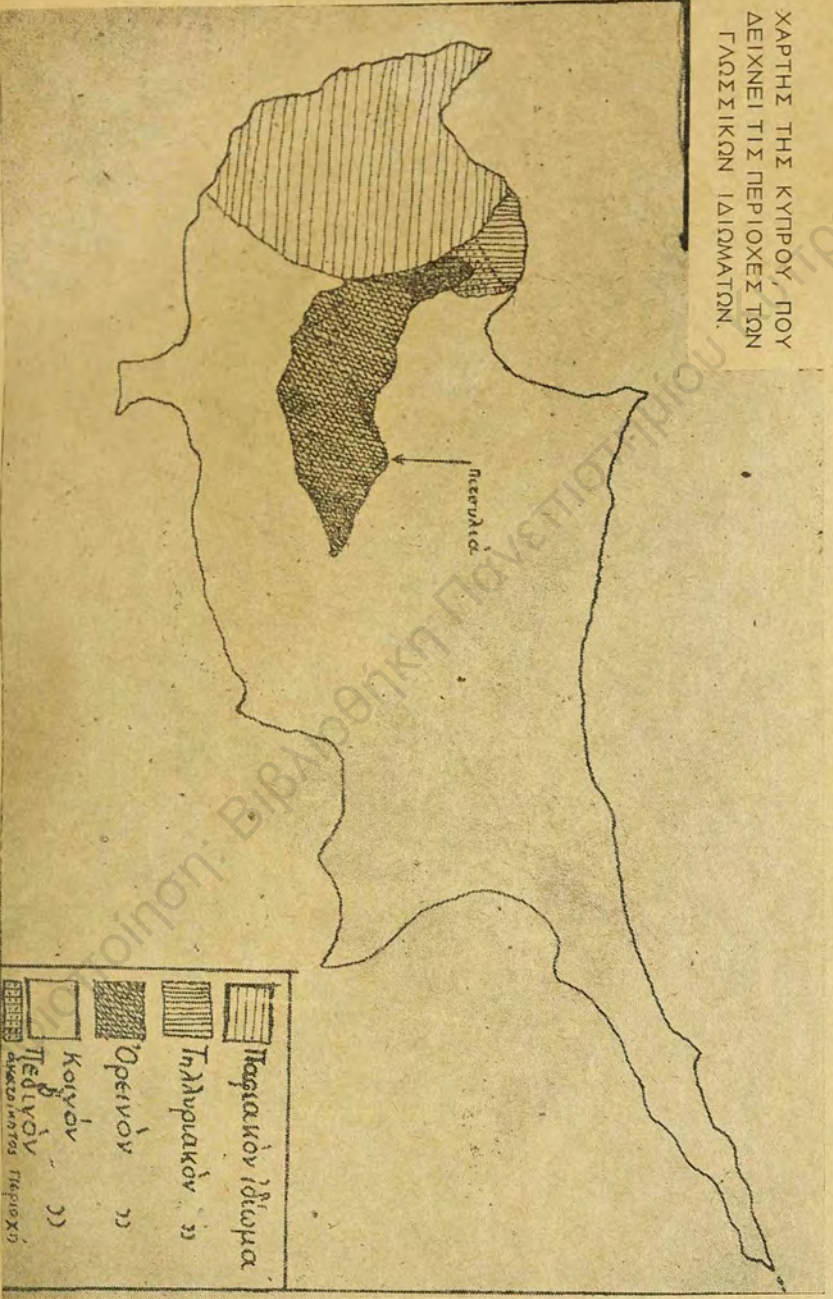
χωριὸ	κάτοικος	χωριὸ	κάτοικος
1. Τὸ Παλαιχώριον	Παλαιχωρκάτης ἢ Παλαίχωρος	5. Τὰ Χαντριά	Χαντριώτης
2. Ὁ Ἀσκὰς	Ἀσκώτης	6. Ἡ Τζυπερουῦντα	Τζυπερουγκιώτης
3. Ἡ Ἄλωνα	Ἀλωνεύτης (3)	7. Τὸ Πελέντριον	Πελεντριῆς
4. Τὸ Φτερικουδίν	Φτερικουδικιάτης	8. Οἱ Δύμες	ἢ Πέλεντρος Δυμιώτης

(1) Ἀπὸ τὴν Γαλήνην τῆς Τηλλυρκίας (ὄρεινόν ἰδιώμα) δημοσίευσεν ὁ Σταυρὸς Μαλάς «ἄσματα κυπριακά» στὴν Λαογραφίαν 10 (1932) 562—569, καθὼς κ' ἕνα «κυπριακὸν μῦθον καὶ παραμῦθον», Λαογρ. 11 (1934) 267—270, ἀπὸ τὸν Κάμπον. Μερικὰ δίστιχα τοῦ παφιακοῦ ἰδιώματος ἐδημοσίευσεν ὁ Λ. Φιλίππου στὴν «συλλογὴν δίστιχων κυπριακῶν ἀσμάτων», Λαογρ. 5 (1915) 585—96.

(2) Ὁ Χρ. Παντελίδης στὴν «Φωνητικὴν τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας» παραθέτει κάπου-κάπου ἐλάχιστες φωνητικῆς παθήσεις τοῦ παφιακοῦ ἰδιώματος.

(3) Γιὰ τὴν κατάληξη —εῦτης ἰδ. Κ. Χατζηγιάννου, Ἄθην. 47 (1937) 150.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, ΠΟΥ
 ΔΕΙΧΝΕΙ ΤΙΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΩΝ
 ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ.

Ἐπαρχίας Λευκωσίας (συνέχεια)

χωριό	κάτοικος	χωριό	κάτοικος
9. Ἡ Πλατανιστάσα	Πλατανισκιώτης	12. Τ' Ἀληθινού	πού τ' Ἀληθινού
10. Ὁ Πολλύστυπος	Πολλυστυπκιώτης	13. Τὰ Λαουδερά	Λαουδερκώτης
11. Τὰ Λιβάδκια	Λιβαδκιώτης	14. Τὸ Σαράντι (4)	Σαραντίτης

Ἐπαρχίας Λεμεσού

χωριό	κάτοικος	χωριό	κάτοικος
1. Ἡ Ποταμίτισσα	Ποταμίτης	5. Ὁ Ἄϊς Γιάννης	Ἀϊγιανίτης
2. Τὰ Γρίδκια	Ἀγριδικιώτης	6. Ὁ Κάτω Μύλος	Κατωμυλίτης
3. Ὁ Ἀγρός	Ἀγρότης ἢ Ἀρκότης	7. Ἡ Ζωοπηή	Ζωπικιάτης
4. Ὁ Ἄϊς Θέωρος	Ἀϊθωωρίτης	ἢ Ζωπκή	
ἢ Ἄϊς Θόδωρος	ἢ Αἰθοωρίτης	8. Τὸ Καλόχχωρκον	Καλοχωρίτης

Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν λέγονται μὲ γενικὴν ὀνομασίαν Πίτσιλλοι κ' ἢ περιοχὴ Πίτσιλιὰ ἢ Πίτσιλιές, πού νομίζω πὼς παράγεται ἀπὸ τὸ πιτυλέα (γῆ), δηλ. χώρα γεμάτη πίτυς=πεύκα. Στὴν κυπριακὴν ἔχομε μερικά παραδείγματα τροπῆς τοῦ τ σὲ τσ, ὅταν μετὰ τὸ τ ἀκολουθεῖ ι, ὅπως, στρωμάτιον—στρωμάτσιν, πιτυλιζώ—πιτυσκίζω, τίτυρος—τσούρος πθ. Σχόλια εἰς Θεοκρ. III. 2 ε. «τοὺς τράγους τιτύρους λέγουσι» καὶ Ἡσυχ. «τίτυρος; τράγος». Ὁ κάτοικος ἐπεκράτησε νὰ λέγεται Πίτσιλλος ἀντὶ Πίτσιλιώτης, ὅπως ἔχομε τοπικὸν ἐπίθετο Πέλεντρος ἀπὸ τὸ Πελέντριον καὶ Παλαίχωρος ἀπὸ τὸ Παλαιχώριν. Ἄλλες ἐτυμολογίαι λιγώτερο πιθανές ἔχει προτείνει ὁ Ν. Κληρίδης σὸ βιβλίον του «Συμβολίαι στὴν ἱστορίαν τῆς Πιτσιλιάς» σ. 10: «Ἡ ὀνομασία Πίτσιλλος μάς ἐρχεται ἀπὸ τὴν παλιὰ λέξιν πίτυλος= κωπηλάτης». Καὶ πάρα κάτω γράφει ἄλλην ἐτυμολογίαν ἀπὸ τὸ «πιτυλεύω πού σημαίνει μοχθῶ, κοπιᾶζω πολύ, παράγωγο Πίτυλος ἢ Πίτσιλλος=κατακουρασμένος».

Σ' αὐτὰ τὰ χωριά μὲ ἔδρα τὸν Ἀγρὸν εἶχα μείνει περί τῆς εἰκοσι μέρους τὸ καλοκαίρι τοῦ 1933 γιὰ νὰ μελετήσω τὸ γλωσσικὸν ἰδιώμα τού. Σκοπός μου ἦταν ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτὴ καὶ σὲ διάστημα μίας πενταετίας νὰ καταρτίσω τὸ γλωσσικὸν χάρτην τῆς Κύπρου, ἰδέαν πού ὑπέβαλα στὸν μ. Καθηγητὴν μου τῆς Γλωσσολογίας Γ. Ἀναγνωστοπόουλον, πού ἔσπευσε νὰ γράψῃ στὸν τότε ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κύριλλον Γ', γιὰ νὰ μοῦ παράσχῃ τὰ οἰκονομικὰ μέσα. Ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἦταν μᾶλλον ἀπογοητευτικὴ, μοῦ εἶχε προσφέρει £ 5, τῆς ὁποίας δὲν δέχτηκα, καὶ ἔτσι οὔτε ὁ χάρτης καταρτίστηκε, οὔτε κ' ἡ μελέτη τῶν ἄλλων κυπριακῶν ἰδιωμάτων προωθήθηκε. Ἀκόμα καὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Πίτσιλιᾶς ἢ παρούσα μελέτη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἔξαντλητικὴ, γιὰτὶ ὁ χρόνος τῆς παραμονῆς μου ἐκεῖ ἦταν σχετικὰ λίγος κ' ἐπομένως πολλὰ στοιχεῖα παραμένουν ἀκόμα ἀγνωστα, παρ' ὅλη τὴ βοήθεια πού μοῦ ἔδωσαν φίλοι καὶ μαθητῆς μου ἀπὸ τὰ χωριά αὐτά, ὅπως ὁ φίλος ζωγράφος Τηλέμαχος Κάνθος κ' ὁ μαθητῆς μου Α. Κουζουλής, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκφράζω κ' ἐδῶ τὶς εὐχαριστίας μου.

Ἄν κράτησα τὴν μελέτη τούτη, ἀπὸ τὸ 1933 ὡς σήμερα, κλειστὴ στὰ συρτάριά μου εἶναι γιὰτὶ ἤλπιζα πὼς κάποτε θὰ μπορούσα νὰ τὴν ὀλοκληρώσω μελετώντας παράλληλα καὶ τ' ἄλλα κυπριακὰ ἰδιώματα. Ἐχω ὅμως πειθῆ ἔν τῷ μεταξὺ πὼς μοῦ εἶναι δύσκολο, ἂν μὴ ἀδύνατο, κ' ἔτσι παραδίδω τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου σὲ ἄλλους.

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ εἶναι ἄλλα κοινὰ γιὰ ὅλα τὰ χωριά τοῦ ἰδιώματος κ' ἄλλα ἴδια τοῦ κάθε χωριοῦ.

Κοινὰ χαρακτηριστικὰ ἔχομε τὰ ἑξῆς: 1. Τὴν ἔκτασι (παρατρέθηγμα) τοῦ τονιζόμενου φωνήεντος καὶ μάλιστα στὶς λέξεις πού εἶναι στὸ τέλος τῆς προτάσεως π.χ. νὰ φάμεν' ἢ, νὰ φάμε ψομῖν τζαὶ χαλλούουμιν. Βέβαια ἡ ἔκτασι αὐτὴ μονάχα μὲ φωνοληψία μπορεῖ πιστὰ ν' ἀποδοθῆ κ' ἡ Κύπρος ὑστερεῖ στὸ σημεῖο τοῦτο. 2. Τὴν διατήρησι τοῦ δ μεταξὺ δυὸ φωνήεντων π.χ. λάδανον, ρωδατζινιά, τζυδωνιά, σελλάδιν, τζοιιάδιν, κολυμποῦδιν, βούδιν, σίδερων, ἐκλείδωσε κ. ἄλ. Ὡς γνω-

(4) Τὸ τοπωνύμιον τοῦτο γιὰ νὰ προφέρεται χωρὶς ν, παρ' ὅλο πού εἶναι οὐδέτερο, σημαίνει πὼς εἶναι κτητορικόν, δηλ. θὰ ἦταν στοῦ Σαράντη κ' ἔγινε τὸ Σαράντι.

στον τὸ δ αὐτὸ ἀποβλήθηκε στὸ κοινὸν ἰδίωμα. Ἐνῶ τὸ γ καὶ β ὅπως δὲν σώθηκαν στὸ κοινὸν δὲν σώθηκαν οὔτε κ' ἐδῶ μεταξύ δυὸ φωνηέντων π.χ. λαός (λαγός), πότρυα (πότρυγα, μετὰ τὸ τρύγος), ὅπως «πόθερα λαὸν τζαὶ πότρυα περτίτζιν» (*Αἶς Θέωρος), τραουδῶ (τραγουδῶ), ὅπως :

Ἄλοι τόφ φά. ἡ μαύρη γῆ
τζι' ἄλοι τὸγ καταλύση !
Τζεῖνος πὸν νὰ μείνη πὰ στήγ γῆν
ἐν νὰ φάη, ἐν νὰ πκιῆ
τζ' ἐν νὰ τραουδήση. (*Αγρός).

*Αουστος (Αὔγουστος), ὅπως : «*Αουστος τζ' ἐπάουστος τζαὶ πάλ' ἀρκῆ τ' Ἀούστου». Γιὰ τὴν ἀρχὴν τῶν γνωστῶν μηναιαγιῶν ποὺ ἀρχίζουν, ὄχι τὴν πρώτην Αὔγουστου, παρὰ τὴν τρίτην, καὶ μ' αὐτὴν ἀντιπροσωπεύεται ὁ Αὔγουστος.

*Ιδία χαρακτηριστικὰ ἔχομε τὰ ἐξῆς : Στὸ Παλαιχώρι τὸ συμπλεγμὰ δῖα διατηρήθηκε ἔτσι, ἐνῶ στὸ κοινὸν ἰδίωμα καὶ στ' ἄλλα χωριὰ τῆς Πιτσουλίας γίνηκε δκῖα : π.χ. δυό, διάολος (ἐκφρ. «δυό, βρὲ διάολε, δυό»), παπαδιά, θούδια, πόδια, δενδρούδια. Καὶ κατ' ἀναλογία τοῦτου ἡ κατάληξη —τιὰ τράπηκε σὲ —διά, ὅπως : ἀμμάδια (φρ. «δυό, βρὲ διάολε, δυό, ποὺ νὰ βκοῦν τ' ἀμμάδια σου»), φωδιά, σπῖδια κλπ., ἐνῶ στὸν κοινὸν ἰδίωμα καὶ τὴν ἄλλην Πιτσουλίαν ἔχομε τροπήν τοῦ —τιὰ σὲ —κῖα : π.χ. ἀμμάδικια, φωδῖα, σπῖδικια κλπ.

Στὸ Παλαιχώριν ἐπίσης καθὼς καὶ στὴν Ἄλωνα τὰ συμφωνικὰ συμπλέγματα ρδ, βδ καὶ γδ διατηρήθηκαν (ἐνῶ στὸ κοινὸν ἰδίωμα καὶ τὴν ἄλλην Πιτσουλίαν τράπηκαν σὲ ρδ. βδ. καὶ γδ) π.χ. περδίτζιν, βόρδος, βόρδακας (βάτραχος), ἐβδομάδα, ραβδῖν, ἀβδέλλα, γδέρνω, γδύννω, γδῖν, κλπ.

Στὰ Χαντριά, καὶ κατὰ δεύτερο λόγο στὴν Ἄλωνα, συνήθως τὰ ττ τράπηκαν σὲ θθ, ὅπως : ἐπαθθάλεφα (ἐπαττάλεφα), ἐπάθθησα (ἐπάττησα) ἢ ἐπάθθηα, σεθθῖν ἢ σιθθῖν (σεττίν, τὸ κεντρί) καλλύθθερον (καλλύττερον) κλπ. Τὸ ἀντίθετο παρατηρεῖται στὸ κοινὸν ἰδίωμα, δηλ. τὰ θθ τρέπονται σὲ ττ, ὅπως : ἀπθθός (ἀθθός—ἀνθός), πότεν (πόθθεν), συμπέθθερος (συμπέτθερος—συμπέτθερος), ἐτ τελω (ἐθ θέλω—δὲν θέλω), πθ. Χρ. Παντελίδη, Λαογρ. ΣΤ', 579, 103 : ἐτ τέλουμεν τ' ἀππάρι σου τζαὶ τὰ ὑπάρκοντά σου. Στὸ Παλαιχώρι μονάχα τὸ ποθθὲ (ποττὲ) ἀκούεται π.χ. ποθθὲ νὰ μὲν τὸ πῆς! (Μὰ τί λές, νὰ μὴ τὸ πῆς!).

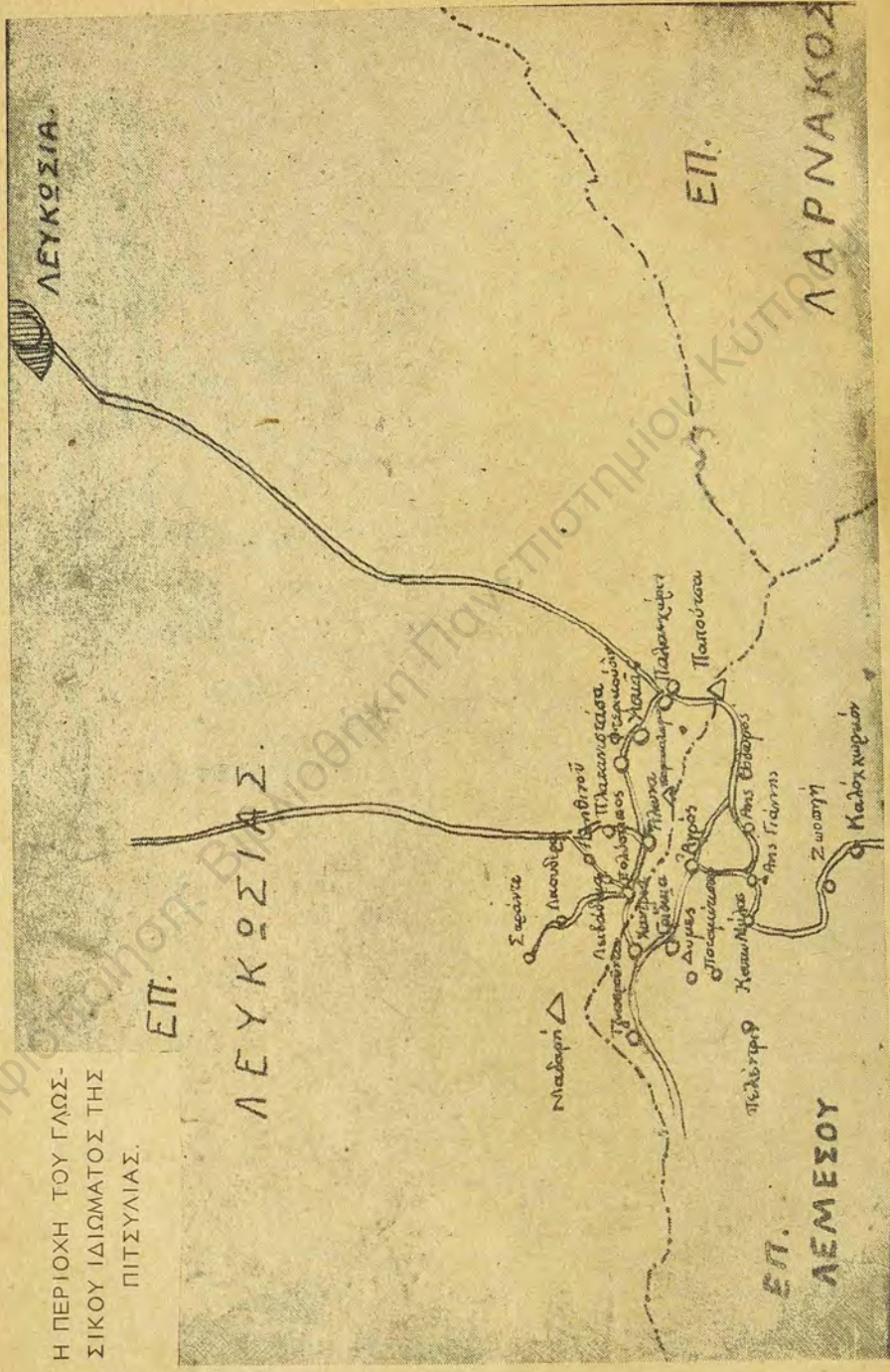
Στὰ Χαντριά, τὴν Ζωοπηγιὴν καὶ τὸ Παλαιχώρι ἀντὶ τῶν κοινῶν τύπων ἔμπηκα καὶ ἐβκῆκα συνηθίζονται οἱ τύποι ἐ μ π ἔ η κ α καὶ ἐ β κ ἔ η κ α, γιὰ τὸν ἀόριστον τοῦ μ π α ἰ ν ν ω καὶ β κ α ἰ ν ν ω καὶ κλίνονται ἔτσι :

ὀριστική	ὑποταχτική	ὀριστική	ὑποταχτική
ἐμπέηκα	μπῶ	ἐβκέηκα	βκῶ
ἐμπέης καὶ ἐμπέητζες	μπῆς	ἐβκέης καὶ ἐβκέητζες	βκῆς
ἐμπέην	μπῆ	ἐβκέην	βκῆ
ἐμπέημαν	μποῦμεν	ἐβκέημαν	βκοῦμεν
ἐμπέητε	μπῆτε	ἐβκέητε	βκῆτε
ἐμπέησαν	μποῦσιν καὶ μποῦν	ἐβκέησαν	βκοῦσιν καὶ βκοῦν

Π.χ. «ἐμπέησαν τὰ θονικὰ τοῦ Ττουολῆ τζ' ἐφάσμ μου τὲς καρκὲς μου» (μπῆκαν τὰ γαϊδούρια τοῦ Χριστοδουλή καὶ μοῦ ἔφαγαν τὲς καρυδιὲς μου).

Στὴν Ἄλωνα καὶ στὸ Γρίδικια—καὶ λιγώτερο στ' ἄλλα χωριὰ τῆς Πιτσουλίας—τὸ σ τῆς ὀριστικῆς καὶ ὑποταχτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου (καὶ ὀριστικῆς τοῦ συνοπτικοῦ μέλλοντα) συχνὰ χάνεται ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα π.χ. ἐτπουπῶεν το, ἐππάλιαέν το, ἐστήηαν, ἐπέεσκαιεν, ἐμππλαα, νὰ τοῦ -ι-μπλάωμεν, νὰ τσαππῶμεν, νὰ ποτῶμεν, νὰ λῶμεν τὸ νερόν, νὰ τσιλλῶμεν κλπ. Στὸ πεδινὸν ἰδίωμα παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο τοῦτου μὰ σὲ πολλὰ περιορισμένη κλίμακα καὶ σὲ μερικὰ μόνο ρήματα, ὅπως, ἐπκῖα, ἐθάρηα ἢ ἐχάρηα κλπ. Ὁ Μενάρδος στὴν Ἀθην. 37 (1926) 41 φέρνει πολλὰ παραδείγματα ἀπὸ διάφορα χωριὰ τῆς Κύπρου, μὰ ποὺ τὰ περισσότερα ἀνήκουν στὸ ὀρεινὸν ἰδίωμα καὶ ἐξηγεῖ ὡς ἐξῆς τὸ φαινόμενο σ. 42 : «Οἱ πρώτοι ἀόριστοι συνεχέδραμον πρὸς τοὺς ὀλίγους σωθέντας δευτέρους εἰ(δ)α, ἐκατάλα(β)α, ἐπῆ(γ)α, ἔφα(γ)α, ἔφυ(γ)α, οἷτινες ἐν τῇ πλείστη Κύπρῳ προφέρονται ἀνευ συμφώνου». Πρὸς αὐτὴ τὴ γνώμη φαίνεται ἀποκλίνει κι' ὁ Καθηγητὴς Στ. Κυριακίδης, Λαογρ. 10 (1932) 568. Ὁ Χρ. Παντελίδης στὴν Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων κλπ. σ. 50 ὑποθέτει ὅτι ἡ ἀποβολὴ τοῦ σ στὸ δεύτερο ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ ἀορίστου προέ-

Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΓΛΩΣ-
ΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ
ΠΙΤΣΥΛΙΑΣ.

ΛΕΜΕΣΟΥ

κυψε από ανομοίωση, όπως, έπούλησες—έπούληες, κι' ότι ή άποβολή κατ' άναλογίαν ξαπλώθηκε σ' όλα τά πρόσωπα.

Νομίζουμε πώς ή άποβολή του σ οφείλεται μάλλον σ' έξασθένηση τούτου για δύο λόγους : Α', γιατί θρισκόταν ανάμεσα σέ δυό φωνήεντα και Β' γιατί ή θέση του ήταν μακριά από τήν τονιζόμενη (δυνατή) συλλαβή τής προπαραλήγουσας, όπως, έπιασα, έθάρησα κλπ. Κι' άν ζέτεσε τό σ στήν Πιτσουλιά πελύ περισσότερο παρά σ' άλλες περιοχές είναι γιατί στήν περιοχήν αυτήν οι κάτοικοι σέρνουν τήν φωνή τους στήν τονιζόμενη συλλαβή κ' ή πνοή άδυνατίζει δλότελα στήν τελευταία· π.χ. έπέεισκαα, έπόοτια, αντί έπέεισκασα, έπόοτια. Μάλιστα φαίνεται πώς τό σ πρό τής άποβολής του τράπηκε σ' ένα δασύ Ιι πράγμα πού τό συναντούμε ακόμα στό πεδιό ιδιώμα, όπως έπκια Ιι α' ιδ. Χρ. Παντελίδη, Φωνητικήν σ. 40—1.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Μορφολογικές διαφορές παρατηρούμε κυρίως στήν κλίση τών ονομάτων.

Α'. Τό α' πληθυντικό πρόσωπο τών μη περισπωμένων ρημάτων τής ενεργητικής φωνής τελειώνει σέ—ομεν αντί —ομεν του κοινού ιδιώματος. Π.χ. χορεύκομεν, σπιλάζομεν, δικιεβάζομεν, τσαππίζομεν κλπ., όπως και στήν ύποταχτικήν τελειώνει σέ —ωμεν ενώ στό κοινόν σέ —ομεν, όπως, νά τσαππίζωμεν τζει πέρα, νά τόδ δήσωμεν νά τόμ πάρωμεγ κάτω. Ένώ τά περισπώμενα τελειώνουν σέ —οϋμεν, όπως και στό κοινόν· π.χ. χαλούμεν, τραοϋμεν, μασοϋμεν.

Β'. Η κατάληξη του α' ένικού προσώπου τής παθητικής φωνής τελειώνει σέ —ομαι αντί —ομαι του κοινού ιδιώματος. Π.χ. αναγκάζομαι, άντρέπομαι, σκέφτομαι.

Γ'. Τό γ' πληθυντικό πρόσωπο του παρατατικού τής παθητικής φωνής τελειώνει σέ —ντον αντί —νταν. Π.χ. έτζοιμοϋντον, ελούνοϋντον, έμετρικάζοϋντον (άστειεύοϋνταν).

Δ'. Οι καταλήξεις τών τριών πληθυντικών προσώπων τής όριστικής του παθητικού άορίστου είναι : —θημαν —θητε —θησαν, όπως, άρνήθημαν, ελούθητε, έτσακώθησαν, ενώ του κοινού είναι : —θήκαμεν —θήκατε —θήκαν ή —θήκασιν, άν και άκούει κανείς σήμερα στήν Πιτσουλιά κι' αυτές τές καταλήξεις, πρό παντός μεταξύ νέων 40 χρονών και κάτω. Για καλύτερη κατανόηση δίνουμε μερικά παραδείγματα κλίσεως ρημάτων.

Είμαι

Όριστική ένεστώτα. Είμαι, είσαι, ένι, είμαθθιν και είμεθθαν και είμαθθαν και είμαθθεν και είμαστεν, είστε και είσαστιν, ένι.

Η ύποταχτική είναι όμοια με τήν όριστικήν.

Παρατατικός. Ήμουν, ήσουν, ήτουν, ήμαστον και ήμαθθιν, ήσαστον, ήτουν.

Όριστική άορίστου. Έγίνα και έγίνηκα, έγινες και έγίνηκες, έγίνητζεν και έγινε και έγίνηκεν, έγίνημαν και έγίνηκαμεν, έγίνετε και έγίνηκατε, έγίνησαν και έγίνηκασιν.

Υποταχτική άορίστου. Γενώ, γενής, γενή, γενοϋμεν, γενήτε, γενοϋσιν και γενοϋν.

Προσταχτική άορίστου. Γένου, γενήτε.

Βαρύτονα. Ένεργητική φωνή. Θ έ λ ω.

Όριστική ένεστώτα. Θέλω, θέλεις, θέλει, θέλομεν, θέλετε, θέλοσιν και θέλουν.

Η ύποταχτική είναι όμοια με τήν όριστικήν.

Προσταχτική ένεστώτα. Θέλε, θέλετε.

Παρατατικός. Έθελα, έθελες, έθελεν, έθέλαμεν, έθέλετε, έθελαν, έθέλαν και έθέλασιν.

Όριστική άορίστου. Έθέλησα, έθέλησες, έθέλησεν, έθελήσαμεν, έθελήσετε, έθελήσαν και έθελήσασιν.

Υποταχτική άορίστου. Θελήσω, θελήσης, θελήση, θελήσωμεν, θελήσετε, θελήσουσιν και θελήσουν.

Προσταχτική άορίστου. Θέλησε, θελήσετε.

Περισπώμενα. Ένεργητική φωνή. Συζυγία τών ΕΙ. Π ο ν ω.

Όριστική ένεστώτα. Πονώ, ποινείς, ποινεί, πονοϋμεν, πονείτε, πονοϋσιν και πονοϋν.

Ἡ ὑποταχτικὴ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ὀριστικὴν.

Προστακτικὴ ἔνεστῶτα. Πόνε, πονεῖτε.

Παρατατικὸς. Ἐπόνουν, ἐπόνες, ἐπόνεν, ἐπονούσαμεν, ἐπονούσετε, ἐπονούσαν καὶ ἐπονούσασιν.

Ὀριστικὴ ἄορίστου. Ἐπόνησα, ἐπόνησες, ἐπόνησεν, ἐπόνησαμεν, ἐπόνησετε, ἐπόνησαν καὶ ἐπόνησασιν.

Ἐποταχτικὴ ἄορίστου. Πονήσω, πονήσης, πονήση, πονήσωμεν, πονήσετε, πονήσουσιν καὶ πονήσουν.

Προσταχτικὴ ἄορίστου Πόνησε, πονήσετε.

Κατὰ τὸ πονῶ κλίνονται: κρατῶ, φορῶ, θωρῶ (ἀόρ. εἶδα), λαλῶ, παρπατῶ, τυρανιῶ, βασανιῶ, καλιῶ (καλῶ), προσκαλιῶ, παρακαλιῶ (ἀόρ. ἐκάλεσα, ἐπαρακάλεσα) καταλιῶ καὶ κατελιῶ, κωλυῶ (ἐμποδίζω), βαρυκωλυῶ (χρονοτριβῶ) (ἀόρ. ἐκατάλυσα καὶ ἐκατέλυσα, ἐκώλυσα, ἐβαρυκώλυσα), καρκαλιῶ (γαργαλῶ) κλπ.

Περισπόμενα. Ἐνεργητικὴ φωνή. Συζυγία τῶν Α. Σφυρῶ.

Ὀριστικὴ ἔνεστῶτα. Σφυρῶ, σφυρᾶς, σφυρᾶ, σφυρούμεν, σφυρᾶτε, σφυρούσιν καὶ σφυροῦν.

Ἡ ὑποταχτικὴ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ὀριστικὴν.

Προστακτικὴ ἔνεστῶτα. Σφύρα, σφυρᾶτε.

Παρατατικὸς. Ἐσφύρου, ἐσφύρας, ἐσφύραν, ἐσφύρούσαμεν, ἐσφύρούσετε, ἐσφύρούσαν καὶ ἐσφύρούσασιν.

Ὀριστικὴ ἄορίστου. Ἐσφύρησα, ἐσφύρησες, ἐσφύρησεν, ἐσφύρησαμεν, ἐσφύρησετε, ἐσφύρησαν καὶ ἐσφύρησασιν.

Ἐσφαχτικὴ ἄορίστου. Σφύρησω, σφύρησης, σφύρηση, σφύρησωμεν, σφύρησετε, σφύρησουσιν καὶ σφύρησουν.

Προσταχτικὴ ἄορίστου. Σφύρησε, σφύρησετε.

Κατὰ τὸ σφυρῶ κλίνονται: τραουδῶ, πατῶ, σταματῶ, χαμνῶ, καθηρῶ, παρηρῶ, χαλῶ, θουρῶ, ξαπολῶ καὶ ξαπελῶ ἀόρ. ἐξαπέλυσα (τὸ ε τοῦ ἔνεστῶτα ἀπὸ τὸν ἄορίστον).

Παθητικὴ φωνή. Βαρύτονα. Γρειάζομαι.

Ὀριστικὴ ἔνεστῶτα. Γρειάζομαι, γρειάζεσαι, γρειάζεται, γρειάζομαιθιν καὶ γρειάζομασθιν, γρειάζεστε, γρειάζονται.

Ἡ ὑποταχτικὴ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ὀριστικὴν.

Προστακτικὴ ἔνεστῶτα. Γρειάζου, γρειάζεστε.

Παρατατικὸς. Ἐγρειάζομαι, ἐγρειάζεσθαι, ἐγρειάζεσθαι, ἐγρειάζομαισθαι, ἐγρειάζεσθαι καὶ ἐγρειάζεσθαι, ἐγρειάζονται.

Ὀριστικὴ ἄορίστου. Ἐγρειάστηκα, ἐγρειάστης καὶ ἐγρειάστητες καὶ ἐγρειάστηκες, ἐγρειάστην καὶ ἐγρειάστηζεν καὶ ἐγρειάστηκεν, ἐγρειάστημαν, ἐγρειάστητε, ἐγρειάστησαν.

Ἐποτακτικὴ ἄορίστου. Γρειαστῶ, γρειαστῆς, γρειαστῆ, γρειαστούμεν, γρειαστῆτε, γρειαστούσιν καὶ γρειαστοῦν.

Προσταχτικὴ ἄορίστου. Γρειάστου, γρειαστῆτε.

Παθητικὴ φωνή. Περισπόμενα. Συζυγία τῶν Ε. Βαρυθῶμαι.

Ὀριστικὴ ἔνεστῶτα. Βαρυθῶμαι, βαρκέσαι, βαρκέται, βαρυθῶμαιθιν καὶ βαρυθῶμασθιν, βαρκέστε, βαρυθῶνται.

Ἡ ὑποταχτικὴ εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ὀριστικὴν.

Προστακτικὴ ἔνεστῶτα. Βαρυθῶ, βαρκέστε.

Παρατατικὸς. Ἐβαρυθῶμαι, ἐβαρκέσθαι, ἐβαρκέσθαι, ἐβαρυθῶμαιθιν καὶ ἐβαρυθῶμασθιν, ἐβαρκέσθαι καὶ ἐβαρκέσθαι, ἐβαρυθῶνται.

Ὀριστικὴ ἄορίστου. Ἐβαρύθηκα, ἐβαρύθης καὶ ἐβαρύθητες καὶ ἐβαρύθηκες, ἐβαρύθην καὶ ἐβαρύθηζεν καὶ ἐβαρύθηκεν, ἐβαρύθημαν καὶ ἐβαρυθήκαμεν, ἐβαρύθητε καὶ ἐβαρυθήκατε, ἐβαρύθησαν καὶ ἐβαρυθήκασιν καὶ ἐβαρύθησαν.

Ἐποτακτικὴ ἄορίστου. Βαρυθῶ, βαρυθῆς, βαρυθῆ, βαρυθῶμεν, βαρυθῆτε, βαρυθῶσιν καὶ βαρυθῶν. (Στὸ κοινὸν ἰδίωμα ἀντὶ ἐβαρύθηκα ἔχομεν ἐβαρέθηκα καὶ ὑποτ. βαρεθῶ).

Προσταχτικὴ ἄορίστου. Βαρύθου, βαρυθῆτε.

Κατὰ τὸ βαρκοῦμαι κλίνονται : παρηγοροῦμαι, καταλυοῦμαι, χαλιοῦμαι, καλιούμαι, βασανιοῦμαι, τυρανιοῦμαι, κραδικοῦμαι (συγκρατοῦμαι), παδικοῦμαι, ξαπολυοῦμαι κλπ.

Παθητικὴ φωνή. Περισπώμενα. Συζυγία τῶν Α. Λυποῦμαι.

Ὅριστικὴ ἐνεστώτα. Λυποῦμαι, λυπάσαι, λυπάται, λυπούμεσθαι καὶ λυπούμασθιν, λυπάσθε, λυποῦνται.

Ἡ ὑποταχτικὴ εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ὀριστικὴν.

Προσταχτικὴ ἐνεστώτα. Λυποῦ, λυπάσθε.

Παρατατικὸς. Ἐλυπούμουν, ἐλυπάσουν, ἐλυπάτου, ἐλυπούμεσθα καὶ ἐλυπούμασθιν, ἐλυπάστον καὶ ἐλυπάστον, ἐλυποῦντον.

Ὅριστικὴ ἀορίστου, ὑποταχτικὴ καὶ προσταχτικὴ, ἐλυπήθηκα, λυπήθω, λυπήθου καὶ κλίνονται ὅπως τὰ ρήματα τῆς συζυγίας τῶν Ε.

Κατὰ τὸ λυποῦμαι κλίνονται : τζοιοῦμαι, φοοῦμαι, κρολοοῦμαι (ἀφουγκράζομαι), ἀθθυοῦμαι κλπ.

Ὁ Μέλλοντας σχηματίζεται μὲ τὸ ἐν νά (θέν νά) καὶ ὑποτ. ἐνεστώτα ἂν εἶναι διαρκῆς (ἐξακολουθητικὸς) καὶ ὑποτ. ἀορίτου ἂν εἶναι στιγμιαίος (συνοπτικὸς). Ἡ ἐνεργητικὴ φωνὴ δὲν ἔχει παρακείμενον, ὑπερσυντέλικον καὶ τετελεσμένον μέλλοντα. Ἡ παθητικὴ φωνὴ ἔχει μονάχα περιφραστικούς τοὺς χρόνους τοῦτους (α) μὲ τὸ εἶμαι καὶ τὴν μετοχὴν τὸ ὑ παρακείμενου (ὄσα ρήματα ἔχουν). Π.χ. εἶμαι λυπημένος, ἤμουν λυπημένος, ἐν νάμαι λυπημένος καὶ (6) μὲ τὸ ἔχω καὶ τὴν μετοχὴν τὸ ὑ παρακείμενου, ὅπως ἔχω τελειωμένον, εἶχα τελειωμένον, ἐν νάχω τελειωμένον.

Μερικὰ ρήματα ἔχουν καὶ μετοχὴν ἐνεστώτα στὴν ἐνεργητικὴν φωνήν, πού κατάντησε σχεδὸν τροπικὸν ἐπίρρημα. Συνήθως αὐτὲς οἱ μετοχές ἐξαρτῶνται ἀπὸ κινήσεως σημαντικὰ ρήματα π.χ. πααίνει δουράντα, ἔρχεται παρπατώντα, τραουώντα, σφυρώντα κλπ. Ἐπίσης μερικὰ ρήματα ἔχουν μετοχές ἐνεστώτα καὶ στὴν παθητικὴν φωνήν, ὅπως ἀπλούμενη, γραιζοῦμενη, πονιζόμενον (τὸ χέρι του) κλπ. Πολλὴ συνηθισμένη εἶναι ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακείμενου π.χ. κκιασμένος, τσακκωμένος, σκοτωμένος, φοίτσιασμένος, στρατεμένος (καθωδηγημένος) κλπ.

Γενικὰ παρατηροῦμε πὼς ἡ γλώσσα τοῦ ιδιώματος τοῦτου ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ ὡς σήμερα τὴν μεσαιωνικὴ ζωὴ τῆς. Ἄν συγκρίνομε τοὺς ρηματικούς τύπους του μὲ τοὺς παρὰλληλους ρηματικούς τύπους πού συναντοῦμε στὶς Ἀσιζες, στοὺς δύο μεσαιωνικούς χρονογράφους, Μαχαιράν καὶ Βουστρώνιον, καθὼς καὶ στὰ Κυπριακὰ Ἐρωτικά ποιήματα, θὰ δοῦμε πὼς λίγο ἢ πολὺ ἔχουν τὴν ἴδιαν καταλήξει. Ὁ Μενάρδος ἐνθ. ἀν. σ. 49 γράφει : «ἀλλ' οὐδαμοῦ φαίνεται σωζόμενος ὁ τύπος τοῦ Μαχαιρά σ. 251 «λυπούμεθαν» (5) καὶ 315 «χρηζοῦμεσθαι» (6) Ἐνῶ ἀκριβῶς οἱ τύποι αὐτοὶ σώζονται σήμερα στὸ ἴδιωμα τῆς Πιτσυλιάς «λυπούμεσθαι», «βαρκοῦμεσθαι» κλπ. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι πὼς ἐδῶ τὸ θ προφέρεται κάπως ἔντονα ὥστε ν' ἀκούεται διπλό· ἀλλὰ καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Μαχαιρά δὲν ξέρουμε ἂν δὲν προφερόταν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ δὲν μπόρεσε ὁ Μαχαιράς νὰ τὸ ἀποδώσῃ ἀκριβῶς, ὅπως προφερόταν. Τέτοια λάθη ἀνεπαρκoῦς καταγραφῆς τῆς προφορᾶς εἶναι γεμάτα τὰ κυπριακὰ μεσαιωνικὰ κείμενα. (7) Πάνω σ' αὐτὰ στηριζόμενος ὑποθέτω πὼς τὸ σ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου τῶν ρημάτων μεταξὺ δύο φωνηέντων ἄρχισε νὰ χάνεται (πράγμα πού ὅπως εἶδαμε πρῶτύτερα τὸ συναντοῦμε πολὺ συχνὰ σὲ μερικὰ χωριά τοῦ ιδιώματος τοῦτου) ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀσιζῶν, ὅπως τὸ βλέπουμε στὸν τύπο «ἐγόρα το» (σ. 192, 5), πού φαίνεται πὼς θὰ ἦταν «ἐγόρασά το» (δηλ. ἐγόρασά το) καὶ δὲν ἀποδόθηκε καλά.

Τὴν κατάληξη -θημαν τοῦ α' πληθ. προσώπου τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, τόσο συνηθισμένη στὸ ἴδιωμα τοῦτου, τὴν συναντοῦμε πολὺ συχνὰ στὸν Μαχαιράν (ἐκδ. Dawkins 654, 1) «καὶ ξημερώνοντα τῆς παρασκευῆς ἐσηκώθημαν» καὶ 652, 34 «ἐκοιμήθημαν εἰς τοὺς κάμπους». Ἐπίσης πολὺ συνηθισμένη εἶναι ἡ κατάληξη -θησαν τοῦ γ' πληθ. προσ. τοῦ ἴδιου χρόνου, ὅπως Μαχ. 654, 11 «ἐπικράνθησαν πολλὰ» καὶ 324, 4 «ἐξηγήθησαν τὰ γενόμενα» καὶ 500, 5 «ἐστάθησαν», «ἐποστάθησαν» κλπ.

Ἐπίσης στὰ μεσαιωνικὰ κυπριακὰ κείμενα συναντοῦμε τὴν κατάληξη -ομεν τοῦ α' πληθ. προσ. τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα καθὼς καὶ τὴν κατάληξη -ομεν τῆς ὑποταχτι-

(5) ἔκδ. Dawkins 372, 10.

(6) ἔκδ. Dawkins 494, 10.

(7) ἴδ. Κ. Χατζηγιάννου, Ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν κυπριακῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων, Κυπρ. Γράμματα, 1946, σ. 79 κέξ.

κῆς (κοιν. -ουμεν), ὅπως, Μαχ. 654, 27 «τίνα γυρεύομεν» καὶ 654, 36 «καί, ὄταν νάρτης, θέλομεν» καὶ ὑποταχτική, Μαχ. 654, 35 «νά τὰ ἀπλώσωμεν» καὶ 388, 21 «νά σοῦ συντύχωμεν» καὶ ἄλλου «νά τελεεῖώσωμεν», «ἀς τοῦς ἀποδιαβάζωμεν» κλπ. Ἀποδεικνύεται δηλ. ὅτι οἱ τύποι αὐτοὶ τῶν μεσαιωνικῶν κειμένων εἶναι καθαρῶς διαλεκτικοὶ καὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ ἐπίδραση τῆς λογίας παραδόσεως.

Ἐκτὸς τῶν καταλήξεων τῶν ρημάτων ἔχομε κ' ἓνα ἰδιάζον λεξιλόγιον, ὅπως ὑποκοριστικά σέ -πουλλος· π.χ. καρκοπούλλα, ἡ μικρὴ καρυδιά, χωρκά-τόπουλλον, τὸ χωριatóπουλο, ἐνῶ στὸ κοινὸν δὲν σώζεται σήμερα αὐτὴ ἡ κατάληξη. Γιὰ τὰ πιὸ πάνω ὀνόματα χρησιμοποιεῖται ἡ ὑποκ. κατάληξη -ού(δ)α καὶ -ού(δ)ιν, στὸ κοινόν, δηλ. καρυδίουά, καὶ χωρκατούιν. Τὴν κατάληξη -πουλλος τὴν συναντοῦμε στὸν Μαχαιράν 492, 25 «λαγηνόπουλλον» καὶ 498, 2 «χωργιατόπουλον». Στὴν Πιτουλιά τὸ «ἀπ' ἐδῶ κ' ἐμπρός» τὸ λέν «πῶδε τζι' ἄδε» (κοιν. πῶδε τζι' ὦε) καὶ τὸ συναντοῦμε στὸν Μαχ. 500, 8 «ἀπῶδε». Ἐπίσης χρησιμοποιοῦν τὸ τοπικὸν ἐπίρρημα «τζεῖ πέρα» (κοιν. τζεῖ κάτω).

Τὰ μουλάρια στὴν Πιτουλιά τὰ λέν «ροκά χτηνά» (κοιν. μουλικά) ἄνκαι ἡ λέξη ἀκούεται κάπου-κάπου καὶ στὸ κοινὸν ἰδίωμα καὶ περισσότερο στὴν Καρπασία, μὰ ὄχι μὲ τόσο καθωρισμένη ἔννοια, γιατί ἄλλοι χωρικοὶ ἔννοοῦν ὡς «ροκά χτηνά» ὅλα τὰ ζῶα ποῦ χρησιμοποιοῦν στίς γεωργικὲς δουλειέες τους (μουλάρια, ἄλογα καὶ γαϊδούρια) ἐκτὸς τῶν βοδιῶν, ἄλλοι τὰ μουλάρια καὶ τ' ἄλογα μόνο κ' ἄλλοι τὰ ὑποζύγια ποῦ τρέχουν πολὺ ἢ μᾶλλον τὰ εὐρωστά. Φαίνεται πῶς παρόμοια σύγχυση θὰ ἐπικρατοῦσε καὶ στὴν ἐποχὴ τῶν Ἀσιζῶν, ὅπως φαίνεται σὲ δύο ἄρθρα τῶν νόμων τούτων ποῦ προνοοῦν γιὰ τὴν ἀποζημίωση ποῦ πρέπει νὰ πάρη ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου τὸ ζῶον φορὰ ἀπὸ κακῆν θεραπείαν μιάς ἀρρώστιας ἢ πληγῆς. Ἄρθρον 226, Ἀσιζία Α, σ. 180, 25 κέξ.: «διά ἄλογον ροκὸν πέρπυρα μ', καὶ ἐάν ἦτον μούλαν ἢ βορδῶν, ἐντέχεται νὰ τοῦ δώσῃ πέρπυρα λ'.» Καὶ ἄρθρον 224, Ἀσιζία Β, σ. 433, 7 κέξ.: «διά τὸ ἄλογον τὸ ἐσκότῳσαν πέρπυρα μ', εἰ δὲ ἦτον μούλα ἢ βορδῶν, νὰ τοῦ δώσῃ πέρπυρα λ'.» Φαίνεται λοιπὸν ἐδῶ ὅτι ροκὸν εἶναι τὸ ἄλογο (ἵππος). Ὅτι ὅμως ἡ μόνη ὀρθὴ ἔννοια τοῦ «ροκὸν χτηνόν» εἶναι αὐτὴ τῆς Πιτουλιάς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔννοιαν ποῦ εἶχεν ἡ λέξη στὴν ἀρχαίαν ἑλληνική, γιατί τὸ «ροκόν» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀρχ. ὄρεικόν, Πλατ. Λυσ. 208 Β «ὄρεικόν ζεῦγος» δηλ. ζεῦγος μουλαριῶν. Τὸ ἐπίθετον ὄρεικόν, ἀπὸ τὸ ὀμηρικὸν ὄρεϋς, ἔγινε ροκόν κατ' ἀφομοίωση τοῦ εἰ πρὸς τὰ δύο ο, ὄρεικόν—ὄροκόν καὶ ἀπὸ: τὸ ὄροκόν—τ' ὄροκόν—τὸ ροκόν. Ὁ Σακελλάριος στὸ λεξιλόγιό τῶν «Κυπριακῶν» του τόμ. Β', γράφει: «ροκόν, τόζῳν, θόρδος ἢ μούλα». Ἐνοεῖται πῶς στὴν Πιτουλιά, ἐπειδὴ εἶναι ὄρεινὴ περιοχὴ, δὲν ἔχουν ἄλογα παρὰ μόνονα μουλάρια καὶ γαϊδούρια κ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα τὰ λέν μὲ κοινὴν ὀνομασίαν «βονικά» δηλ. ὄνικα.

Στὴν Πιτουλιά βγάζουν καὶ λάδανον (τό), ποῦ τὸ παίρνουν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως καὶ στὴν ἀρχαιότητα. Κολλάει στὰ γένεα τῶν τράγων ἀπὸ τὲς ξισταρκῆς κ' ἀπ' ἐκεῖ τὸ μαζεῖουν. Ἡ ξισταρκά εἶναι τὸ φυτὸν κίςτος κρητικὴ (cistus creticus) ποῦ στὸν Διοσκ. I. 126 ἀπαντᾷ ὡς κίσιθαρος, τύπος ἀπὸ τὸν ὅποῖον ἔγινε τὸ κυπρ. ξισταρκά (κισθαρέα). Τὸ λάδανον εἶναι ἀραβικὴ λέξη καὶ μπῆκε στὴν ἑλληνικὴν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὅπως μαρτυρᾷ ὁ Ἡρόδοτος Γ', 112, ὅπου ἀναφέρει καὶ τὸν τρόπο, ποῦ τὸ παίρνουν: «τὸ δὲ δὴ λάδανον, τὸ καλέουσι Ἀράβιοι λάδανον, ἔτι τούτου θαυμασιώτερον γίνεται. ἐν γὰρ δυσοδομάτῳ γινόμενον εὐωδέστατόν ἐστι· τῶν γὰρ αἰγῶν τῶν τράγων ἐν τοῖσι πάγῳσι εὐρίσκειται γινόμενον ὅσον γλοιὸς ἀπὸ τῆς ὕλης».

Ἄλλο ἰδιάζον ἀρχαῖκό λεξιλόγιον εἶναι: ταχὰ καλλιδόν ἢ ταχὰ καλλύττερα (κοιν. πολλὰ καλλύττερα), πολὺ καλύτερα. Ὁ ἄππις (κοιν. ἀπιδικιά), ἡ ἀχλαδιά, ἡ ἄπιος τῶν ἀρχαίων, ἡ καρκὰ (κοιν. καρυδικιά), ἡ καρυδιά, ἀρχ. καρύα, ὑποκ. καρκοπούλλα καὶ μεγεθυντικὸ ὁ κάρουλος, ἡ λεφτοκαρκὰ (κοιν. φιντουκκιά) ἀρχ. λεπτοκαρύα, ἡ στύπα (κοιν. ρίζα ἀμπелиάς) ἀρχ. στύπη, ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ χωριὸ Πιτλού-στυπος, τὸ τζοιλιάδιν ἢ τζοιλιάϊν (κοιν. λαξιά) ἡ κοιλάδα, τὰ λαόνιν καὶ ὑποκ. λαονάριν καὶ λαονούδιν (κοιν. τούμα), κορφὴ ὄροσειράς, ἀρχ. λαγών, τὸ τζηπίν, μικρὸ περιβόλι, τὸ νόστεμαν, τὸ κόπρισμα τῶν χωραφίων καὶ νοστίζω, κοπρίζω, ἀπὸ τὸ ἀρχ. νοτέω—ῶ, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ ἔκνοτεῖ γίνεται τὸ κυπρ. νοτῶ ἢ χνοτῶ, ποῦ σημαίνει βρωμᾶ πβ. Μενάρδου ἔθ. ἀν. σ. 70, μετριάζω ἄορ. ἐμετρίαξά τον, τὸν ἀστειεύτηκα, ὅπως καὶ τὸ ἀρχ. μετριάζω. Τὸ μεσ. εἶναι μετρικάζομαι.

Στὸ κοινὸν ἰδιῶμα ὑπάρχει ἡ φρ. «εἶπεν νὰ πῆ ψέμαν τζ' ἐν ἐμιτρίαξεν», πού φαίνεται πὺς εἶναι ἀπὸ τὸ μετριάξω. Στὴν Πιτσιλιά σῶζεται ἡ πρόθεση ἀπὸ ὡς πὸ, ἐνῶ στὸ κοινὸν ἰδιῶμα χρησιμοποιοῦνται τὸ ποὺ στὴν θέση της, ὅπως : «ρέζε τζεῖ πὸ δαχαμαί» (κοιν. πού δαχαμαί). Τὸ πιθόπωμαν, τὸ καπάκι τοῦ πιθαριού.

Ἄλλες λέξεις τοῦ ἰδιώματος εἶναι : τὸ σελλάδιν, ἡ μεταξὺ δυὸ λαο-
νιῶν χαράδρα, τὸ ξωθκίον, περιβόλι κοντὰ στὸ χωριό, ὁ ἄγκουλας, περι-
βόλι (μικρὸ) κοντὰ στὸν ποταμὸ, τὸ βρουκάλιν (κοιν. φουρκάλιν),
σκούπα χωρὶς μακρὸ χέρι, τὸ τσικκουύριν (κοιν. κουλιά), τὸ τσεκούρι καὶ
ρῆμα τσικκουρκάζω, ὁ λάρμος, πέτρες μικρές, χαλίκια, πού παρασύ-
ρει τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, τὰ σάουδα (κοιν. ποσκούπια), τὰ σκουπίδια. Ἰ-
διωματικές ἐκφράσεις : γέμανὰ ἢ γέμανὸ (κοιν. ἄμανά), ὅταν φωνά-
ζουν τὴ μάνα τους, πού νὰ μείνη ἀνάφεντον (ὅταν καταριούνται)
δηλ. νὰ μείνη χωρὶς ἀφέντην, νοικοκύρην. Ὅτι ἡ λέξη εἶναι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ ἀύ-
θέντης μαρτυρεῖται ἀπὸ τὶς Ἀσίζες, 9,31 «τοῦ αὔθεντη» καὶ 251,8 «τοῦ ἀ-
φέντη» καὶ 55,3 «τοῦ ἀφεντός». Ἐπίσης ἄλλη κατάρρα εἶναι «ποὺ νὰ μείνη
κούκκουφον» (8). Στὸ κοινὸν ἰδιῶμα συνηθισμένη κατάρρα εἶναι «ποὺ νὰ μείνη
γέρημον» ἢ «ποὺ νὰ μείνη μαύρον».

Τὸ οὐδέτερο τῆς ἀντωνυμίας τζεῖνον πάντοτε προφέρεται ὀλόκληρον κί ὄχι
ὅπως τὸ κοινὸν ἰδιῶμα, πού κόβεται τὸ -ον καὶ μένει τζεῖν', ὅπως «τζεῖνον τὸ
πράμαν» κί ὄχι «τζεῖν' τὸ πράμαν».

Στὴν περιοχὴν αὐτὴ παρ' ὅλο πού δὲν ὑπῆρχαν οὔτε καὶ ὑπάρχουν Τούρκοι, ἐν
τούτοις συνηθίζονται μερικὲς λέξεις τούρκικες πού δὲν συνηθίζονται στὸ κοινὸν ἰδιῶμα,
ὅπως, τὸ κφαρτίν τὸ πρόγευμα : «ἔλα, γιέ μου, τζ' ἔβαλά σου τὸ
κφαρτίσ σου μέσ' στὸ βουργίν». Καὶ ρῆμα κφαρτίζω, προγευμα-
τίζω. Στὸ κοινὸν ἰδιῶμα τὸ πρόγευμα λέγεται «μπούκκωμαν» καὶ τὸ προ-
γευματίζω «μπουκκώνω».

(Ἀπὸ τὸν Χριστοφῆν Κωσταντῆ Κατσαμπᾶν ἡλικίας 110 χρονῶν—τὸ 1933—
ἀπὸ τὸ Παλαιχώρι. Ἀπέθανε στὰ 1935. Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγ. Λουκά τοῦ Παλαιχωριοῦ
ἄκουσα πὺς εἶχεν ἱστορίες πρωτινὲς κί ὅτι ὁ ἅγιος ἔκανε θαύματα καὶ μιὰ γυναικί
ξέρασε ἓνα δάτραχο πού τὸν ἔχουν σήμερα σ' ἓνα κουτὶ ἀσημένιο—ὁμοίωμα βατράχου
—καὶ τὸν εἶδαμε στὴν ἐκκλησίαν. Παρακάλεσα τὸν γέρο νὰ μοῦ «κάμη τὴν ἱστορίαν» καὶ
παραθέτω πιὸ κάτω τὰ λόγια του.)

Ἡ δούλα, παιδάτζιμ μου, ἦτομ με τὸν ἄντραν της. Τοῦ θεοῦ φώτιση, τοῦ αἰοῦ,
ἐχώρησεμ πού τὸν ἄντραν της τζ' ἐπερέταν (9) τὸν αἶον τζ' ἐφώτιζεν την ὁ αἶος «νὰ πὰ
νὰ πῆς τοῦ τάδε ἔσει μάλιν τῆς ἐκκλησίας νὰ τὸ δώση στὸν αἶον.» Εἶσεν ἓναν ἔσθησεδ
δινατίν. (10) Ἐφαλλεν τζαί τοῦτὸ τὸ σίδηρον πού τὸς σταυρόν, ἐγύριεν τὸ σίδηρον,
ἐπιλάτεφκέν τομ πού πάνω. Ἐππεφτεμ πού κάτω πού τὸμ πολλυέλαιον τζ' ἐφώναξεν :
«ὁ τάδε ἐπικαιέμ με τζ' ἔδουλεύτημ με, (11) νάρτη νὰ βάλη πέντε λίρες νὰ τοῦ συχω-
ρεθῆ εἰ δὲ ἐν νὰ πὰν νὰ τὸδ δέρω». Ἐπῆσαν, εἶπαν του, ἡ γεναίκα του ἐσηκώνητον
τζ' ἐφάκκαν χαμαί. (12) Ὑστερις ἦρτεν τζεῖνος ὁ ἄχαρος—ἔφαμ μου τζ' ἐμὲν τέσσερα
γρουσά πού νὰ φά τὰ ὠσία του !—τζ' ἔριξεν τὲς πέντε λίρες χωρὶς νὰ τὸν δῆ κανένας.
Θάμματα, γιούλλη μου, θάμματα, παιδάτζιμ μου, τζεῖν' ἡ γεναίκα ! Ἐτσι, σὰν ἦτον
ἀπλούμενη τζεῖχαμαί, ἐσηκώνητον, ἐφάκκαγ γυρόν. Ἐκρεμμαλλίστημ πὰ στὴν εἰκόνα
τ' αἰοῦ τζ' ἐξέρασεν ἓναδ βόρδακαν γερόν. Ἐβαλέν τομ μέσ' στὴν ἀμποισταν ὁ χρυ-
σοφὸς τζ' ἐκλειδωσέν τον.

Ἐδουλεύτηκαν τὴμ πολλοὶ τούν τῆγ γεναίκαμ, παιδάτζιμ μου ! Εἶσεν ἓναν ἦτογ
κοντὰ τὸ δούλα : «νὰ πάμεμ μέσ' στὰ παράπαγα νὰ ποτίσωμεν τὰ βούδια». Ἐκά-
μαν τὴ στραβάραν τ' ἀμμάδια του τζ' ἐφώναξέν του τὰ αἰλα. Οὐλλὸν νύχτον ἐντζ' ἐτζοι-
μούμεθα : ἐσυνάουνομ πού τὰ περιχώρα τζ' ἐν ἐχώρεν ἡ νεκλησιά. Ἐκούμπαν ἔτσι
τὰ πόδια της τζ' ἐπήαινεμ με τῆρ ράση της γυρόν τῆς ἐκκλησίας.

(Τὸν ρώτηξα πόσων χρονῶν ἦταν).

Μά ντα ξέρω, παιδάτζιμ μου !... οὔτε γρονίαν ἔχω οὔτε τίποτε. Μὰ εἶσεν ἓναμ
παπάμ πού τὸν Ἀσκάν, πού ἡμαθίον συνότζαιροι τζαί, πού πέθανεν, ἔφηκεν τῆγ γρο-
νίαν του τζ' εἶμαι πάνω-κάτω ἑκατόδ δέκα γρονῶν.

(8) Γιά τὴν λ. κούκκουφον ἴδ. Κ. Χατζηγιάννου, Κυπριακοὶ Μῦθοι, σ. 82.

(9) ὑπέρταν, (10) ἔβαλε πείσιμα, (11) ἤρθε σὲ συνουσίαν, (12) ἰδιωματικὴ ἐκφρ. πού
σημαίνει «εἶχε γίνει φωτιά ἀπ' τὸ θυμὸ της».

(Τὸν παρακάλεσα νὰ μοῦ διηγηθῆ καμμιά ἱστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ποῦ ἦταν μοιχάτρης δηλ. πρόεδρος τῆς κοινότητος).

Ἔγδερνεμ παιδάτζιμ μου, ἡ Τουρτσιὰ τὸ γ κόσμον, ἔγδερνέν τον! Ἔρκουντον οἱ μῖάλιο-μῖάλιο τζ' ἐπέξεφκασιν ἔσω μας. Μιάφ φορὰν ἦρτεν ἔσω μου ἕνας καδῆς. Ἔκατσεδ δυὸ μέρες. «Ἐφέντε μου, ἔγω δουλειάν, ἔγω ἀρκάτες ἐγὼ σῆμμερον, ἐν-ι-μπόρω νὰ μείνω ἔσω...» Τίνος λαλεῖς! Πολοῶται μ' ἕναμ πολὸμμαν: «νὰ πὰ νὰ φέρης ἄσερον».—«Φέρ' μου ππαράδες, λαλῶ του, νὰ σοῦ φέρω».—«Ππαράδες, γκισαούρη, λαλεῖ μου, ππαράδες;...!» Ὡρωῶ τον ἰσιώννει (13) πὰ στὸ καμιτσίιν του. Εἶσεν ἕναγ κλώνον τῆς καρυδιάς τζαῖ πκιάννω τομ ποῦ τζ' ἔξω.... «Σοινίφ, φωνάζει τοῦ ζαπτιέ, νὰ τὸδ δῆσωμεν, νὰ τὸν πάρωμεγ κάτω».—«Σσοινίν!, λαλῶ τους, ἄν-ι-μπόρετε ντζίστετε (14) πάνω μου». Ἐφοβήθησαν. Γιὰ τὸ δινάτιμ μου μεινίσκει. Ἐξέβημαν τὴν ἄλλην ἡμέραμ ποῦ τὴν νεκλησιάν: «παπάδες, ἄζάδες, νὰ πάτε τζαῖ θέλει σας ὁ καδῆς». Πάμεν: «τοῦν τὸν ἄδρωπον, εἶντα λοῆς ἄδρωπον τόν-ι-ξέρετε;».—«Καλὸν ἄδρωπον τοῦ χωρκού».—«Ποττέ, ποῦ ζορπάς γιαοῦ!» (15) Ἄφριζεν ὁ Τούρκος. «Νὰ μερώσετε, ἐφέντη, νὰ μερώσετε.» Τὴν νύχταν ἐν τὸν ἔβαλα ἔσω. Ἐφεγγά του με τες φωδιές τζ' ἔππεσεμ πὰ στὸ δῶμαν τζ' ἐτζοιμήθημ μέσ' στὸ παλιάσερον.

(Ἀπὸ τὴν Παναγιωτοῦν Χριστοφῆ Λαμπίτη, 50 χρονῶν (1949), ἀπὸ τὸ Παλαιχάριον κατὰ καταγραφήν τοῦ κ. Α. Κουζουλή).

Μιάφ φορὰν ἐπεθανίσκασιν ἄς ποῦμεν τζ' ἐπαίρναν τὸμ παπὰν τζαῖ ἄμαν ἦτομ μιτσὺς ἔπκιαννελ λλιόμ μιτσόν. Κατόπιν ἐπέθανεν ἕνας μῖάλος τζαῖ λαλεῖ τους «ρε κοπέλια, μὰ ἔμ μῖάλος τοῦτος τζαῖ θέλω πολλὰ, θέλω δυὸ λίρες νὰ τὸθ θάψω». Λαλοῦν του «ἐμ πειράζει, παπά, θάψε τον τζαῖ πκιερώνωμέσ σε». Ταρὰ τοῦτος ὁ ἄδρωπος ἦτομ ζωντανός. Ὁ παπάς, ποῦ ἔθαφκεν τὰ πλάσματα, ἔφκαλλέν τους οὔλλους ἔξω. Τζαῖ ἐπειδὴ ἔφκαλλέν τους οὔλλους ἔξω, ἐσκέφτην τοῦτος τζαῖ ἔπαῖξεν τὸμ πεθαμμένον ψέματα γιὰ νὰ μάθουν εἶντα τοὺς ἐλάεν. Ἄμαν τὸν ἐβάλαν τὸ ἄδρωπον ἔσω τζ' εἶπεν τους «οὔλλιο ἔξω» ἐλάχτησεν ὁ πεθαμμένος. Ὅπως ἐλάχτησεν, ἀρκίησεν ὁ παπάς τζ' ἐλάεν «ὁ διάβολος τὸν ἔφερεν, ὁ διάβολος νὰ τὸμ πάρη». Τζαῖ ὅπως ἄκουσεν ὁ ἄδρωπος ἐλάχτησεν νὰ σηκῶθῃ τζ' ἐφοήθην ὁ παπάς μὲν ἐστοισειώθη (16) τζ' ἐν νὰ τὸφ φάη. Ἐγύρισεμ πρῶτὰ τὸθ θυμιατόν, ἐτσάκκισεν τὸθ θυμιατόμ πάνω του. Κατόπιν ἐτσάκκισεν τζαῖ τὸσ σταυρόν. Ἐτέλειωσεν τὸν ἄδρωπον. Ἐκάμαν τὸ ἀπὸ χωραττᾶν τζ' ἐγίνημ πὸ σωστά. Ἄμαν τζ' ἐξέην ὁ παπάς, λαλεῖ τους «ρε παιδιά, νὰ τους ἀφήννετε νὰ πεθανίσκουγ καλά, γιὰτὶ ἐσηκῶθην τζαῖ χαζίριν (17) νὰ μέ φάη τζ' ἐπῆεν τζι' ὁ σταυρός τζι' ὁ θυμιατός. Τζειχαμαῖ ἐγίνημ πὸ σωστά. Ἐκλαίαν τζαῖ μιτσὸ τζαῖ μῖάλιο.

(Οἱ πιὸ κάτω ἐνθυμήσεις θρίσκονται στὴν ἀπὸ μέσα σελίδα τοῦ ἐξωφύλλου ἐνὸς εὐαγγελίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἄγρου. Τis παραθέτομε γιὰ νὰ δώσωμε μιὰ ἰδέα τῆς μορφώσεως τῶν παπάδων κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, γιὰτὶ κατὰ πάσαν πιθανότητα οἱ ἐνθυμήσεις αὐτὲς γράφτηκαν ἀπὸ παπάδες, κ' ἕνας ὅπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Παπὰ Νικόλαος ποῦ ὑπογράφει. Διατηροῦμε τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ χειρογράφου. Παπάδες ἐγίνονταν τότε οἱ πιὸ ἐγγράμματοι ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ κ' ἔτσι μπορεῖ νὰ κρῖνη κανεὶς τί εἶδος μορφώσεως ἔχχαν οἱ ἄλλοι χωρικοὶ καὶ τί ἐπίδραση μποροῦσε νὰ ἐξασκήσῃ στὸ ἴδιωμα τοῦτο ἢ λοῖγα παράδοση).

1713 ἐσικόθην ἄνεμος δυνατος εχαλασεν τα δεντρι καὶ τους καρπούς.

1714 Μαΐου 12. του αγίου επιφανίου ημέρα τετράδι ἦλθε η ακρίδα εἰς τὴν Κύπρον ἐφάγεν σιτάρι κλιθάρι ἀμπέλους σικαμίνους καὶ ὄλα τὰ δέντρι.

1764 ἐσκόθοθιν ὁμοσελλίμῖς (18)

1792 ἦλθε τὸ θανατικόν εἰς τὸν Ἄγρον ἐλάχιστος Πα' Νικόλαος ἱερεὺς γράφας.

1810 ἔπεσεν χάλαζα τὰς 10 Ἀπριλίου ἐνάμισυ πῆχους ἐστίθασεν.

Κ. Π. ΧΑΤΖΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ

(13) πηγαίνει ὀλόισια, τρέχει.

(14) ἀγγίζετε.

(15) τουρκικὴ φράσις.

(16) μήπως θρυκολάκισσε.

(17) παρ' ὀλίγον.

(18) Πρόκειται περὶ τοῦ Τούρκου κυβερνήτη Τζιλ Ὀσμάν.

MORLEY CALLAGHAN

ΕΠΙΣΚΕΨΗ Σ' ΕΝΑΝ ΑΡΡΩΣΤΟ

Ο Πάτερ Μακτούελ, διαβάζοντας τη λειτουργία του, άφηνε κάποτε να του ξεφεύγει ένα δυνατό μурμουρητό, κ' οι θαθείες δύσκολες αναπνοές του ήχοσαν δυνατά, καθώς τὰ γέρικα πόδια του μετρούσαν τὸ δωμάτιό του. Ήταν ένας μεγαλόσωμος παπᾶς, καὶ τ' ἄσπρα του μαλλιά σὰν χιόνι τοῦ σκέπαζαν τὸ κεφάλι, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα μικρὸ φωτεινὸ γυμνὸ μέρος στὴν κορφή, παρόμοιο αὐτοῦ ποῦ συναντοῦμε στὰ βρέφη. Μὲ δυσκολία ἄκουε ἀπὸ τὸ ἕνα ἄφτι. Οἱ πολλὲς λεπτὲς γραμμὲς πούκαναν οἱ φλέβες στὸ ἀνθρῶ πρόσωπό του μοιάζαν σὰν λεπτὸ δίχτυ. Σήμερα βαρुकουράστηκε, γιατί ἐπὶ τέσσερις ὥρες συνέχεια ἄκουε ἐξομολογήσεις. Αὐτὸς ἀπὸ κάθε ἄλλο παπᾶ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, ἄκουε τίς πειὸ πολλὲς ἐξομολογήσεις. Νεαρὲς κοπέλλες σὲ δυσκολίες, καὶ ἀτίθασοι, μὰ πολλὲς φορές μετανιωμένοι νέοι, ἤθελαν πάντα νὰ ἐξομολογηθοῦν στὸν Πάτερ Μακτούελ, ποῦ τίποτε δὲν ἐφαίνετο νὰ τὸν ἐκπλήσσει, νὰ τὸν ἐρεθίσει ἢ καὶ νὰ τὸν ἐξοργίσει πραγματικά. Πάντα ὁ πάτερ Μακτούελ μεταχειρίζονταν μαλακὰ καὶ τρυφερὰ αὐτοὺς ποῦ νόμιζαν πὼς τοὺς βάραιναν τὰ πειὸ σοβαρὰ ἁμαρτήματα.

Ἐκεῖ ποῦ μурμουρούσε καὶ διάβαζε καὶ προσπαθοῦσε νὰ κρατήσει στὴ μύτη τὰ ματογυᾶλια του, ἡ ὑπηρετρία κτύπησε τὴ πόρτα καὶ εἶπε, «Μιά κοπέλλα εἶναι ἐδῶ γιὰ νὰ σᾶς δῆ, Πάτερ. Νομίζω πὼς πρόκειται γιὰ ἐπίσκεψη σὲ ἄρρωστο».

— «Ρώτησε γιὰ μένα εἰδικὰ ; » εἶπε μὲ μιὰ θαθεία, κάπως ραγισμένη φωνή.

— «Βεβαίωτατα, Πάτερ. Ζήτησε τὸν Πάτερ Μακτούελ καὶ κανένα ἄλλο».

Ἔτσι προχώρησε στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς, ἐκεῖ ποῦ μιὰ κοπέλλα, στὰ τριάντα της, μὲ ἴσιους ὤμους, καστανὰ μάτια καὶ εὐδιάκριτα χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, καθόταν σπογγίζοντας τὰ μάτια μ' ἕνα μαντηλάκι. Φοροῦσε μαῦρο σάκκο μὲ γούνινο κολλάρο.

— «Καλσπέρα, Πάτερ», εἶπε αὐτὴ. «Ἡ ἀδελφή μου εἶναι πολὺ ἄρρωστη. Σᾶς ἤθελα νὰ ρθῆτε νὰ τὴ δῆτε. Νομίζουμε πὼς θὰ πεθάνη».

— «Ψύχραιμα, παιδί μου. Τί ἔχει ἡ ἀδελφή σου ; Μίλα δυνατώτερα. Δὲ σὲ καλοακούω».

— «Ἐχει πνευμονία. Σὲ μιὰ ὥρα ξανάρχεται ὁ γιατρός. Σᾶς ἤθελα νὰ τὴν μυρῶσετε, Πάτερ».

— «Σὲ καταλαβαίνω. Ἄλλὰ ἄς μὴ βιαζόμαστε γι' αὐτό. Δὲ θὰ τὴς δώσω τὸ τελευταῖο προθανάτιο εὐχέλαιο τώρα. Ἴσως νὰ μὴ παρουσιασθῆ ἀνάγκη. Ἐμπρὸς ἄς πηγαίνουμε μαζί γιὰ ν' ἀκούσω τὴν ἐξομολόγησή της».

— «Πάτερ, εἶναι κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο ἴσως θάπρεπε νὰ σὲ προειδοποιήσω. Ὁ ἄντρας της δὲ θὰ σοῦ ἐπιτρέψει νὰ τὴν δῆς. Δὲν εἶναι Καθολικός, κ' ἡ ἀδελφή μου εἶναι πολὺς καιρὸς τώρα ποῦ δὲν πῆγε ἐκκλησιά».

— «Ἔ, μὴ σὲ στενοχωρῆ αὐτό. Θὰ μ' ἀφήσει νὰ τὴν δῶ», εἶπε ὁ Πάτερ Μακτούελ καὶ πῆγε νὰ φορέσει τὸ καπέλλο καὶ τὸν σάκκο του.

Σὰν ἐπέστρεψε, ἡ κοπέλλα ἐξήγησε πὼς τ' ὄνομά της ἦταν Τζαῖν Στάνχοπ, κ' ὅτι τὸ σπῆτι της ἀδελφῆς της δὲν ἦταν παρὰ μερικά σπῆτια πειὸ πέρα. «Καθὼς περπατοῦμε, λέγε μου γιὰ τὴν ἀδελφή σου», εἶπε αὐτὸς. Τοποθέτησε τὸ μαῦρο του καπέλλο τελειῶς κάθετα στὸ κεφάλι, ἔτσι ποῦ μερικὰ ἀπὸ τ' ἄσπρα του μαλλιά προεξέχανε παρὰξένα ἀπ' ὅλες τίς μεριές. Μαζὶ προχώρησαν πρὸς τὴ λεωφόρο.

Ἡ νύχτα ἦταν δροσερὴ καὶ καθάρια. Τὸ ἀργὸ καὶ δύσκολο θάδισμα τοῦ Πάτερ Μακτούελ ἀνάγκαζε τὴν δεσποινίδα Στάνχοπ νὰ περπατᾷ σιγά. Μόλο ποῦ αὐτὸς φοροῦσε φαρδιά, μαλακὰ, ἄμορφα, εἰδικὰ καμωμένα παπούτσια, κανεὶς θὰ νόμιζε, πὼς τὸν πονούσαν τὰ πόδια, ἀπὸ τὸν τρόπο ποῦ περπατοῦσε. «Λοιπόν, ἐξακολούθα, λέγε μου γιὰ τὴν ἀδελφή σου, παιδί μου», εἶπε ἀναπνεύοντας μὲ δυσκολία, χωρὶς ὅμως νὰ δίδῃ τὴν ἐντύπωση πὼς θὰ ἀγαναχτοῦσε μὲ ὁποιαδήποτε πράξη τῆς ἀδελφῆς της.

Σ' ἀπάντηση ἡ δεσποινίδα Στάνχοπ εἶπε πὼς δὲν εἶχε καὶ πολλὰ νὰ ἐκθέσῃ. Ἡ ἀδελφή της, πρὶν δυὸ χρόνια, παντρεύτηκε τὸν Τζὸν Γουίλλιαμς, ἕνα

καλό κι' ἐργατικό ἄνθρωπο, τὸ μόνο ποῦ αὐτὸς ἦταν φανατισμένος καὶ ἀπεχθάνετο ὄλους τοὺς παπάδες. «Ἡ δική μου οικογένεια διάκοψε κάθε σχέση μετὴν "Ἐλσα, ἀπὸ τότε ποῦ αὐτὴ τὸν παντρεύτηκε, ἐγὼ ὅμως πάντα πῆγαινα καὶ τὴν ἔβλεπα». Καὶ γιὰ νὰ γίνεταί ἀκουστὴ ἀπὸ τὸν Πάτερ Μακτοῦελ μιλοῦσε μὲ δυνατὴ φωνή.

—«Εἶναι εὐτυχησμένη μετὸν ἄντρα της ;»

—«Δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω ἀμέσως ὅτι εἶναι, Πάτερ».

—«Καὶ ποῦ εἶναι αὐτὸς τώρα ;»

—«Πλάι στὸ κρεβάτι της. Δὲν ἄντεξα, ὥρμησα ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο γιατί νόμισα πὼς ἦταν ἔτοιμος νὰ κλάψῃ. Καὶ ἡ φωνὴ του κατόπιν μὲ προειδοιοῦσε, πὼς θάκανε συντρίμμι τὸ κεφάλι τοῦ παπαῦ ποῦ θὰ σταυροπατοῦσε σπῆτι».

—«Κακὴ μου μοῖρα ! Δὲν πειράζει ὅμως γι' αὐτό. Θέλει νὰ με δῆ ἡ ἀδελφὴ σου ;»

—«Μοῦ ζήτησε νὰ καλέσω ἕνα παπαῦ, χωρὶς ὅμως νὰ μάθῃ ποτὲ ὁ Τζόν, πὼς ἔκανε τέτοιο πρᾶμα».

Μόλις ἔστριψαν μιὰ πάροδο σταμάτησαν μπροστὰ στὸ πρῶτο σπῆτι, κι' ὁ γέρο παπάς ἀκολουθώντας τὴ δεσποινίδα Στάνχοπ ἀνέβηκε τὴ σκάλα. Βαρεῖς ἀκούονταν οἱ ἀναπνοές του. «Τί κακό ! Δὲ μπορῶ νὰ ξανασιώσω οὔτε κατὰ μιὰ μέρα ! Πὼς τὰ πόδια προδίδουν τὰ χρόνια τοῦ ἀνθρώπου». Εἶπε αὐτός.

Ἐνῶ ἡ δεσποινίδα Στάνχοπ κτυποῦσε ἐλαφρὰ τὴν πόρτα, κοίταζε ἰκετευτικά τὸ γέρο παπαῦ, σὰ νὰ τὸν παρακαλοῦσε νὰ μὴ πικραθῆ ἀπὸ ὀποιοδήποτε ἐνδεχόμενο· αὐτὸς ὅμως γελαστός, σὰν γίγαντας στεκόταν μέσα στὸ στενὸ διάδρομο. Μ' ἕνα μαντῆλι σπόγγιζε τὸ κεφάλι.

Ἐνας νέος μὲ ἄσπρο χωρὶς κολλάρο ὑποκάμισο καὶ πυκνὰ μαῦρα σγουρὰ μαλλιά ἀνοίξε τὴν πόρτα. Τὰ θολὰ του μάτια, μόλις ἀντίκρυσαν τὸν παπαῦ, ἔλαμψαν ἀπὸ ἔξαψη, καὶ θὰ νόμιζες πὼς χάρηκε γιατί ἐπὶ τέλους θῆρκε κάποιον στὸν ὅποιον ἡ καταπιεσμένη του δύναμη θὰ μπορούσε νὰ ξεσκάσῃ καὶ νὰ ξεθυμάνῃ. «Πὼς τόλμησες, Τζαῖν ;» εἶπε. «Δὲν σοῦ εἶπα νὰ μὴ μοῦ φέρῃς παπαῦ ἐδῶ ; Ἡ γυναῖκα μου δὲ θέλει νὰ δῆ κανένα ἀπ' αὐτούς».

—«Τί εἶναι αὐτὰ ποῦ λέγεις, νεαρέ ;»

—«Κανένας δὲ σὲ χρειάζεται ἐδῶ».

—«Πειὸ δυνατὰ. Μὴ διστάζης. Ἡ ἀκοή μου δὲν εἶναι καὶ τόσο καλὴ». Ἐνα ρόδινο παιδικὸ χαμόγελο ξεχύθηκε στὸ στόμα τοῦ παπαῦ. Ὁ Τζόν Γουίλιαμς τάχασε στὴν ἀπροσδόκητη αὐτὴ κουφαμάρα τοῦ παπαῦ, ἀλλὰ σκυθρωπὸς καὶ μὲ ἀποφασιστικὴ στάθμη ἐκεῖ σὰ ἄρχος, ἐμποδίζοντας τὴν εἰσοδο, καὶ σὰ νὰ περιμένε τὸν ἱερέα νὰ ξεστομίσῃ καμιά κατάρρα.

—«Γιατί δὲν τοῦ μιλάς, Πάτερ ;» εἶπε ἡ δεσποινίδα Στάνχοπ, ἀλλὰ ὁ παπὰς σὰ νὰ μὴν ἄκουε ἐξακολούθησε νὰ γελᾷ καὶ σπρώχνοντας τὸ νεαρὸ ἄντρα νὰ περάσῃ εἶπε : «Ἐὰν δὲν φέρῃς ἐνσταση θὰ μῶ μέσα νὰ καθῆσω. Εἶμαι ἐδῶ γιὰ ἐπιτέλεση ἱεροῦ καθήκοντος, ἀλλὰ αὐτὸ δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ ὁμολογήσω πὼς λαχάνισα ἀναβαίνοντας ἐκεῖνα κεῖ τὰ σκαλιά».

Ὅταν εἶδε νὰ τὸν παραγκωνίξῃ ὁ παπὰς, ὁ Τζόν ἀπὸ τὸ θυμὸ του δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ, ἀλλὰ ἐμπῆκε στὸ διαμέρισμα κατόπιν του φωνάζοντας δυνατὰ : «Δὲ σὲ θέλω δῶ μέσα».

—«Ἐ ! Ἐ !» εἶπε ὁ Πάτερ Μακτοῦελ καὶ γέλασε περίλυπα. «Μὴ θυμώνης», κι' ἐξακολούθησε : «Εἶμαι πολὺ γέρος γιὰ νὰ ἐξαγριωθῶ καὶ νὰ ἀπειλήσω», ἔπειτα κοιτάζοντας γύρω του, εἶπε, «Ποῦ εἶναι ἡ γυναῖκα σου ;» καὶ ξεκίνησε κατὰ τὸν διάδρομο ἀναζητώντας τὸ ὑπνοδωμάτιο.

Ὁ Τζόν σίμωσε καὶ τὸν ἄρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι. «Εἶναι παράλογο νὰ χάνῃς τὸν καιρὸ σου, μιλώντας μετὴ τὴν γυναῖκα μου. Τὸ καταλαβαίνεις αὐτό;», εἶπε ἀγριεμένα.

Ξαφικὰ ἡ δ. Στάνχοπ φώναξε. «Τζόν, μὴ εἶσαι τόσο αὐθάδης».

—«Κάνε τὴ δουλειά σου ἐσύ. Τὸ ὀνομάζεις αὐτὸ αὐθάδεια», συμπλήρωσε ὁ Τζόν στὸν ἴδιο τόνο.

—«Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀφήστε νὰ καθῆσω ἕνα λεπτὸ. Εἶμαι τόσο κουρασμένος», ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ παπαῦ.

—«Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ ἐπιμένεις νὰ πῆς στὴ γυναῖκα μου. Πές το σὲ μέ, γιατί δὲ τὸ λές ;»

Τότε, κι' οί δυό άκουσαν από τό διπλανό δωμάτιο κάποιον νά θογγά ύπόκωφα, σάν ή άρρωστη νά τους είχε άντληψη. 'Ο Πάτερ Μακτουελ, ξεχνώντας ότι ό νέος τόν κρατούσε άκόμη από τό χέρι, είπε «'Αν δέν έχης άντίρρηση, θά μπώ μέσα νά τή δώ μιá στιγμή», κι' άρχισε ν' άνοίγη τήν πόρτα.

—«Νά μείνης μόνος μαζί της, αδύνατο», είπε ό Τζόν άκολουθώντας τον κατá πόδας στο ύπνοδωμάτιο.

Ξαπλωμένη στο στρώμα ήταν μιá λευκοπρόσωπη ξανθιά κοπέλλα, πού τό λεπτό δέρμα της άφηνε νά διακρίνεται κτυπητά ό σχηματισμός του άσκητικού προσώπου της. Τή θασάνιζε ό πυρετός, αλλά τά μάτια της γύρισαν πρós τήν πόρτα και τους παρακολουθούσε πού πλησίαζαν. 'Ο Πάτερ Μακτουελ έβγαλε τό σάκκο και ψιθυρίζοντας κάτι στον έαυτό του κοίταξε όλόγυρα: τό λεπτό μαβί χρώμα της λάμπας, και τά ζωγραφισμένα στον τοίχο μικρά πουλιά, πού τ' άνοικτά φτερά τους τάδειχναν σά νά πετούσαν. 'Εφάνταζε σάν δωμάτιο μικρού κοριτσιού. «Καλοσπέρα, Πάτερ», είπε ψιθυριστά ή κυρία Γουίλλιαμς. 'Εφάνετο κατατρομαγμένη. 'Απέφυγε νά συναντησθί τό βλέμμα του συζύγου της. 'Η ιδέα του θανάτου τήν έκαμε νά φοβάται. 'Αγαπούσε τόν άντρα της κι' έπιθυμούσε νά πεθάνη άγαπώντας τον, μιá άντικρύζοντας τόν Ιερέα τήν πήρε κάπως ό τρόμος.

—«Θά άναρρώσης, παιδί μου», είπε με χαμόγελο ό Πάτερ Μακτουελ, άπαλά κτυπώντας τό άρρωστιάτικο χέρι της.

'Ο Τζόν, πού ως τώρα, σάν άγαλμα στεκόταν κοντά στην πόρτα, κινήθηκε ξαφνικά γύρω από τόν πελώριο παπα και σκύβοντας άπ' έπάνω στο κρεβάτι πήρε τό χέρι της γυναίκας του κι' άρχισε νά τής χαϊδεύει τό μέτωπο.

—«Και τώρα, τέκνον μου, με τήν άδειά σου θ' άκούσω τήν έξομολόγηση της γυναίκας σου», μίλησε ό κληρικός.

—«'Οχι, αυτό δέ θά γίνη», άντιμίλησε ό Τζόν. «Οί δικοί της τήν έγκατάλειψαν και μäs άφήκαν μόνους, δέ θά μäs άποχωρίσουν τώρα. Είναι ίκανοποιημένη μαζί μου». Τό βλέμμα του έλκνυετο από τό πρόσωπό της σάν από μαγνήτη κι' έδιδε τήν έντύπωση πώς ποτέ δέν θάβρισκε τή δύναμη νά τό άπομακρύνη.

'Ο Πάτερ Μακτουελ κούνησε τό κεφάλι κι' άναστέναξε. «Καυμένο παιδί, ό Θεός νά σ' εύλογά», και άτενίζοντας τήν κυρία Γουίλλιαμς είδε ένα κρυστάλλινο δάκρυ νά κυλάη από τά κλειστά μάτια της. «Λογικέμου, παιδί μου, πρέπει νά μ' άφήσης μονάχον, ν' άκούσω τή μετάνοια της γυναίκας σου. Κάμε μας τή χάρη κ' άφήσέ μας μόνους για λίγο», πρότεινε ό παπäs.

—«Ούτε βήμα δέν κάνω από δώ», είπε ό Τζόν, και κάθησε στην άκρη του κρεβατιού. 'Ο θυμός όλοένα και περισσότερο κυριαρχούσε στην καρδιά του και τά άγρια άπειλητικά μάτια του καρφώθηκαν άπάνω στον κληρικό. Ξάφνου πρόσεξε τά δάκρυα στα μάγουλα της γυναίκας του. «Τί συμβαίνει, 'Ελσα; Πές μου τί συμβαίνει άγαπημένη μου; Μήπως σ' ένοχλούμε; Τά μάτια σου άνοιξε μονάχα και μείς θά σ' άφήσουμε μόνη ως ότου έλθει ό γιατρός», μουρμούρισε αυτός σά σέ παραζάλη. 'Επειτα στράφηκε πρós τόν Ιερέα και είπε: «Δέν πρόκειται νά μείνης έδω μόνος μ' αυτήν, τό καταλαβαίνεις; Γιατί δέν φεύγεις;»

—«Και νά σέ ύβρίσω και νά σέ άπειλήσω θά μπορούσα, παιδί μου: αλλά τό μόνο πού σου ζητώ είναι νά μäs άφήσης μόνους, κι' αυτό για τήν ήρεμία της ψυχής της γυναίκας σου. Κάμε μας λοιπόν τήν καλωσύνη». 'Ο Πάτερ Μακτουελ μιλούσε με ύπομονητική τρυφερότητα. 'Εφάνετο πελώριος, συμπαγής και ασάλευτος, καθώς στεκόταν εκεί πλάι στο στρώμα. «Μόλις σέ άντάμωσα συμπάθησα τή μορφή σου», είπε στον Τζόν, «σε βρίσκω καλόν άνθρωπο».

'Ακόμη ό Τζόν κρατούσε τόν καρπό του χεριού της γυναίκας του και σφηνώνοντας άπότομα τά δάκτυλά του μέσα στα πικνά του μαλλιά είπε με θυμό, «Δέν συεννοούμεθα, κύριε. 'Η γυναίκα μου και γώ άφεθήκαμεν πάντα μόνου: άπλως ζητάμε και τώρα νά άφεθοϋμε μόνου. Τίποτε δέ θά μπορέση νά μäs διαχωρίση. 'Ηταν πάντοτε ευχαριστημένη μαζί μου. Λυπούμαι, κύριε. 'Η θά τής μιλήσης έπί παρουσία μου, ή θά πρέπει νά φύγης».

—«'Οχι, σϋ θά πρέπει νά πηγαίνης για λίγο». 'Αντιμίλησε ό κληρικός ύπομονητικά.

Τρεμουλιαστή τότε άκούστηκε ή φωνή τής κυρίας Γουίλλιαμς, πού μίλησε κινώντας τό κεφάλι της άπάνω στό προσκέφαλο.

—«Προσευχήσου γιά μέ, Πάτερ».

Γονάτισε λοιπόν ό γέρο παπάς πλάι στό στρώμα τής άρρωστης και μέ μια γλυκεία άτάραχη έκφραση στό άνηθρό πρόσωπό του άρχισε νά προσεύχεται. Πότε ή πνοή έβγαине μ' ένα τέτοιο συριστικό θόρυβο πού θάλεγεσ πώς κρατούσε την προέλευσή της από κάπου βαθείά μέσα του, και πότε ό άναστεναγμός έβγαине περίλυπος. Ζητούσε από τό Θεό νά γιατρέψη τή νεαρά κυρία Γουίλλιαμς, κι' ένφ έπροσεύχετο έγνωρίζε πώς ό άντρας της περισσότερο έφοβάτο νά την παραδώσει στην Έκκλησιά παρά στό χάρο.

Τό βλέμμα του Τζόν, όλη την ώρα πού ό Πάτερ Μακτουελ γονατιστός μέ τό θαρύ θιβλίο στό χέρια διάβαζε τις ευχές, ήταν προσηλωμένο άπάνω του. Δέν ήταν σέ θέση νά κατανοήση την ύπομονή και την άνοχή του κληρικού. Πόσο έπιθυμούσε νά φιλονεικήση μ' αυτόν, αλλά τό φώς πού από ψηλά έπεφτε άπάνω στό ροδοκόκκινο γυμνό βρεφικό σημάδι τής άπαλής κεφαλής του, αδιάκοπα του σαγήνευε την προσοχή. Στο τέλος έξέσπασε δυνατά. «Δέν καταλαβαίνεις, κύριε! Ζήσαμε τόσο ευτυχισμένοι μαζί. Όταν ήταν καλά, ούτε σύ ούτε οί γονοί της την πλησίαζαν, λοιπόν γιατί νά μάς ένοχλήσετε τώρα ; Ούτε αυτή ούτε έγώ θά έπιτρέψουμε σέ κανένα νά έπέμβη. Προτίμησε έμέ. Άντιλαμβάνεσαι ή δέν αντιλαμβάνεσαι ότι μπαίνεις στό μέσον μας ;» Προσπαθούσε νά μιλήση σαν άνθρωπος πού δέν είχε προκαταλήψεις.

Μέ γέρικη δυσκίνησία σηκώθηκε ό Πάτερ Μακτουελ. Τό πάτωμα ήταν σκληρό και τά γόνατά του τόν πονούσαν. Μέ μια δυνατή φωνή άποτάθηκε στην κυρία Γουίλλιαμς. «Πραγματικά ήσουν διατεθειμένη ν' άπαρνηθείς τό κάθε τι γι' αυτόν τόν άνθρωπο ;» και έσκυψε άπ' έπάνω της έτοι πού νά μπόρση νά την άκούση καλύτερα.

—«Μάλιστα, Πάτερ», ψιθύρισε αυτή.

—«Γιά τ' όνομα του Θεού, τέκνον μου, δέν μπορεί παρά νά μη είχες κατανοήση τή σοβαρότητα των πράξεών σου».

—«Λατρεύουμε ό ένας τόν άλλο, Πάτερ. Ζήσαμε άφάνταστα ευτυχισμένοι».

—«Καλά. Άς παραδεχτούμε πώς ή αγάπη σας υπήρξε λαμπρή, όπως την χρωματίζεις. Τι γίνεται τώρα. Πού στέκεται αυτή στην αιωνιότητα ; Τό σκέφθηκες καθόλου, παιδί μου ;»

—«Ω, Πάτερ. Είμαι πολύ άρρωστη και φοβάμαι». Αυτή κοίταζε πρós τ' άπάνω και ζητούσε νά του δείξη πόσο τρομαγμένη ήταν και πόσο τόν ήθελε νά της δώση συγχώρηση και γαλήνη.

Ό Πάτερ Μακτουελ άναστενάξε και έφάνετο πολύ στενοχωρημένος' στό τέλος άπευθύνθηκε πρós τόν Τζόν.

—«Σ την έκκλησιά παντρευτήκατε ;»

—«Όχι, δέν παντρευτήκαμε στην έκκλησιά. Κοίταξε δώ, μιλάμε δυνατά κι' αυτό την ένοχλεί».

—«Έ, τό ξέρω, είναι μεγάλο κρίμα πού δέν καλοσκούω. Δέν πειράζει, φεύγω». Και συμμαζεύοντας τό σάκκο του, τόν τακτοποίησε άπάνω στό χέρι του' έπειτα άναστενάξε, σαν από ύπερβολική κούραση, και είπε. «Διερωτώμαι αν θά σου ήταν εύκολο νά μου φέρης ένα ποτήρι νερό. Θά μέ ύποχρέωνες».

Άκίνητος ό Τζόν κοίταζε τό κουρασμένο πρόσωπο του γέροντα. Αυτός έφάνετο ροδόχρωμος και άσπρος και σχεδόν άγγελικός' τόσο μεγάλη ήταν ή έλλειψη κάθε δόλου και άπάτης σ' αυτόν.

—«Τι συμβαίνει ;» Μίλησε ό Πάτερ Μακτουελ.

Ό Τζόν ντράπηκε πού παρουσιάζετο τόσο κατηφής και γρήγορα άπάντησε. «Τίποτε δέν συμβαίνει. Ένα λεπτό. Δέν θά άργήσω ούτε ένα λεπτό». Βιαστικά θγήκε από τό δωμάτιο.

Ό παπάς κοίταξε κάτω τό πάτωμα και κούνησε τό κεφάλι. Άναστενάξε και μέ ταραχή στην καρδιά, έφερε τό καλό του άφτι πάνω από την κυρία Γουίλλιαμς και είπε : «Παιδί μου, βιαστικά θά σου κάμω μερικές έρωτήσεις και άπάντα σύντομα, μετά θά σου δώσω άφεση. Έκαμε τό σημάδι του σταυρού ύπέρνω της και τή ρώτησε αν μετάνιωσε για την άπομάκρυνσή της από την Έκκλησία, αν θυμωσε συχνά, αν υπήρξε πάντα πιστή, αν έκλεψε ή αν

κάποτε εἶπε ψέμματα — τόσο τυχαῖες καὶ βιαστικῆς ἦταν οἱ ἐρωτήσεις του, πού σὰν νὰ μὴ εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ μυαλό του ὅτι μιὰ τέτοια κοπέλλα μπορούσε νὰ εἶχε διαπράξει σοβαρὰ ἁμαρτήματα. Μὲ τὴν ἴδια ἀναπνοὴ μουρμούρησε : «Ὁμολόγησε συντριβὴ στὸν ἑαυτὸ σου καὶ τελειώνουμε». Δὲν τοῦ πήρε οὔτε ἓνα λεπτό.

Σὰν ἐπέστρεψε ὁ Τζόν στὸ δωμάτιο εἶδε τὸν παπᾶ νὰ κάμνη τὸ σημάδι τοῦ σταυροῦ. Ὁ Πάτερ Μακτοῦελ, χωρὶς κἄν νὰ κοιτάξῃ τὸν Τζόν, συνέχισε τὴν προσευχὴ του. Ὅταν τελείωσε, ἐστράφη καὶ εἶπε, «ὦ, ἐδῶ εἶσαι. Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὸ νερό. Διψοῦσα τόσο. Λοιπόν, παιδί μου, λυποῦμαι ἂν σέ στενοχωρήσα».

Ὁ νέος δὲν ἄνοιξε τὸ στόμα. Κοίταξε τὴ γυναῖκα του, πού εἶχε κλείσει τὰ μάτια, καὶ κάθησε στὴν ἄκρη τοῦ κρεβάτιοῦ. Τόσο ἡ ἀπογοήτευση τοῦ ἐφραζε τὸ στόμα.

Ὁ Πάτερ Μακτοῦελ, πού περίμενε φασαρία, εἶπε : «Μὴν εἶσαι σκληρὸς καὶ ἀνένδοτος, νέε μου».

— «Δὲν εἶμαι σκληρὸς», εἶπε, αὐτὸς μειλίχια, κοιτάζοντας τὸν κληρικό. «Εἶναι δίκαιο καὶ σωστὸ αὐτὸ πού ἔκαμες ; Αἰσθάνομαι πὼς αὐτὴ μὲ ἀποστράφη τὴν τελευταία στιγμή. Νομίζω πὼς δὲν σέ χρειάζοταν».

— «Ὁ Θεὸς νὰ προστατεύῃ καὶ τοὺς δυὸ σας, θὰ γίνῃ καλύτερα». Εἶπε ὁ Πάτερ Μακτοῦελ. Δὲν τολμούσε ὅμως ν' ἀντικρύσῃ κατάματα τὸν Τζόν, γιὰτὶ κάπου τὸν ἔτυπτε ἡ ἥρεμη συνείδησή του.

Σὰν περπατοῦσε στὸ διάδρομο μὲ τὴ δεσποινίδα Στάνχοπ, αὐτὴ προσπαθοῦσε νὰ ἀπολογηθῇ γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ γαμβροῦ της. «Λυποῦμαι, πάτερ, ἂν τὰ πράματα ἐξελίχθηκαν τόσο δυσάρεστα γιὰ σᾶς», ἔλεγε.

— «Καθόλου δυσάρεστα», ἀποκρίθηκε ὁ ἱερέας. «Ἡ γνωριμία τοῦ Τζόν μὲ εὐχαρίστησε. Εἶναι ἓνας ἐξαιρετικὸς τύπος. Πολὺ λυπηρὸ, πού δὲν εἶναι καθολικός. Δὲν εἶμαι βέβαιος ἂν ἡ συμπεριφορὰ μου ἀπέναντί του ἦταν σωστὴ καὶ δίκαιη».

Ἔτσι σὰν κατέβαινε τὰ σκαλιά, ἀγκομαχώντας κι' ἀναστενάζοντας, ἡ λογικὴ του βασανιστικὰ ζύγιζε τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον ἀδίκησε τὸν Τζόν μὲ τὴ στάση του. Μέχρις ὅτου ὅμως φθάσῃ στὸ δρόμο ἢ καρδιά του ἔπαλλε ἀπὸ ἀγαλλίαση, γιὰτὶ ἐσκέπτετο μὲ πόση ἐπιτυχία κατάρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἱερό του καθήκον, σὲ κάποιον πού ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν πίστη καὶ πού τὸν ζήτησε τὴν τελευταία στιγμή. Περπατώντας στὸ δρόμο μὲ τὶς βαριεῖς, ἀργὲς κινήσεις του—σὰ νὰ τοῦ πονοῦσαν τὰ πόδια—μουρμούρησε : «Καμμιά ἀμφιβολία δὲ χωρεῖ πὼς ἦσαν εὐτυχημένοι μὲ τὸ θῖο πού ζοῦσαν..... σύμφωνα μὲ τὸν κοσμικὸ τρόπο. Νὰ μῆκα στὴ μέση τους ἀραγε ;»

Κατακουρασμένοι, ὅπως ἦταν, ἔσερνε τὰ πόδια, ἀλλὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατο ν' ἀναχαίτῃ τὶς σκέψεις του. «Τί εἶδους ὁμορφιά ὑπάρχει σ' αὐτὴν τὴν ἄκαμπτη, στενὰ περιορισμένη ἀγάπη!» Καὶ γρήγορα πρόσθεσε : «Μὰ βέβαια δὲν ἦταν παρὰ εἰδωλολατρικὴ....».

Κι' ἐκεῖ πού ἄρχισε νὰ μελετᾷ τὴ φύση αὐτῆς τῆς ὁμορφιάς—χωρὶς φανερὴ αἰτία—μὴ ἀνέκφραστη κατάθλιψη τὸν κυριάρχησε.

Μεταφρ. ΜΙΧ. ΦΥΣΕΝΤΖΙΔΗΣ

Θ Ρ Η Ν Ο Σ

Ὅλοένα πέφτει πιὸ πυκνὸ τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι....
Τὸ πάρκο ἀπόψε ντύθηκε τὴν πιὸ μαβιά στολή του.
Ρίγησε ἡ σάρκα· σάλεψαν τ' ἄψυχα δέντρα, ὁμάδι,
στ' ἀνέμου τ' αὔλο πέρασμα, στὸ ἡδονικὸ φιλί του.

Μὲ τόση ὡς κάθουμαι ἀκεφιά, μὲ τόση θλίψη — ὠμίμενα —
τὴν πρώτῃ ἀγάπῃ μου θρηνώ κι' εἶναι τρανὸς ὁ πόνος.
"Ὅσα ἀπ' τὰ πλάσματα τῆς γῆς εἶναι δυστυχημένα,
θὰ ξέρουν ἴσως τί θὰ πεῖ, σὲ τέτοιες ὥρες, μόνος.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΑΤΑΓΙΑΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΒΕΝΕΖΗ (*)

Και πάλι μετά τὸ συνολικὸ τοῦτο ἀντίκρουσμα ἑνας ἀνακουφιστικὸς τόμος μὲ διηγήματα : οἱ «Ἄνεμοι». Τὸ καινούργιο στοιχείο στὴ διερεύνηση τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι ἡ προσπάθεια τὴ μέσα στὸ ἄωρο καθολικότητα πού βεβαίωςαμα μέχρι τώρα νὰ τὴν ἐπεξεύθειουμε καὶ στὸ πεδίο τοῦ χρόνου, ἔτσι πού ἡ βαριά σὲ περιεχόμενο ἔννοια Ἀνθρώπος νὰ πάρει μιὰν ὀλοκλήρωση ἀποφασιστικὴ καὶ ὀλόπλευρη. Μιὰ τέτοια προσπάθεια ὀδηγεῖ σὲ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ ἀνεύρεση τῶν συνδετικῶν στοιχείων πού βοηθοῦν νὰ δοῦμε ὄχι πιά μιὰν ὀμοιότητα τῆς Ἀνθρώπινης προσωπικότητας πού ζεῖ σήμερα μὲ τὸν ἄνθρωπο μιᾶς περασμένης ἐποχῆς, παρὰ μιὰν ἐπάλληλη ταυτότητα τῶν δύο. Κι' ὅταν φτάσουμε σὲ μιὰ τέτοια θεώρηση τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς, πέρα ἀπὸ τὴ βαρυσανιστικὴ δέσμευση τοῦ χρονικοῦ ἀντικρύσματος τοῦ Κόσμου, μὲ μιὰν ἀπίστευτη πνευματικὴν ἀναγκαιότητα ὀδηγοῦμαστε στὶς «οὐσίες τῆς ζωῆς» γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸ Σολωμό, ἀγγιζοῦμε ὅτι ὁ Πλάτωνας πίστευε πὼς εἶναι τὸ μέγιστον μάθημα. Μιὰ καθαρὰ μεταφυσικὴ σύλληψη τῶν πραγμάτων διαποτισμένη μὲ τὸν τρεμάμενο Λυρισμὸ τῆς σφύζουσας ζωντανῆς στιγμῆς, νιώθουμε σὲ τοῦτο τὸ κομμάτι πού δὲ μπορῶ νὰ μὴ παραθέσω :

«Ὅχι ἀκόμα. Δὲ μ' ἀγαπᾶς ἀκόμα. Ὅταν κάποτε θὰ φθάσεις νὰ μὴν ἀγαπᾶς τὰ χέρια πού χαϊδεύουν... Ὅταν θὰ φθάσεις ν' ἀγαπᾶς τὸ σχῆμα, τὰ δάχτυλα, τὴν κίνηση πού γράφουν... Τότε θὰ μ' ἀγαπήσεις ὅπως σ' ἀγαπᾶς».

Μὰ τὴν ἀναδρομὴ τούτη, πού κι' ἂν δὲν εἶναι φυγὴ ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτὸ, εἶναι ὀπωσήποτε, ἔστω καὶ πρόσκαιρη, ἔστω καὶ μὲ πρόθεση ἀμετάθετη ὀρμητικότερης ἐπιστροφῆς, μιὰν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ χειροπιαστὴ χρονικὴ καὶ χωρική πραγματικότητα, τὴν ἀναδρομὴ τούτη ἔρχεται βίαια καὶ δυναστικά νὰ τὴν ἀνακόψει τὸ γιομάτο ἀπαιτήσεις κι' ἀνάγκες κι' ἀπειλὲς ρέμα τοῦ πολεμικοῦ κλόνου. Ἄν μιὰ τέτοια ἀνακοπὴ ἀποτελεῖ καὶ ἀνακοπὴ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἢ ἂν κι' ἡ τέτοια ἀνακοπὴ δὲν ξεπληρώνει τὸν καλλιτέχνη μὲ τὴν «πιὸ ἀπίθανη πείρα ζωῆς, πού κύματα-κύματα ἔρχεται νὰ τὸν πλημμυρίσει» ποιὸς θὰ τὸ πεῖ ; Κι' ἂν τοῦτὰ ὅλα εἶναι ἡ ἐπιταγὴ τῆς μοίρας, πού τόσο ἐπιμονα τὴ συναντᾶμε στὸ νοῦ τοῦ Βενέζη, πὼς νὰ βαρικοῦμε ;

«Ἴσως ἡ μοῖρα μας εἶναι ν' ἀφίσουμε μονάχα χρονικά», λέει στὸ σημείωμα πού προλογίζει τὸ μοναδικὸ θεατρικὸ του κομμάτι, τὸ «Μπλόκ (» . Γρήγορα θὰ τὸ περάσουμε, ὄχι γιατί δὲν προσφέρει τὴ βοήθειά του γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὴ σπουδὴ τοῦ Βενέζη γιὰ τὸν Ἀνθρώπο, παρὰ ἴσα-ἴσα, σὰ δραματικὸ ἔργο, ξεχειλάει ἀπὸ τοῦτον ἴσαμε τέτοιο σημεῖο πού νὰ μὴ χωράει στὰ ὄρια μιᾶς σύντομης σὰν καὶ τούτῃ ἐργασίας. Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ἀναφέρω τὴν ἀποκαλυπτικὴ πρώτη παράγραφο τοῦ προλογικοῦ του σημειώματος.

«Ὅλοι ἔχουμε μάθει, ἀρχίζει, πὼς στὶς κορυφαῖες ὄρες τοῦ κινδύνου, ὅταν ἡ ζωὴ παίζει μὲ τὸν θάνατο, τὸ ἐνστικτο γιὰ τὴν αὐτοσυντήρηση εἶναι ἡ πιὸ αὐτοματικὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλου ἡ δυνάμη του τὰ παρᾶσέρνει ὅλα γιὰ νὰ μείνει αὐτὴ μόνη κυρίαρχη, ἀλλοῦ χτυπιέται πάνω σὲ ὅτι λέμε κόσμο ἠθικὸ, ἀντιμετρεῖται μαζί του, καὶ τότε τὸ πανίσχυρο ἐνστικτο ὀποχωρεῖ, λουφάζει τὸ ζῶο, γιὰ νὰ μείνει λάμποντας στὸ ἄωρο τῆς ἀρετῆς ὁ Ἀνθρώπος».

Ἴσαμε ὅμως νὰ φτάσει στὸν «ὑπερουράνιο τοῦτο ἄωρο» γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν ἀρχαῖο φιλόσοφο, πόσος ἀγῶνας, πόσος μόχθος, πόση δόνη ! Θὰ περάσει ἀπὸ φωτιὰ κι' ἀπὸ σίδηρο γιὰ νὰ μπορέσει νὰ χαρεῖ τὸ σάλπισμα τῆς μεγάλης Νίκης. Θὰ καλέσει μὲ τὸ μεγάλο κακὸ πού αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔπλασε καὶ ἡ Νίκη του θὰ τὸν ὀρθώσει στὴ μέση τοῦ στίβου, κάτω ἀπὸ τὴν ἀγλαία τοῦ φωτεινοῦ ἡλίου. Κι' ἡ ὄρα τῆς πάλης αὐτῆς στὰ χρόνια μας εἶναι ἡ «Ὁρα τοῦ πολέμου».

Στὸ τελευταῖο τοῦτο ἔργο τοῦ Βενέζη (τὴν Ἐξοδο πού δημοσιεύτηκε σὰ συνέχεια δὲν τὴ λογαριάζω ἀφοῦ τὸ ξέρω μονάχα σένα του μέρος) θὰ σταματήσω κάπως διαφορετικά. Νομίζω πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ πλησιάσουμε ἀπὸ κοντὰ ἕνα ὀλόκληρο χαρακτηριστικὸ κομμάτι τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέα γιὰ νὰ μὴ μένουμε μόνο μὲ γενικὲς κι' ἀόριστες ἰδέες. Καὶ πιστεῶ πὼς τὸ διήγημα «Ἡ Βαλανιδιά» μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει σ' αὐτὸ πού ζητᾶμε. Τὸ διήγημα αὐτὸ νομίζω πὼς ὄχι μονάχα ἐκφράζει χαρακτηριστικὰ τὴν «Ὁρα

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

Πολέμου», μὰ εἶναι μιά μικρογραφία, πού ἄξια συμπεκνώνει μέσα σὲ λίγες σελίδες δλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Ἡλία Βενέζη κι' ἔτσι θὰ μπορέσουμε νάχουμε μιά ἄμεση ἐπαφή σ' ὅ,τι πιὸ δικό του κλείνει.

Στὴ «Βαλανιδιά» ἐκφράζεται καθαρὰ ἓνα δράμα ὅπου δροῦν οἱ τρεῖς πρωταγωνιστὲς πού ξέρουμε : Ὁ Ἄνθρωπος, ἡ Φύση, ὁ Πόλεμος. Γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ὁμως στὴν Τέχνη τοῦ λόγου ἡ συμπλοκὴ καὶ ἡ σύγκρουση τῶν ἀντίμαχων κόσμων εἶναι ἀναγκαῖος ὁ μῦθος πού θὰ τὶς κλείσει κι' ὄχι μονάχα τοῦτο. Στὴν Τέχνη τοῦ λόγου, πούναι κάτι «φιλοσοφώτερον τῆς ἱστορίας», ἐκφράζονται λέει ὁ Ἀριστοτέλης τὰ «καθόλου»· αὐτὸ σημαίνει στὴ γλῶσσα τῆς νεώτερης αἰσθητικῆς πὼς ἡ Τέχνη αὐτὴ ἔχει τὴ δύναμη μαζί καὶ τὴν ὑποχρέωση νὰ ὑψώνει σὲ σύμβολα καθολικῆς ἀξίας τοὺς ἀπλοὺς μύθους πού χειρίζεται καὶ τὶς μοναδικές μορφές πού προβάλλει. Κι' αὐτὸ θὰ πεῖ νὰ γιομίζει τὸ μῦθο καὶ τὰ πρόσωπα μὲ τόσο πλούσια ζωὴ πού μέσα τους νὰ χωράει ὅσο μπορεῖ πιὸ πολλῶν ἀνθρώπων μύθων ἢ Ζωὴ σὺλη τῆς τὴν ἔχταση καὶ σὺλο τῆς τὸ βάθος.

Μὲ τὰ λιγοστά, ὁμως ἀναγκαῖα, τούτα ἐφόδια μποροῦμε νὰ χαροῦμε τὴ «Βαλανιδιά» ὡς ἔργο Τέχνης. Κι' ἀφοῦ δράμα εἶπαμε πὼς εἶναι, ἄς ἀπομονώσουμε γιὰ μιά στιγμή τοὺς ἥρωες γιὰ νὰ τοὺς γνωρίσουμε ἀπὸ κοντά.

Ὁ Ἄνθρωπος ζωντανεῖ κύρια στὸ πρόσωπο τοῦ μικροῦ Ἀντώνη, πού συμπληρώνεται ἀπὸ τὸν παπὸ του. Τὸ παιδί καὶ ὁ γέρος, τὸ παιδί τοῦ θουνοῦ κι' ὁ γέρος πού λίγο γνώρισε τὶς μεγάλες πολιτείες μὲ τὴν περίπλοκη ζωὴ τους. Παλιὸ κι' οἱ δυὸ γνώριμοι μέσα στὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα μας. Ὁ Ἀντώνης λοιπὸν σύμβολο τοῦ Ἀνθρώπου, τοῦ ἀκέραιου, μ' ὅλο τὸ ἀπλὸ βάθος του. Δὲν ξέρεῖ γι' αὐτὸ, τὸν κόσμο τὸν βλέπει στὴν καθαρὴ πλαστικὴ γραμμὴ του, καθὼς κανένα νόθο στοιγεῖο δὲ μπαίνει ἀνάμεσά τους νὰ διαστρέψει τὴ μορφή τοῦ ἓνα ἢ τοῦ ἄλλου. Γι' αὐτὸν ὑπάρχουν μονάχα τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ στὴν ἀμιχτὴ ἀκεραιότητα τους, κανένα συγκέρασμα δὲ μπορεῖ νὰ γίνει ἀνάμεσὸ τους. Τὸ ἓνα μάχεται τὸ ἄλλο, ἀρνιέται τὴν κατάφαση του. Ὁ Ἀντώνης λοιπὸν, ὁ Ἄνθρωπος πού ξέρεῖ πὼς τὸ κακὸ εἶναι κακὸ, τὸ ἀρνιέται μονοκόμματα καὶ δὲν καταλαβαίνει πὼς εἶναι δυνατό νὰ μὴ νιώθει κανεὶς τὴ σοφὴ τούτῃ ἄρνηση. «Ὁ μικρὸς θοσκόπουλο δὲν καταλάβαινε πιὰ τίποτα». Ὅμως—θὰ πεῖ κανεὶς—ὁ Ἀντώνης εἶναι ἓνα θοσκόπουλο χωρὶς τὸ βάθος τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, λοιπὸν πολὺ στενά εἶναι τὰ ὄρια του γιὰ νάπλωνόμαστε ἀλόγιστα ἐμεῖς. Σ' αὐτὸ δὲν εἶμαι καθόλου σύμφωνος καὶ πιστεύω πὼς ἔχει ἀντίθετα ὅλο τὸν ἀμέτρητο πνευματικὸ καὶ ψυχικὸ πλοῦτο πού φέρνει μέσα του ὁ ἀδιάφθορος ἀνθρώπος. Γιατὶ πλοῦτος πνευματικὸς δὲν εἶναι σίγουρα ὅσα κανένας ξέρεῖ, μὰ ὅσα κανένας σκέφτεται. Καὶ θάμασταν ἄδικοι νάρνηθοῦμε πὼς ἴσασα τὸ μικρὸ αὐτὸ θοσκόπουλο κι' ὁ γέρο-παππὸς του πολλὰ σκέφτονται καὶ πολὺ καὶ βαθιὰ τὰ σκέφτονται. Ἡ τραγικὴ ἀπλότητα πού δείχνει στὴν κρίση του γιὰ τὸν πόλεμο ἀγγίζει ἀληθινὰ τὴν οὐσία τοῦ φαινομένου αὐτοῦ πολὺ πιὸ σωστὰ ἀπὸ τόσες σοφῶν κρίσεις.

Κι' ἔχει μὲ τούτῃ τὴ γεμάτῃ μεγαλεῖο ἀπλότητα ὅλη τὴ δύναμη νὰ προβάλλει σύμβολο τοῦ Ἑλληνα καὶ σύμβολο τῆς ἀθωότητάς του σὲ τοῦτο τὸν πόλεμο. Κι' ἀκόμα παραπέρα σύμβολο τοῦ ἐλευθεροῦ εἰρηνικοῦ Ἀνθρώπου πού δέχτηκε μὲ ἀπορία τὴν ἀπροσδόκητὴ θεομηνία τοῦ Κακοῦ. Μαζί μ' αὐτὸν σκοτώνεται κι' ἡ ἀγάπη κι' ἡ ἄδολη ψυχὴ τοῦ κόσμου συμβολισμένη μὲ τάρνια πού πάντοτε στάθηκαν στὴν Τέχνη—μάλιστα τὴ Χριστιανικὴ—μορφὴ πλημμυρισμένη θεϊκὴ καλωσύνη καὶ ἀγάπη.

Σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο παραστεῖκε σύντροφος καὶ προστάτης ἡ Φύση, μεγάλη πανάρχαιη θεότητα, πῶχει ἐδῶ τὴ μορφή τῆς Βαλανιδιάς. Σ' αὐτὴν μὲ μιὰν ἀτασιστικὴ, λές, πίστη γυρνᾷ τὸ παιδί ζητώντας στὴ θερμὴ του λατρεία μιὰν ἀναπόδοση. Πρέπει νὰ μὴ μᾶς ξεφύγει τὴν προσοχή, πὼς ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ Φύση πᾶλλεται ἀπὸ τὴ συγκίνηση πού τῆς χαρίζει μιά βαθιὰ θρησκευτικὴ πού ἐκφρασὴ τῆς εἶναι. Τὸ θοσκόπουλο δὲ στέκεται μπροστὰ στὴ Βαλανιδιά μὲ τὸν τρόπο φυσιολάτρῃ γεμάτου βιθλιακῆ ἢ καὶ συναισθηματικῆ ἀπλὰ ἀγάπῃ πρὸς αὐτήν. Μπροστὰ τῆς νιώθει τὴν ἀνέκφραστη χαρὰ, πού νοιώθει ὁ Ἄνθρωπος στὴν παρουσία τοῦ Δαίμονα, ἀξεχώριστα ἐνωμένη μὲ τὸ φοβερὸ δέος καὶ τὴν ἐνθουσιαστικὴν ὄρμῃ νὰ γίνει ἓνα μαζί του. Μόνον ἡ στενὴ γνωριμία μὲ τὴν ἀνάλογη ψυχικὴ κατάσταση τοῦ πρωτόγονου

μπορεί να μᾶς κάνει να νιώσουμε ὅ,τι με τὴν ἔνστιχτη διαίσθηση τοῦ Καλλιτέχνη κατόρθωσε να συλλάβει ὁ Βενέζης.

Ὅμως οὔτε ἡ μεγάλη αὐτὴ θεοτήτα μπορεῖ να φυλάξει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ φοβερό κακό, πού ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιο ἐκπορεύεται καὶ καταπάνω του χυμᾶει. Ὁ Πόλεμος στέκεται πῶς δυνατός καὶ κόβει βίαια μεγάλα κλωνιά τῆς Βαλκανιδιας.

Ὁ Πόλεμος παρουσιάζεται σὲ τοῦτο τὸ διήγημα, καθὼς εἶδαμε, μιὰ ζωντανὴ προσωπικότητα, μὲ φυσιγνωμία δικιά της, μὲ χαρακτηριστικὰ δανεισμένα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. «Τότες ὁ μεγάλος Πόλεμος, ἀφοῦ ταξίδεψε πολλὲς χώρες καὶ πέρασε πολλὰ θουνά καὶ πολλὲς κοιλάδες, ἦρθε στὴν Ἑλλάδα, πήρε τὸν πατέρα τοῦ μικροῦ βοσκοῦ ἀπ' τὴ γαλήνη τῶν λόφων καὶ τὸν ἔστειλε νὰ σκοτώει ἀνθρώπους». Δὲν εἶναι καθόλου ἀφηρημένη ἔννοια. Μιὰ ζωντανὴ ψυχὴ εἶναι πού παίρνει μάλιστα, κάθε φορά πού κάνει τὴν παρουσία του, καινοῦργιες μορφές· κάποτε μάλιστα τόσο λαμπρὲς καὶ θαυμασίες πού τσιζέει θαρρεῖς μὲ τὸν ἄνθρωπο κι' ὁ ἄνθρωπος μ' αὐτόν. «Κι' ὕστερα ἦρθε τὸ θαυμάσιο παιγνίδι : ὁ οὐρανὸς γέμισε ἀπὸ πράσινα καὶ κόκκινα καὶ χρυσὰ μικρὰ μπαλόνια πού ἀνάβαν ἕνα-ἕνα». Ὁ ἄνθρωπος ποτὲ δὲ μπορεῖ νὰ συλλάβει τὸ νόημα καὶ τὴ φυσιγνωμία του κάτω ἀπὸ τὶς ἀναρίθμητες καὶ ἀπατηλὲς αὐτὲς μεταμορφώσεις καὶ τὰ δαιμονικὰ φανερῶματα. Ὅμως ὁ ἄπλος, ὁ γνήσιος κι' ἀδιάφορος ἄνθρωπος ἕνα μπορεῖ νὰ καταλάβει καὶ νὰ τὸ ἐκφράσει : πὼς αὐτὸ εἶναι σὰν τὴ νεροποντὴ, μόνο πού οἱ ἄνθρωποι τὸ φέρνουν, κι' εἶναι τὸ φοβερό «Κακό», ἡ ἴδια ἡ ἐνσάρκωση τῆς παμπάλαιης αὐτῆς δυνάμεως πού μάχεται τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἀναστρέφει τὸ Δημιουργὸ καὶ τὴ Δημιουργία μὲ βιαιότητα προκλητικὴ. Στὴ μάχη αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος σκοτώθηκε. Ὅχι ἀμέσως· κάποιες ὥρες ἀκόμα τοῦ ἔμειναν γιὰ νὰ δοκιμάσει δίπλα του τὴν παρουσία τῆς «νέας ἀδελφῆς μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά», τῆς γυναίκας πού παραστέκεται σὲ τοῦτο τὸν ἀγῶνα καὶ χαρίζει τὴν πολύτιμη συνδρομὴ τῆς τρυφερότητάς της.

Νομίζω πὼς μποροῦμε νὰ θυμηθοῦμε μιὰ φράση ἀπὸ τὸ περίφημο στοχασμὸ τοῦ Σολωμοῦ : «Τοιοτοτρόπως ἡ ὑπόθεση δένεται μὲ τὸ παγκόσμιο σύστημα». Γιατὶ ὁ Ἄντωνάκης, σύμβολο τοῦ ἄνθρώπου, μὲ συμπαραστάτη τὴ Βαλκανιδια τῆς Ἀττικῆς, ἐκφράσει τῆς Φύσης, μάχεται τὸν Πόλεμο πού «ταξίδεψε πολλὲς χώρες καὶ περνᾷ πολλὰ θουνά καὶ πολλὲς κοιλάδες, καὶ νικημένους σβύνει στὴν ἀγκαλιὰ τῆς «νέας ἀδελφῆς», τῆς μορφῆς τῆς Γυναίκας.

Συντριμμένοι θὰ θγαίναμε μὲ τοῦτο τὸ μῦθο. Ὅμως δὲν τὸ θέλουμε καὶ δὲν τὸ μποροῦμε. Δὲν τὸ θέλει πρῶτος ὁ Βενέζης γιατί—τὸ εἶπαμε—πιστεύει, πιστεύει βαθιὰ στὸν ἄνθρωπο. Στὴ Νίκη του. Ἄν ὁ μικρὸς ἄνθρωπος νικῆθηκε, γιατί δὲν ἔξερε, ὁ ἄνθρωπος πού ξέρει καὶ πού τοῦ μολᾷ καὶ μὸλη τὴ φοβερὴ γνώση τοῦ Πολέμου νάναμετρηθεῖ μαζί του, θὰ νικήσει. Κι' ὁ συγγραφέας ἔχει ζήσει τὴν ἴδια ζωὴ μὲ τὸν ποιητὴ τοῦ ἡρωϊκοῦ καὶ πένθιμου ἄσματος γιὰ τὸ σκοτωμένο ἀνθρωπολογαὸ τῆς Ἀλβανίας» καὶ ξέρει πὼς

«δὲν εἶναι ἡ μοῖρα χήρα κανενός,
κι οἱ μάνες γιὰ νὰ κλαῖν, οἱ ἄντρες γιὰ νὰ παλεύουν,
τὰ περιβόλια γιὰ νὰ νάνθουν τῶν κοριτσιῶν οἱ κόρφοι,
τὸ αἶμα γιὰ νὰ ξοδεύεται, ὁ ἀφρὸς γιὰ νὰ χτυπᾷ
κι' ἡ Λευτεριά γιὰ ν' ἀστραφτογενιενίται ἀδιάκοπα».

Τὸν ἀγῶνα τοῦτο καὶ τὴ Νίκη τοῦ ἄνθρώπου τὴ θρίσκουμε στὸ «Χρονικὸ τοῦ 1942». Ἕνα κομμάτι πού τὸ σύμβολο πιά εἶναι ἡ γυναίκα, ἡ γυναίκα πού ὀδηγεῖ τὸν τυφλὸ ἀπὸ τὸν πόλεμο ἄντρα, καθὼς προχωροῦνε στὴν ἐκπλήρωση τοῦ ὑπέρτατου πνευματικοῦ χρέους τοῦ ἄνθρώπου. Τὸ σύμβολο κλείνει καὶ τὴν Ἑλλάδα μὰ, συνεχίζει τὸ ἀνέβασμά του ἔτσι πού τὴν ξεπερνᾷ γιὰ νὰ ὑψωθεῖ στὸ ὑπατο ἀνθρώπινο ἐπίπεδο, ἐνῶ ὁ Πόλεμος συμμαχεύεται σὲ μερικὸς ἀσημαντοὺς ὀπλοφόρους πού ὑποχωροῦν μπροστὰ στὴν πορεία τῆς ἄνθρωπινῆς Μοῖρας γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ χρέους της πᾶν σὲ τούτῃ τῇ γῆ. Στὴν πορεία τούτῃ κλείνεται ἡ θύμηση τοῦ Χτὲς καὶ ἡ Ἐλπίδα τοῦ Αὔριο κι' ἀκόμα ἡ πίστη στὴν Ἀθανασία τοῦ ἄνθρώπου, ὅταν ἔχει βαθιὰ τὴ συνείδηση πὼς εἶναι ὁ κρῖκος μιᾶς ἀλυσίδας, πού ἀρχινᾷ καὶ τελειώνει πέρα ἀπὸ τοῦτους καὶ καιρούς.

ΕΝΑ ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΟ ΑΣΚΗΜΟΚΟΡΙΤΣΟ (*)

"Ετσι πέρασαν κάμποσες μέρες και φτάσαμε στο περίφημο πανηγύρι του χωριού, τῆς Ἀνάληψης. Κόσμος και κοσμάκης είχε μαζευτεί ἀπ' τὴν παραμονή, ὄργανα, μικροπουλητάδες, κακό. Κι' ἀνήμερα πρῶτ' πρῶτ' αὐτοκίνητα ὅλο και κουβαλοῦσαν : ἀπ' τὴν Ἀθήνα, ἀπ' τὸν Πειραιᾶ, ἀπ' τὰ τριγυρνὰ χωριά. "Ὅλοι στὸ σπίτι ἦσαν ὀλόχαροι, μικροὶ και μεγάλοι.

—Μιά φορά τὸ χρόνο ἔχουμε και μεῖς οἱ γυναῖκες δικαίωμα νὰ κάτσουμε στὴν πλατεία : τῆς Ἀνάληψης ! μοῦ ξήγησε ἡ νοικοκυρά μου.

Και βρῆκα δικαιολογημένη ὅλη τούτη τὴ χαρά, ὅλη τούτη τὴν προσμονή, τὴν ἔτοιμασία.

Πρῶτ' πρῶτ' τοιασθήκανε γιὰ τὴν ἐκκλησιά. Τὸ μάτι μου ἀχνόπηρε τ' Ἀσκημόπαπο μ' ἓνα θαλασσι φουστάνι. Παραμόνεψα νὰ βγεί ἀπ' τὸ σπίτι, νὰ γλεντήσω τὴν καινούργια τῆς μεταμόρφωση. "Α... μεγαλειό ! Φορεματάκι με κόψιμο τέλειο,ραμμένο ἴσως στὴν Ἀθήνα, θαλασσι ὠραῖο χρῶμα, τακκουνάκι στὴν τρίχα, κάλτσες μεταξωτές, περμανάντ.... Μπράβο Πατάκι!... Μπᾶ, μπᾶ, μπᾶ, τί εἶναι πάλι αὐτό ! Τ' εἶν' αὐτὰ τὰ μούτρα ! Ποῦδρα και κοκινάδι ! Τί σουβάντισμα εἶν' αὐτό ! "Αχ καῦμένο πατάκι, ἐδῶ μᾶς τάκανε μούσκεμα ! Καλὰ τὸ φουστάνι τῶραψε ἡ μοδίστα, τὰ παπούτσια τάφτιαξε ὁ τσαγκάρης, τὴν περμανάντ ὁ μπαρμπέρης, ἀμ' τὸ θάψιμο δὲν ἔβαζες καμιὰ πού ἤξερε νὰ σοῦ δείξει, νὰ σὲ μάθει, μὸν ἔπιασες και πασαλείφτηκες σὰν χαλκομανία ; "Ε-κανα και γέλοια ! Βρέ, βρέ, βρέ ἐξέλιξε τ' Ἀσκημόπαπο !

Μὲ καλέσανε νὰ πάω μαζί τους στὴν ἐκκλησιά. Δὲν εἶχα και τόση διάθεση.

—"Ε, τότε βγαίνουμε μαζί τ' ἀπόγεμα.

Τὸ μεσημέρι φάγαμε μαζί τὸ μανάρι, πού εἶχανε σφάζει λόγω τῆς ἡμέρας, και τ' ἀπόγεμα και τὶς ἔξη βγήκαμε μαζί, ὅλη ἡ φαμίλια ! Ἐγὼ στὴ μέση και ζερβόδεξά μου ὁ κύρ-Γιώργης, ἡ κυρά-Γιώργαινα και τὸ Πατάκι πού τίκι-τίκι πρόβαινε καμαρωτὴ και τηδηχτὴ με τὰ ψηλοτάκκουνά τῆς, κυττάζοντας ἓνα γύρω με ματιὰ ἱκανοποίησης και θριάμβου.

Καθῆσαμε στὴν πλατεία, ἤπιαμε μύρες, ἀκούσαμε τὰ ὄργανα, καμαρώσαμε τοὺς χορευταράδες, κόψαμε βόλτες νὰ δοῦμε τ' ἀξιοθέατα, εἶδαμε και τοὺς νάνους και τὸν κερατωμένο κόκορα, γυρίσαμε σπίτι, φάγαμε, ξαναγυρίσαμε στὸ πανηγύρι ὅπου καθῆσαμε ὡς τίς δυὸ τὸ πρῶτ', κι' ὕστερα κατατσακκισμένοι ἀπ' τὴν κούραση τραβήξαμε γιὰ ὕπνο, καταμαγεμένοι, ἐνθουσιασμένοι, κολυμπώντας σὲ πέλαο εὐδαιμονίας (αὐτοὶ δηλαδὴ, ὄχι ἐγὼ) ! Και τ' Ἀσκημόπαπο πειὰ καμάρια νὰ σεργιανίξει στὸ πλευρό μου ! Ἀφοῦ ἔβρισκε και λόγια και μιλάει, μάλιστα και διηγῆθηκε ἀπ' τὸ περσυνὸ πανηγύρι, κάποια ἱστοριοῦλα πού δὲν ἦταν και τόσο γελοία. Μπράβο, μπράβο ! "Εγινες πειὰ δεσποινὶς στὴν ἐντέλεια. "Ας εἶναι, πάει κι' αὐτὴ ἡ ἀγγαρεία' τοῦ χρόνου πειὰ.

Ἄπο κείνη τὴν ἡμέρα σὰν νὰ ξαναγεννήθηκε, τ' Ἀσκημόπαπο πήρε ἓνα θάρρος ἀναπάντεχο. Μπαίνοντας στὴν κάμαρά μου ἐξὸν ἀπ' τὴ ξελιγωμένη τῆς ματιὰ μου χάριζε χαμογελάκια και ποῦ και ποῦ ριψοκινδύνευε και καμιὰ ἀδέξια κουβεντοῦλα πού πειὸ πολὺ μοῦ γαργάλαγε τὸ γέλιο παρά τὴ συχασία. Και κάθε φορά πού μοῦ κουβέντιαζε ἡ μάννα τῆς ἔβρισκε τρόπο νὰ πεταχτεῖ κι' αὐτὴ στὴ μέση νὰ πάρει μέρος στὴν κουβέντα, μακάρι δὲι και νᾶβγαῖνε ἀπ' τὸ στόμα τῆς. Κι' ἡ μάννα τῆς νὰ τὴν καμαρώνει, διορθώνοντάς τὴν καμιὰ φορά. Ὡς φαίνεται αὐτὴ θὰ τῆς τὰ δασκάλεψε ὅλα τούτα τὰ καινούργια καμώματα. Νὰ δοῦμε ὅμως κυρά μου, τί ψάρια θὰ πιάσετε !

Μοῦ κάναν και παράπονο πὼς ἐξὸν ἀπ' τὴ μέρα τῆς Ἀνάληψης δὲν ἔμενα και καμιὰ Κυριακὴ στὸ χωριὸ νὰ τοὺς κάνω παρέα, παρά ἔτρεχα ὀλοένα στὴν Ἀθήνα και ξεδεύομουνα. Τὸ ἴδιο τὸ τροπάρι τὸ παλιό. "Ἰσως και νᾶλεγαν με νὸ νοῦ τους πὼς δὲν πρόφταξα με μιὰ φορά νὰ θαμᾶξω τ' Ἀσκημόπαπο στὴν καινούργια τῆς μεταμόρφωση, μιὰ και τὰ ψηλοτάκκουνα και τὸ θαλασσι φουστάνι δὲ μπαίνανε τίς καθημερινές.....

"Ε βέβαια, σωστά, μά.... Ἐκεῖ πού πήγαινα κάποια Μάρω με πρόσμενε, μιὰ Μάρω καινούργια κι' αὐτὴ, καλόβολη, λεφτερωμένη ἀπ' τὸν παλιό τῆς ἑαυτὸ, ἀπ' τίς παλῆς τῆς ἀδυναμίες. Κι' οἱ ἐλπίδες πού μοῦδινε ἦταν τόσο

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

ψηλαφητές, τόσο άπτες, πού ἦσαν πειά βεβαιότητες πές, δὲν χρειάζóταν παρὰ λίγο ἀκόμα, μιὰ εὐνοϊκὴ περίσταση, ἓνα τυχαίον περιστατικόν, γιὰ νὰ πέσει νικημένη στὴν ἀγκαλιά μου. Ἄχ Μάρω, Μάρω, ἐπὶ τέλους σὲ κρατῶ ! (Κι' ὕστερα ἔχεις καὶ τ' Ἀσκημόπαπο νὰ σὲ στρώνει στὸ κυνηγητό ! "Ε τί τῆς λές τώρα !)

Τέλος τοὺς ἀνάγγειλα ἓνα Σαββατόβραδο, πὼς τούτῃ τὴν Κυριακὴ θά-μενα ἐπὶ τέλους στὸ χωριό.

—Μπᾶ, καὶ πὼς αὐτὸ τὸ καλὸ ;

—Θά μοῦρθει κάποια παρέα ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Πεντέξη πρόσωπα. Θάθελαν νὰ τοὺς περιποιηθῶ ἐδῶ στὸ σπίτι. Εἶναι εὐκόλο ;

—Ἄκου λέει ; Μ' ὄλη μας τὴν εὐχαρίστηση !

—Καὶ τὸ κρασί ὄλο δικό μου ! πρόστεσε ὁ κύρ-Γιώργης ἐνθουσιασμένος. Ὅσο πιοῦνε !

Ἐτοίμασα ὅτι μποροῦσα, ἔσφαξα ἓνα δυὸ κοτόπουλα, πῆρα μερικὲς μπριζόλες, φρούτα καὶ τὰ τέτοια κι' ἡ νοικοκυρά μου μὲ τὸ Πατάκι πρόθυμα μαγειρέψανε, ἐτοίμασαν, στρώσανε τὸ τραπέζι. Κατὰ τὶς ἔντεκα μοῦ ἦρθανε. Ἡ Μάρω μὲ μιὰ ξαδέρφη τῆς, ἓνα ξαδερφό τῆς καὶ δυὸ γνωστούς τοῦ σπιτιοῦ.

Ἡ νοικοκυρά μου μὲ τὴν κόρη τῆς μόλις εἶδαν κοπέλλες — καὶ τί κοπέλλες ! — δαγκωθήκανε. Μὰ τί νὰ ποῦν καὶ τί νὰ κάνουν ! Κατεβάσανε τὰ μοῦτρα τοὺς δυὸ πῆγες, μὰ ὥστόσο περιποιηθήκανε τοὺς ξένους, σεβρίσανε πρόθυμα στὸ τραπέζι, πασκίσανε νὰ φανοῦνε καλὸβόλες, γελαστές. Μὰ οἱ κρυφὲς ματιὲς τῆς περιέργειας καὶ τῆς ἔχθρητας, πού ρίχνανε στὴ Μάρω, δὲν μοῦ ξεφεύγανε. Ἦσαν ἀρκετὰ ζυπνὲς νὰ συγκεντρώσουν ἐκεῖ τὴν προσοχὴ τους, γιὰτὶ, νὰ πῶ καὶ τὴν ἀλήθεια, ὄλο ἡ Μάρω μ' ἀπασχολοῦσε, λές κι' οἱ ἄλλοι νὰ μὴν ὑπῆρχανε, νὰ μὴν ἦτανε ξένοι μου, καλεσμένοι μου, μὲ κίντυνο μάλιστὰ νὰ μὲ παρεξηγήσουν.

Τ' ἀπόγεμα ἔφυγα μαζὺ τους γιὰ τὴν Ἀθήνα, κι' εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ περάσω τὴ βραδεία μου μὲ τὴ Μάρω, οἱ δυὸ μας στὸ Φάληρο, καὶ νὰ σφίξω γιὰ πρώτη φορὰ τὸ μικρὸ χερᾶκι στὸ δικό μου, νὰ νοιώσω γιὰ πρώτη φορὰ κοντὰ τῆς τὸ σκίρτημα τῆς καρδιάς ἀπ' τὸ μυστηριακὸ νοιώσιμο τῆς ἀνταπόδοσης. Ἦταν ἡ εὐτυχέστερη μέρα τῆς ζωῆς μου.

Μόλις γύρισα στὸ χωριό, ἡ νοικοκυρά μου δὲ μ' ἄφισε οὔτε ἀνάσα νὰ πάρω. Μπῆκε στὴν κάμαρά μου μὲ κάποια πρόφαση καὶ κοντοστάθηκε κυττώντας με χαμογελαστή, ὅπως συνήθιζε σὰν ἤθελε νὰ μ' ἀνοίξει τὴν κορβέντα. Ἐγὼ καταλάβα τὸ λογὴς κουβέντα θά μ' ἄρχιζε καὶ σφίχτηκε νὰ κρατήσω ἄμυνα.

—Λοιπόν;... Καλὰ περάσαμε χθές, ἔ ; ;....

—Ναί, πολὺ ὀμορφα. Καὶ σὰς εὐχαριστῶ πολὺ, πάρα πολὺ γιὰ τὴν περιποίηση, γιὰ τοὺς κόπους...

—Μπᾶ δὲ βαρύνεσαι!... (Σιγὴ). Οἱ σκλήρες (ἔτσι λένε τὶς Ἀθηναῖες ἀρβανίτικα) ὅμως... ἦσαν ἐν τάξει!... Κρασάκι, τραγοδάκι... Ἦταν κι' ἡ ἄλλη, μὰ κείν' ἡ Μάρω... Πῶ, πῶ, ξανοιχτὸ κορίτσι ! Καὶ κολλοῦσε ἀπάνω σου... Ἄχ!... καλὰ στὰ λέω γά !... Θά σὲ μπλέξουν κεῖ πού πᾶς καὶ θά τραβᾶς τὰ μαλλιά σου, μὰ δὲν μ' ἀκούεις ! Μὰ κορίτσινα θά τις πείς τώρα αὐτές, γυναικες ;... Τέτοια καμώματα μονάχα οἱ παλιογυναῖκες τὰ κάνουν, παιδί μου !

Κι' ἔλεγε κι' ἔλεγε πού μὲ πιάσανε τὰ νεῦρα μου καὶ μοῦρθε νὰ τὴν πετάξω δεξω μὲ τὶς κλωτσιές. Στὸ τέλος μοῦσκασε καὶ τὸ παραμῦθι πού φοβόμουν, ἀπὸ σπόντα εὐτυχῶς, μὰ καταλάβαινα καλὰ πὼς δὲ θάχα πειὰ ἓνα χρόνον τράτο, ὅπως λογάριζα. Τὸ χτεσινὸ γλέντι ἔσπρωξε τὸ χτένι νὰ φτάσει στὸν κόμπο μιὰ ὥρα ἀρχίτερα.

—Ἐγὼ λέω παιδί μου νὰ παντρεφτεῖς. Ναὶ θέβαια, καλὸς ὁ λόγος σου νὰ περιμένεις λίγο καιρὸ ἀκόμα, μὰ τοῦτες οἱ κοῦρβες πού πᾶς καὶ θρίσκεις, θά σοῦ γλύψουνε καὶ τὸ κοκκαλάκι σου ἀκόμα. Νά, τὶς προάλλες μάλιστὰ μοῦ κάνανε λόγο γιὰ ἓνα καλὸ κορίτσι γιὰ σένα. Μικροῦλα, δεκασοχτὰ χρόνῶ, νοικοκυρά, τοῦ σπιτιοῦ κορίτσι, πού δὲν ξέρει ἀπὸ τέτοια καμώματα. Ἐχει καὶ προικοῦλα. Σοῦ δίνουν τρεῖς χιλιάδες κλήματα, δυὸ χαράφια, ἓνα οἰκόπεδο, ἑλθὲς καμιά δεκαριά ριζές καὶ τριάντα χιλιάδες δραχμὲς μετρητά. Εἶναι καλὴ τύχη γιὰ σένα. Θέλεις νὰ τελειώνουμε ;

Μοῦρθε τὸ αἶμα στὸ κεφάλι. Εἶπα νὰ κάνω ὑπομονή, μὰ δὲν τὰ κατάφερα.

—Νά θράσω καί τις νύφες καί τήν προίκα τους! Δέ σοῦπα πῶς δέν παντρεύουμαι; Σέ παρακαλῶ νά μὴ μοῦ ξανακάνεις τέτοια κουβέντα, γιατί θά σέ θρίσω πατόκορφα! "Α, μὰ τὸ Θεό! Μὲ ζάλισες μ' αὐτές σου τις παντρείες. Στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς σάν θέλω νά παντρεφτώ τῆ θρίσκω καί μόνος μου τῆ νύφη, δέν ἔχω ἀνάγκη νά μοῦ τῆ βρεῖς ἐσύ!

"Εφυγε μουδιασμένη, μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, περίλυπη. Μὰ ἤμουν εὐχαριστημένος πού θά γλύτωνα μιὰ γιὰ πάντα ἀπ' αὐτὸ τὸν ἐφιάλτη. Τώρα τ' Ἀσκημόπαπο ἄς ἀναστέναζε ὅσο ἤθελε, ἄς ξελιγωνόταν ὅσο βαστοῦσε, πενταράκι δὲ θάδινα. Κι' ἂν ὁ διάβολος τοὺς σπρώξει καί μοῦ ξανακάνουν τέτοια κουβέντα, στ' ἀνοιχτά ἢ ἀπὸ σπόντα πάλι, θά τοὺς ἔβριζα πατόκορφα, νά δοῦμε ποιὸς θά βαρεθεῖ ἀπὸ τοὺς δύο μας.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

Τ Ρ Υ Γ Ο Σ

Τώρα, πού καρπισμένο πιά ἔχει γείρει
στὰ πλάγια καταπράσινο τ' ἀμπέλι,
τρυγᾶτε, νειές καί νειοί, τὰ τόσα ὀφέλη
πούφερε τὸ τσαπί, τὸ κλαδευτήρι.
Σὲ λίγο ὁ ἀμπελουργὸς στὸ πατητήρι
θὰ βλέπει ὄλος χαρὰ κρασάκι μέλι
νά ρεῖι λαχταριστὸ μὲς τὸ θαρέλι
κι' ὕστερα, μὲ τραγούδια, στὸ ποτήρι.
Ἄμπέλι, τοῦ θουνοῦ μαργαριτάρι,
ἀντὶ σ' ὄνειρευτὸ νά σ' ἔχουν θρόνο
σέρνεις στῆ γῆ τὸ κάθε σου κλωνάρι.
Μὰ σάν παρηγοριά στὸν κάθε πόνο
στὰ εὐωδιασμένα τῶν καρπῶν σου πλήθη
βασίλισσα θρονιαστήκεν ἡ Λήθη!

ΤΙΤΟΣ ΜΠΑΤΗΣ

ΧΕΡΑΚΙΑ

Χεράκια παχουλά, λεπτὰ χεράκια
στής μάνας τὸ λαιμὸ γύρω δεμένα,
μὲ δάχτυλα ὀλάσπρα, σάν κεράκια
σὲ ἅγιο πολυέλαιο ἀναμμένα.

Χεράκια παιδικά! Ἄγνὰ χεράκια,
σὲ γάτας τ' ἀπαλὸ μαλλὶ ἀπλωμένα,
κι' ἄλλοιώτικα νά φτιάχνουν παιγνιδάκια
σὲ κόσμους ξωτικούς προσηλωμένα...

Κι' ὦ, πῶς λατρεύω τὰ χρυσᾶ χεράκια
μ' εὐλάβεια στὸ στήθος σταυρωμένα
στής προσευχῆς νά σμίγουν τὰ λογάκια
σάν κρίνα δυὸ μαρτιάτικα ἀνθισμένα!

ΠΑΡΙΣ ΛΑΓΚΑΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

(Δημοσιεύουμε πὸ κάτω χαρακτηριστικὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Μελη Νικολαΐδη γιὰ τὴν Κυπριακὴ δημοτικὴ καὶ διαλεκτικὴ ποίηση. Κύριος σκοπὸς τοῦ ἀρθροῦ τούτου εἶναι νὰ δώσῃ στοὺς ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῆς ἐλευθέρης πατρίδας ἕνα ἀδρό περίγραμμα τῆς σύγχρονης Κυπριακῆς ποιητικῆς παραγωγῆς.)

Ἡ Κύπρος ἔχει πολλὴ ποίηση. Πιστεύω ὅτι ἔχει καὶ καλὴ ποίηση. Κι' ἂν δὲν ἐροδόμου νὰ μοῦ πῆτε πὼς ἡ ἀγάπη μου πρὸς τὴν ἰδιαιτέρη μου Πατρίδα μὴ ποὺ παρασύρει σὲ ὑπερβολές, θὰ ἐπρόσθετα καὶ κάτι ἄλλο : ὅτι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ Κύπρος εἶναι Ποίηση.

Μὴ ξεχνάτε ὅτι στὴν Κύπρο γεννήθηκε ἡ θεὰ τῆς Ὁμορφιάς. Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Ὁμορφιά, στὴν πιὸ πλατειὰ καὶ ὑψηλὴ τῆς ἔννοια, εἶναι πάντα ἡ ἀστείρευτη πηγὴ, ἀπ' ὅπου ἀναβρῦζει ἡ πιὸ ἀγνή κι ἀληθινὴ ποίηση.

Θὰ τὴν δοῦμε πρῶτα-πρῶτα στὸ Κυπριακὸ δημοτικὸ τραγούδι, τοῦ, ξεκινώντας ἀπὸ τὶς πανάρχαιες πηγές τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς δημοτικῆς ποιήσεως— ὅπου καὶ κρατεῖ μίαν ἀπὸ τὶς πρωταρχικὸς θέσεις — ἐπέζησε ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς μακροὺς αἰῶνες τῆς Κυπριακῆς ζωῆς καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ στὸ στόμα καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ.

Θὰ τὴν δοῦμε ν' ἀναπνεῖ ζωντανὴ κι' ὠραία ἀπ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ, πότε μὲ τὴ μορφὴ προσαρμοσμένων δημιουργικῶν στὸ γλωσσικὸ αἶσθημα καὶ στὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ πανελληνίων δημοτικῶν τραγουδιῶν, πότε μέσα σὲ καθαρῶς αὐτόχθονα Κυπριακὰ δημοτικὰ, ἐπικά, ἢ λυρικά, ἀκριτικά, ἱστορικά, κλέφτικα, ἐρωτικά.

Θὰ τὴν ἀκούσουμε νὰ τραγουδᾷ χαρούμενη στοὺς γάμους (μὲ ὠραιότατα, καθαρῶς Κυπριακὰ, ἐπιθαλάμια), νὰ ὑμνῇ τὴ ζωὴ σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς (μὲ θαυμαστὰ δίστιχα), νὰ μοιρολογᾷ στοὺς θανάτους (μὲ σπαρακτικὰ μοιρολόγια).

Ἀκούστε πὼς ὁ λαϊκὸς τραγουδιστῆς ἐξυμνεῖ σ' ἕνα ἐπιθαλάμιο τὸν γαμβρὸ καὶ τὴ νύφη :

Ἔν δκυὸ δεντρά ὀλόγρυσα μὲ ἀσημένιους
(κλώνους,
ἐτσιάττισέσ σας ὁ Θεὸς νὰ ζητε σχίλους
(γρόνους,
Σχίλους γρόνους νὰ ζήσετε πάντα μὲ τὴν
(ἐγείαν,
ὁ νιόγαμπρος ἔν' ἀντζελος τζι' ἡ νύφη
(Παναία.

Τὰ μμάδκια σχίλια ἔξιζουσιν, τὰ θρύδκια
(δκυὸ σχιλιάδες
τζαι τὰ κανάτζια τοῦ λαιμοῦ ἔν ἔχουν
(ποκοπάες.

Ἀκούστε ἀκόμα καὶ δυὸ δίστιχα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτο μεταφέρει καὶ ἀπλῶνεται στὴ φύσιν τὸν ἀνθρώπινο πόνο :

Στοὺς κάμπους ἀναστέναξα τζαι τὰ θουὰ
(ραῖκαν
τζι' οἱ θρύσες ἐξεράνασιν τζι' οἱ ποταμοὶ
(σταθῆκαν.

Καὶ τὸ δεύτερο, μὲ μίαν ὠραία πάλι μεταφορὰ στὴ φύσιν, δίνει μίαν παραστατικώτατη εἰκόνα τοῦ ἀγαπημένου προσώπου :

Ἄντάν νὰ μῆς τοῦ περβολιοῦ, τὰ δέντρα
(σσιὸς σοῦ κάμινου
τζι' οἱ μοῦττες τῶν πορτοκαλιῶν μῆτὰ σου
(συνυχνάνου.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ δοῦμε τώρα καὶ τὴ σύγχρονη λαϊκὴ Κυπριακὴ ποίηση πρέπει νὰ παρακολουθήσουμε κ' ἐμεῖς τὸ πλῆθος τῶν Κυπρίων, πού, μιά φορὰ τὸ χρόνο, κατεβαίνουν ἀπὸ πόλεις καὶ χωριά στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ γιορτάσουν κοντὰ τῆς, νὰ τὴν σεργιανίσουν μὲ δάρκες καὶ καϊκία, νὰ ρίξουν ὁ ἕνας νερὰ στὸν ἄλλο. Μὴ συμβουλευθεῖτε τὸ ἡμερολόγιο, γιὰ νὰ μάθετε ποιὰ γιορτὴ πανηγυρίζουν. Μόνον οἱ ἴδιοι θὰ σᾶς τὸ πυνν : «τοῦ Ἀη-Γιαλοῦ». Θαυμαστὴ ἐπιβίωση τῆς ἀναδύσεως τῆς θεᾶς τῆς Ὁμορφιάς.

Μιά στοργικὴ ἐξέδρα στὴν ἀμμουδιά. Καὶ γύρω μαζεμένο πυκνὸ πλῆθος. Ξέρετε τί περιμένει μὲ τόσο ἐνδιαφέρον νὰ παρακολουθήσῃ ; Διαγωνισμοὺς χοροῦ, μουσικῆς καὶ ποιήσεως. Ἄς κατεβῶμε στὴν ἀμμουδιά μαζί μὲ τὸ πλῆθος κι ἂς καμαρώσουμε μαζί του τὰ λεβεντόκορμα Κυπρίοπουλα, πού χορεύουν στοὺς ἤχους λαϊκῶν ὀργάνων : ἄς χοροῦμε τ' ἀγνὰ βοσκόπουλα, πού μὲ τὸ «πηδκουάιλ» στὸ στόμα (τὸν Κυπριακὸν ἀυλὸ) ἀναδίνου, μὲ γλυκοὺς παθητικῶς τόνους, τὴν ψυχὴ τοῦ νησιοῦ τους : ἄς ἀφήσουμε τὴν καρδιά μας νὰ δονηθῇ, τὴ σκέψη μας ν' ἀνασάνῃ καὶ ν' ἀνανεωθῇ ἀπὸ τὴν ὀδόρση, τὴ φρέσκα, τὴν πηγαία λαϊκὴ ποίηση τοῦ τόπου.

Οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ (πού οἱ πιὸ πολλοὶ εἶναι ἀπλοὶ καὶ ἀμόρφωτοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πού ὁ ἴδιος τοὺς ὀνομάζει «ποιητάρηδες») ἀπαγγέλλουν ἢ καὶ τραγουδοῦν διάφορα ποιήματά τους, ἐθνικά, γλωσσικά, σατυρικά, ἐρωτικά, ἐμπνευσμένα τὶς περισσότερες φορὲς ἀπὸ σύγχρονα γεγονότα τοῦ νησιοῦ. Τὰ ποιήματα αὐτὰ, γραμμένα στὴν τοπικὴ λαϊκὴ

γλώσσα, αποδίδουν με λιτά και άφελή έκφραστικά μέσα, αλλά και με γνήσια συχνά ποιητική πνοή, τὰ συναισθήματα και τούς πόθους, τούς πόνους και τὰ πάθη του λαού.

Πιο αξιοθαύμαστοι είναι όταν, σ' αυτά τὰ παραθαλάσσια πανηγύρια ή σε άλλα πανηγύρια τών χωριών στήνουν μεταξύ τους πρόχειρους ποιητικούς αγώνες («ταστίσματα» κατά την Κυπριακήν έκφραση) με αυτοσχέδια δίστιχα πάνω σε θέματα που ανακύπτουν αυτόματα κατά την διεξαγωγή του αγώνος ή τούς δίνονται από τὸ κοινὸν πού τούς παρακολουθεῖ. Καί είναι πραγματικά πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ τούς ἀκούη κανεὶς ν' ανταλλάσσουν με καταπληκτικὴν εὐχέρεια, γιὰ πολλὴν ὥρα, τέτοια αυτοσχέδια δίστιχα καὶ ν' ἀμιλλῶνται ποιὸς θ' ἀναδειχθῆ καλύτερος καὶ ἰκανώτερος καὶ θὰ κερδίση τὴν ἐπιδοκιμασία καὶ τὸν ἔπαινο τοῦ κοινού.

Ἐκτός ὅμως ἀπὸ τὴν ἀνώνημη δημοτικὴ ποίηση καὶ τὴν ποίηση τών λαϊκῶν «ποιητάρηδων», ὑπάρχει στὴν Κύπρο καὶ πλούσια ἔντεχνη ποίηση.

Τὰ στενὰ πλαίσια αὐτοῦ σημειώματος αὐτοῦ δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν δυστυχῶς νὰ ἐπεκταθῶ στὸν εὐρὺ κύκλο τών ἐκλεκτῶν καὶ ἀξίων Κυπρίων ποιητῶν, πού καὶ παλαιότερα καὶ σήμερα ἐπρόσφεραν καὶ προσφέρουν πολὺτιμη συμβολή στὴν Πανελληνία Ποίηση. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοῦς, ξεπερνώντας τὰ τοπικὰ ὄρια, ἔγιναν εὐρύτερα γνωστοὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἔξωτερικό καὶ πήραν ἀξίολογῆ, πολλὲς φορὲς καὶ ἐξέχουσα θέσι στὴν ὅλη Ἑλληνικὴ Ποίηση.

Σήμερα ὅμως θὰ περιορισθῶμε σὲ δυὸ μόνο Κυπρίους ποιητὰς, πού, μαζί με τὴ γνήσια ποιητικὴ πνοή, παρουσιάζουν συγχρόνως καὶ τὴν ἰδιορρυθμία, ὅτι ἐξεφράσθησαν καὶ οἱ διὸ στὴν τοπικὴ λαϊκὴ γλώσσα. Οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ εἶναι ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης καὶ ὁ Δ. Θ. Λιπέρτης.

Ὁ πρῶτος, ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης, ποιητὴς σπανίου ταλάντου καὶ ἀνωτέρας πνοῆς, μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ ὀνομασθῆ ἔθνικός ποιητὴς τῆς Κύπρου. Ἐγραψεν ἐξαιρετὰ ἐπικά καὶ λυρικά ποιήματα, πατριωτικά κατὰ τὸ πλεῖστον, ἠθογραφικά, σατυρικά καὶ ἄλλα. Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶχε γράψῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο τὸ ἀριστογρηματικό ἔπος «Ἡ 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Κύπρῳ», θὰ ἦταν ἀρκετό, γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ τὸ δικαίωμα νὰ πάρῃ αὐτὸ τὸν τίτλο. Εἶναι, χωρὶς ἀμφι-

βολία, ἓνα μεγάλῳπνοο, Πινδαρικό μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, ποίημα ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως καὶ πατριωτικῆς ἐξάρσεως, πού προκαλεῖ τὴν πιὸ βαθειὰ ἔθνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ συγκίνηση. Παραθέτω μερικοὺς στίχους του, πού ἀποτελοῦν τὴν ἠρωικὴν, τὴν Ἑλληνικὴν ἀπάντησι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ στὶς ἀπειλὲς τοῦ Τούρκου διοικητοῦ :

Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν' φυλῇ συνόττειρη τοῦ

Κανέναν ἐν εὐρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν ἤξηλειψῃ,

κανέναν, γιὰτὶ σῆπει τὴν πού τὰ ψῆ ὁ

Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν' νὰ χαθῆ ὄντας ὁ κόσμος

(κόσμου !
Θεός μου.
Κλείψῃ !

Ἄν ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ Πίνδαρος τῆς Κύπρου, ὁ Δημήτρης Λιπέρτης μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὁ Θεοκριτὸς τῆς. Εἶναι ὁ τρυφερὸς τραγουδιστὴς τῆς Κυπριακῆς ψυχῆς, ὁ γλυκὺς ἔρμηνευτὴς τών αἰσθημάτων καὶ τών πόθων τῆς, ὁ εἰδυλλιακὸς ὕμνητῆς τῆς φυσικῆς ὁμορφίης καὶ τῆς ἀπλῆς ἀγροτικῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ του, θαυτάτα πηγαῖος, εἰλικρινῆς καὶ εὐγενικός, γι' αὐτὸ καὶ πάντα γοητευτικός. Ἴδου μερικοὶ χαρακτηριστικοὶ στίχοι του, πού, παρουσιάζοντας ἓνα ὀρφανὸ παιδί νὰ προσπαθῆ νὰ παρηγορήσῃ τὴν πικραμένη καὶ φτωχὴ του μητέρα, ἀποπνεύει με λιτότητα, ἀλλὰ καὶ με ζωτικότητα τὸ τρυφερὸ αἶσθημα τῆς οἰκίης στοργῆς :

Κλαίεις τζαὶ κανουροῦν τζαὶ πᾶν τὰ δάρ-

(κα τῶν ποδικίων σου,

με συντυχάνεις, με γελᾷς,

παμερμερκαίεις πού τούς λᾶς,

ἴταν πᾶν' ὁ καμός σου ;

Ἄν πῆς πὼς ἐν' τὰ ροῦχα μου συλλούρικα

(τζαὶ μέναν

τζι' ἐν ἔχω ἄλλα νὰ φορῶ,

μῆτε ριῶ, με τουργουρῶ.

Ἐν ἐν' ἔτσι τζι' ἐσέαν ;

Μὲν τζι' ἐνι πῶν ἔχω, μανά, παπούτσι, νὰ

(φορήσω

τζαὶ περπατῶ μέσ' στὰ πηλά ;

Ἄν εἶχα τζι' ἦταν τζαὶ καλά,

ἔν ἔθεν νὰ τὰ λύσω ;

Πουλλὶν τισίρην εἰμ' ἐγίω τζι' ὅσον τζαὶ

(πιπντζιάζω.

Ἄν νηθῶ ποδὰ τζι' ὀμπρός

ἐν' νὰ δουλεύκω τζαὶ νὰ τρώς,

πὸ ὀδλλα 'ν νὰ γοράζω.

Παρηορήθου πικιὸν τζαὶ σοῦ' γιὰτ' ἔφας τὴν

(ζωὴν σου.

Νὰ μὲν κλάψῃς ἀλλαξανά

τζαὶ κρούς' ἢ μίλλα μου, μανά,

πὸ νῶχω τὴν εὐστεινῇ σου.

Ὁ Λιπέρτης ἔγραψε καὶ αὐτὸς πατριωτικά καὶ γωνμικά ποιήματα, ἀλλὰ ὁ πλούσιος, βαθὺς καὶ τρυφερὸς αἰσθηματισμὸς του ἐξεδηλώθη κυρίως στὰ θαυμάσια εἰδυλλιακά του.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

K. Höhn : Solon, Staatsmann und Weiser. Wien 1948. S. 244. Bild Tafeln 1—24.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἔργου εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν φιλολογικὴν ἐπιστῆμην καὶ ἐξ ἄλλων του ἔργων. Ἐν τούτοις εἰς τὴν παρούσαν ἐπιθεώρησιν τοῦ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἔργου ὁρμώμεθα ὄχι ἐξ ἐπιθυμίας νὰ καταστήσωμεν γνωστὴν μίαν φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐργασίαν, ἣ ὁποία θὰ ἐνδιέφερε τοὺς εἰδικούς ἐπιστήμονας—τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἄλλως τε οὔτε τοιοῦτον χαρακτήρα ἔχει οὔτε εἰς τοιοῦτους σκοποὺς ἀποβλέπει—, ἀλλὰ περισσώτερον διὰ τὸ θέμα καθ' ἑαυτὸ, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας.

Ἔργασια περὶ τοῦ Σόλωνος ἔχουσι γίνεαι ἀρκεταί, προσφάτως δὲ ἐδημοσιεύθη καὶ μία εἰδικὴ μονογραφία εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Β. Λαούρδα. Πολὺς λόγος πλὴν τούτων γίνεται περὶ τοῦ μεγάλου τούτου νομοθέτου τῶν Ἀθηνῶν εἰς πάσας τὰς Ἱστορίας τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἔργου του ὡς νομοθέτου κατέχει ἰδιάζουσαν θέσιν εἰς τὰς Ἱστορίας ταύτας. Εἶναι οὗτος γνωστὸς ὡσαύτως καὶ ἐκ τῶν ἐλεγείων του, τῶν ὁποίων ἐσώθησαν τινα ἀποσπάσματα διδασκόμενα ὡς χαρακτηριστικὰ δείγματα καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. Ὡς σοφὸς ὡσαύτως ἀναφέρεται μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ἀρχαιότητος καὶ γυναικί του ἀναγράφονται πολλὰκις διδακτικά. Ἡ πρό τινων ἐτῶν δημοσιευθεῖσα μετὰ ἄλλων λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐργασία τοῦ Woodhouse ἐπὶ τοῦ ἀγροτικοῦ προβλήματος τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον *Solon the Liberator* δεικνύει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου διὰ τὸ σοβαρῶτατον πρόβλημα, τοῦ ὁποίου εὐρίσκωμεν τὴν συνέχειαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Ἄλλ' ἡ ἐργασία τοῦ Κ. Höhn διαφέρει ὅλων τῶν ἄλλων, διότι ἀγκαλιάζει τὸν Σόλωνα ὡς μίαν συνολικὴν προσωπικότητα, ἣ ὁποία ἀντίκρουσεν ἐπιτυχῶς ὄχι μόνον τὰ σύγχρονα του κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ προβλήματα, ἀλλ' ἀνεδείχθη καὶ ὡς εἰς τῶν κορυφαίων πολιτικῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἄξια δὲν παύει μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων νὰ ὑψίσταται. Διότι ὁ Σόλων δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ θεωρητικὸς νομοθέτης ἢ ὁ πολιτικὸς, ὁ πατριώτης καὶ ὁ ποιητής, ἀλλ' εἶναι ὁ μέγας σοφός, ὁ

ὁποῖος ἀντίκρουσε τὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας κατὰ τρόπον κλασσικὸν ποὺ νὰ δύναται νὰ ἔχη ἐφαρμογὴν εἰς πάντας τοὺς χρόνους καὶ εἰς πάντας τοὺς τόπους, ἰδίᾳ εἰς τὴν σημερινὴν ἀνήσυχόν μας ἐποχὴν τὴν γεμάτην ἀπὸ ἀντιθέσεις πάσης φύσεως, πολιτικὰς κοινωνικὰς κ.ἄ.

ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐξήτασεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἔργου τὸν Σόλωνα τοποθετήσας αὐτὸν ἐπιτυχῶς μέσα εἰς τὴν ἐποχὴν του καὶ εἰς τοὺς χρόνους, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἀποτέλεσμα προηγηθειῶν καταστάσεων εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁρθῶς ἀρχίζει τὴν ἔρευναν ἀπὸ τὸν Ἡσίοδον, ἀν καὶ θὰ ἤδύνατο ἀκόμη νὰ ἀνατρέξῃ καὶ εἰς τὸν Ὀμηρον παρ' ὅλην τὴν ὑπάρχουσαν διαφορὰν. Περαιτέρω ἐξετάζει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Σόλωνος εἰς πάσας τὰς μετ' αὐτὸν ἐποχὰς τόσον ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐξελίξεως θεωριῶν τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας, ἔστω καὶ ἂν ἐνίστοι οὗτος δὲν μνημονεύεται. Καὶ αὐτὸς ὁ Θεουκιδίδης, ὁ ὁποῖος οὐδεμίαν μνείαν κάμνει αὐτοῦ, ἔχει ἀναμφισβητήτως ὑπ' ὄψιν του τὸν μέγαν τούτον πολιτικὸν καὶ διανοούμενον ἐν τῇ διαγραφῇ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, τὴν ὁποίαν κάμνει εἰς τὸ ἔργον του, ἰδίᾳ εἰς τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Περικλέους.

Ἀφ' οὗτο ὁ καθηγητὴς W. Jaeger εἰς τὴν γνωστὴν μελέτην του περὶ Εὐνομίας τοῦ Σόλωνος ἐξήτασε τὴν ἐσωτερικὴν σύνθεσιν, ὅπως διέγραψεν αὐτὴν ὁ ἀθηναῖος νομοθέτης, δὲν εἶχεν ἀναλυθῆ περαιτέρω ἡ θέσις τούτου μέσα εἰς τὴν πολιτικὴν φιλοσοφίαν τῶν μετ' αὐτὸν χρόνων καὶ ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἔργου ἔδωκεν ἰδιάζουσαν προσοχὴν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ συνήγαγεν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναλύσεως μίαν πολὺν ἀδράν μορφήν τοῦ Σόλωνος, ὁ ὁποῖος οὕτω χαρακτηριστρίζεται ὡς εἰς τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων, ὁ ἀσκήσας μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτὸν πολιτικούς καὶ φιλοσόφους μέχρι τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ποσειδωνίου, τοῦ Κικέρωνος κ. ἄ. Ὑπὸ τὴν ἔσωπιν ἰδίως τῆς συνδέσεως θεωρίας καὶ πράξεως ὁ Σόλων εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα πολιτικὴ φυσιογνωμία τῆς ἀρχαιότητος καὶ μίᾳ τῶν μεγίστων πολιτικῶν φυσιογνωμιῶν συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος μέχρι σήμερον.

Εἶναι τόση ἡ διαυγὴς κρίσις τοῦ Σόλωνος ἤδη τὸν 7, αἰ. π.Χ., περὶ τῶν ποιητικῶν προβλημάτων τῆς πολιτείας καὶ

της κοινωνίας, ώστε να καταπλήσση τὸ ὄτι μέχρι σήμερα αὐτὸς εἶναι πολῦτιμος ὀδηγὸς εἰς τὰς σημερινὰς ἐν αὐταῖς ἀντιθέσεις. Ἡ ἔννοια τῆς ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας καὶ ἁρμονίας ὧς χαρακτηριστικὸν τῆς εὐνομούμενης πολιτείας καὶ διὰ τῆς δημοκρατικῆς, εἶναι μέχρι σήμερα ἀναντικατάστατος. Πάντα ταῦτα λίαν ἐπιτυχῶς ἐξήρην ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ ἐπιθεώρησιν ἔργου. Αἱ ἐπισυναπτόμεναι σημειώσεις εἶναι διὰ τοὺς εἰδικoὺς μελετητὰς λίαν χρήσιμοι, ὡς καὶ ἡ παρατιθεμένη πλουσία διδλυογραφία. Αἱ εἰκόνες εἶναι λίαν διαφωτιστικαὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θέματος. Τὸ ἔργον ἐν γένει ἀναγινώσκειται μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὸσον ἀπὸ τοὺς εἰδικoὺς ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς φλεγομένους ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ὀρθῶς νὰ ἀντικρύσωσι τὰ σύγχρονα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ τὰ ἴδωσιν μὲ τὴν διαύγειαν τοῦ νοῦ πού τὰ ἐδίδεπον ὁ Σόλων πρὶν 26 περίπου αἰώνας.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

John Steinbeck : "Ἀνθρωποὶ καὶ Ποντίκια. Μετάφραση Κοσμά Πολίτη. Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου. Ἀθήνα 1947. σ. 180.

John Steinbeck : *The Wayard Bus*. The Viking Press, New York, 1947. pp. 312.

Κάθε νέο βιβλίο τοῦ J. In Steinbeck εἶναι κ' ἓνα ἀξιοσημείωτο γεγονός ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἀμερικανικὴ λογοτεχνία ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παγκόσμια, γιὰτὶ ὁ Steinbeck ἀποτελεῖ σήμερα μίαν ἀπὸ τὶς παγκόσμιες κορυφὰς στὸ μυθιστόρημα.

Τὸ «Ἀνθρωποὶ καὶ Ποντίκια» δὲν εἶν' ἀπὸ τὰ νέα του ἔργα (τὸ ἔχει καὶ μυθιστόρημα καὶ δράμα), ὅμως εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ του—καὶ γι' αὐτὸ μάς εἶναι καλοπρόσδεχτη ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασή του—ὅπως καὶ «Ὁ δρόμος μὲ τὶς φάμπρικες», πού ἐπίσης τὸ μετάφρασε ἐπιτυχέμενα ὁ κ. Κοσμάς Πολίτης (δὲς κριτικὸ σημειώμά μου στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», ἔτος ΙΑ', σ. 192). Κ' ἐδῶ τὰ πρόσωπα του εἶναι ἄλλοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πολυθραστανισμένοι ἐργάτες, μὲ τὶς θαναυσότητες πού τοὺς ἐπλάσαν θάναυσο καὶ τὸ χαρακτήρα τους, ἀλλὰ καὶ μὲ συχνὰς ἐκλάμψεις ἀνθρωπιάς,—πού αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ πραγματικὴ τους οὐσία, μὰ τὴν ἔχει μπισαταρδέψει ἢ σκεπάσει ἡ ἀθλιότητα τῆς ζωῆς πού εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ περνοῦν. Κ' ἐδῶ, μέσα στὸ δοῦρκο βλέπουμε ν' ἀνθίζουσε λουλούδια, μέσα στὴ σκληρὴ βιοπάλη νὰ κυριαρχοῦν ἀχνορ-

δινα ὄνειρα εὐτυχίας, μέσα στὴ χυδαίότητα νὰ παρουσιάζονται εὐγενεῖς διαθέσεις καὶ πράξεις. Δὲ ζητοῦνε πολλὰ πράματα ἀπὸ τὴ ζωὴ οἱ ταπεινοὶ ἄνθρωποι τοῦ : ἓνα σπιτάκι, ἓνα χωραφάκι, λίγα πουλερικά, λίγα ἄλλα ζῶα γιὰ νὰ τὰ δουλεύουν καὶ νὰ τοὺς δίνουν μὲ τὸν ἴδρωτὰ τοὺς λίγο ψωμί καὶ λίγη ἡσυχία. Αὐτὰ εἶναι τὰ «μεγάλα» τοὺς ὄνειρα, πού μένουσιν ὅμως ὄνειρα, γιὰτὶ εἶναι κι αὐτοὶ στραβόβουλα μέσα σ' ἓνα κόσμον ἀπὸ στραβόβουλα. Δὲν ἔχουν καμιά ἐπιτήδευση στὴ ζωὴ τους, τὴς σκέψεις, στὶς πράξεις καὶ στὰ λόγια τους, καὶ μὲ παραστατικότητά ἀνεπιτήδευτη πάλι παρουσιάζει τὸν πρωτογονισμό τους αὐτὸ ὁ Steinbeck πράμα πού μπορεῖ νὰ σοκάρει τοὺς σεμνοῦφους. Ζαίρει ὅμως πού νὰ σταματήσει, γιὰτὶ πρὸθεσθ' του δὲν εἶναι ἡ αἰσθησιακὴ διέγερση, μὰ ἡ ἔντονη καὶ φυσικὴ παρουσίαση τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, μὲ πλοῦσιον τὸ ἠθογραφικὸ στοιχεῖον.

Ἡ μετάφραση τοῦ κ. Κ. Πολίτη εἶναι ὑποδειγματικὴ.

Τὸ «*The Wayard Bus*» κυκλοφόρησε πέρυσιν, δὲν ξαίρω ὅμως ἂν ἔγινε ἀκόμη γνωστὸ στὸ ἑλληνικὸ κοινόν. Δὲν ἔχει βέβαια τὸ πλάτος καὶ τὴ δύναμη τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Steinbeck «*The Grapes of Wrath*», εἶναι ὅμως πολὺ σημαντικόν, γιὰτὶ ἐδῶ παρουσιάζει μίαν στροφή στὴν τεχνικὴ του. Σ' αὐτὸ ὑπάρχουν ὅλα τὰ γενικά χαρακτηριστικὰ τῆς ἀφηγηματικῆς τέχνης του καὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς διάθεσός του, ἀλλὰ ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ ἐπίσης καὶ μίαν παλιὰ δοκιμασμένη τεχνικὴ: μίαν ὀμάδα διαφορετικῶν ἀναμεταξύ τους ἀνθρώπων, πού οἱ περισσότεροι εἶναι ξένοι ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, ἔτσι τυχαῖα θρῖσκονται μαζί σ' ἓνα τόπον καὶ κρατιοῦνται μαζί ἀπ' ἀνάγκη, ὡστόσο καθε χαρακτήρας, κάθε προσωπικότητα ἀποκαλύπτονται καὶ φανερόνται τὶ πραγματικὰ εἶναι, ὄχι τὶ φαινομενικὰ εἶναι. Εἶναι ἡ τεχνικὴ πού ὁ Βοκάκιος χρησιμοποίησε στὸ «*Δεκαήμερον*» του, ὁ Chaucer στὸ «*Canterbury Pilgrimage*» καὶ ἄλλοι μεγάλοι μυθιστοριογράφοι ἔπειτα ἀπ' αὐτοὺς στὰ ἔργα τους, πού βάζοντας μικροὺς καὶ μεγάλους σ' ἓνα τόπον καὶ χρόνον, ἀναλύοντας καὶ ξεσκεπάζοντας τοὺς, κατόρθωσαν νὰ δώσουν τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς μίας ἐποχῆς, μὲ τὶς συνθήκες, τὴς σκέψεις καὶ τὴς διαθέσεις τῆς.

Ὁ Steinbeck στὸ «*Δύστροπον λεωφορεῖον*» χρησιμοποιεῖ μὲ πολλὴν ἐπιτυχία τὴν ἴδια τεχνικὴ: μάζεψε σ' ἓνα

λεωφορείο μιὰ ομάδα κοινών προσώπων, πού καθέννας στήν Ἀμερική μπορεί νὰ τὰ δεῖ κάθε μέρα σ' ἕνα λεωφορείο: Τὸν Ζουάν, τὸν ὁδηγὸ τοῦ λεωφορείου, ἕνα ἐξασμερικανισμένο Μεξικανό, πού διατηρεῖ ἕνα σταθμὸ δενζίνης καὶ πρόχειρο ἐστιατόριο σὲ μιὰ κοιλάδα τῆς κεντρικῆς Καλιφορνίας: ἕνα πραγματικὸ ἄντρα, τὸ πιὸ ἰσορροπημένο καὶ ἀρρενωπὸ πρόσωπο τῆς ομάδας. Τῆ γυναίκα του, πού ἀρχίζει νὰ γερνᾷ καὶ φοβάται μὴ τὸν χάσει. Δυὸ ἀθῶα, ἀπλοϊκὰ παιδιὰ, τὸν «Σπυράκι», ἕνα κακομοιρισμένο ἔφηβο, βοηθὸ τοῦ Ζουάν, καὶ τὴ σερβιτόρα του Νόρμα, πού εἶν' ἐρωτευμένη μ' ἕνα ἡθοποιὸ τοῦ κινηματογράφου, ἄνκα δὲν τὸν εἶδε ποτὲ ἔχτος σὲ μιὰ ταινία, καὶ τοῦ στέλνει ἐρωτικὲς ἐπιστολές, καὶ πού μάταια ζητάει ἀγάπη καὶ φήμη. Ἐδῶ ἐπίσης εἶναι ὁ κ. καὶ ἡ κ. Πρίτσαρντ γιὰ ἕνα ταξίδι ἀναψυχῆς μὲ τὴν ψηλομύτα καὶ νευρωτικὴ κόρη τους, συνηθισμένοι τύποι τῆς συμβῆτικῆς μεσαίας ἀμερικανικῆς τάξης. Καὶ ἡ Καμίλλα, μιὰ πολυδασανισμένη στὴ ζωὴ ἀλλὰ ἐλκυστικὴ κοπέλλα, πού ὅλοι τὴν ποθοῦν καὶ τὴν κυνηγοῦν τυφλὰ σεμεῖνοι ἀπὸ τοὺς πόθους πού ἀθελά της διεγείρει: ξαίρει τὸ ὀλέθριο θέλητρό της, προσπαθεῖ νὰ μὴ τὸ ἐξασκήσει, ἀλλὰ δὲν μπορεί νὰ τὸ ἀποφύγει. Ὅπως καὶ στὴν προηγούμενη ζωὴ της, ἔτσι καὶ τώρα στὸ λεωφορείο, ἀνάμεσα στοὺς ποικίλους τύπους πού τὴν περιστοιχίζουν, γίνεται πάλι ἀθελά της τὸ κέντρο τῆς προσοχῆς ὅλων καὶ προκαλεῖ τὸν πόθο τῶν ἀρσενικῶν, τὸ μῖσος τῶν θηλυκῶν.—Εἶναι κι ἄλλοι τύποι στὸ λεωφορεῖο, πολὺ χαρακτηριστικοὶ τῆς ἀμερικανικῆς ζωῆς, πού ὅσο κι ἂν εἶναι ξένοι ἀναμεταξύ τους, ὅμως τὸ γιομίζουν μὲ ἔντονη ζωὴ κάθε στιγμή, πού παρουσιάζεται μ' ἀναμφισβήτητο ρεαλισμό.

Τὸ λεωφορεῖο χαλᾷ στὸν ἀπόμερο δρόμο μιὰς πλημμυρισμένης βουνοπλαγιάς. Ἔτσι ὅλοι βρίσκονται αἰχμαλωτισμένοι, χωρὶς κατάφυγιο πουθενά, χωρὶς τὴν πιθανότητα ν' ἀπελευθερωθοῦν γρήγορα καὶ νὰ συνεχίσουν τὸ ταξίδι τους. Ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ κάθε πρόσωπο, κάθε χαρακτήρας ἔχει κιόλας βγεῖ ἀπὸ τὸ καβούκι του. Μέσα στὴν ἐρημία τῆς βροχῆς κάθε πρόσωπο ἀκολουθεῖ τὰ ἐνστικτὰ του καὶ δείχνεται καλύτερο ἢ χειρότερο ἀπ' ὅ,τι τὸ ὑποθέσαμε στὴν ἀρχή: χωρὶς αἰσθηματικότητες, μὲ ἀσθενικὸ ἠρωϊσμό στὸν κίντυνο, ἀλλὰ μὲ πραγματικὴ προσέγγιση πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς

μας,—γιατὶ ὅλοι εἶναι τύποι χαρακτηριστικοὶ κι ἀντιπροσωπεύουν ὁ καθένας μιὰν ομάδα. Κι ὅταν κάποτε ξεκολλοῦν τὸ λεωφορεῖο ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ προχωροῦν στὸ ἄσκοπο ταξίδι τους, τὸ κάθε πρόσωπο ἀλλάζει κατὰ τὴν πορεία τῆς ζωῆς του μὲ τὴν πείρα πού δοκίμασε στὸ σύντομο αὐτὸ συναγελασμό, κ' ἔχει ἀποκαλύψει στὸν ἀναγνώστη τὴν ψυχὴ του ὡς τις πιὸ βαθιὲς ρίζες της.

Ὁ Steinbeck ἀνασύρει σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ πραγματικὴ μαεστρία τὰ πέπλα πού σκεπάζουν τὸν ἀληθινὸ χαρακτήρα τοῦ κάθε προσώπου, καὶ κατορθώνει νὰ συνθέσει μιὰ πειστικὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς μας, μὲ τὴν ἀνία καὶ τὸ ἀνικανοποίητό της, μὲ τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς τυπικότητες της, μὲ τὴν κενότητα καὶ τὴ σκληρόδα της. Ἐκφράζεται βέβαια κ' ἐδῶ πολὺ ἐλεύθερα, πολὺ τολμηρά, ἀλλὰ κ' ἐδῶ πάλι ξαίρει πού νὰ σταματήσει γιὰ νὰ μὴ πέσει στὸ φτηνὸ αἰσθησιασμό, χωρὶς ὥστόσο νὰ συγκαλύπτει ἢ νὰ διαστρέψει τὴν πραγματικότητα.

Δὲ βρίσκουμε, βέβαια, ἐδῶ τὴν ποίηση πού διαποτίζει—ἔστω καὶ μέσ' ἀπὸ τὴ θαναυσότητα—τὸ «Δρόμο μὲ τὶς φάμπρικες» ἢ τὸ «Ἀνθρώποι καὶ ποντίκια», γιατί στὸ «Δύστροπο λεωφορεῖο» δὲν ὑπάρχει χώρος γι αὐτή. Οἱ ἄνθρωποι πού εἶναι πλημμυρισμένοι ἀπὸ τὴ δική τους ἄγωνα μοῖρα καὶ οἱ μικροένοιοι τῆς ζωῆς ἔχουν ἀποξηράνει τὴν καρδιά τους. Ἀλλὰ μᾶς συγκινεῖ ἡ ἀβεβαιότητα πού καθέννας σέρνει μέσα του, γιατί ἡ ὑπόστασή τους πῆρε τὴ «στερεή» μορφή της ἀπὸ τὴν πορεία τῆς ζωῆς τους, ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ τὶς ἐσώτερες διαθέσεις των. Γι αὐτὸ τὴ συνθετικὴν αὐτὴν εἰκόνα πού δίνει ὁ Steinbeck συμπλέκοντας τοὺς διάφορους αὐτοὺς χαρακτήρες, εἶναι ὁ ὠμὸς ρεαλισμὸς της πού μᾶς ἐνδιαφέρει, καὶ ξεχνοῦμε καὶ μετὰ τὴν ποίηση, πού «ἴσως» νὰ ἔχει ἡ ζωὴ, καὶ στὴν Ἀμερική ἀκόμη.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Οἱ Ἐκθέσεις

Μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἔκθεση ζωγραφικῆς εἶδαμε στὸν «Παρνασσό» τοῦ ζωγράφου Πολύκλειτου Ρέγκου, ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Ὁ καλλιτέχνης ἐκθέτει λάδια, ἀκουαρέλλες, σχέδια καὶ τεχνικὴ τοῦ αὐγοῦ σὲ μιὰ πλούσια σειρὰ 127 ἔργων. Μὲ τὴν ἔκθεση του αὐτὴ ὁ Ρέγκος μᾶς δίνει ἀπτά δείγματα τοῦ τί μπορεί ἕνας

καλλιτέχνης να επιτελέσει, όταν έχει πραγματικό τάλαντο κι' όταν μπορεί να εκφρασθεί με ειλικρίνεια, μακριά από σχολές και δουλικές μιμήσεις. 'Ο Ρέγκος αντίληπτος από τα ακατάλυτα στοιχεία της 'Ελληνικής Βυζαντινής παράδοσης — χωρίς να μένει πιστά προσκολλημένος σ' αυτή, όπως ο Κόντογλους — κατορθώνει να μετουσιώσει και άφομοιώσει τα στοιχεία αυτά και να παρουσιάσει έργα σε καθαρά προσωπικό τόνο, ιδίως στα έργα της τελευταίας περιόδου (στην τεχνική του αύγου), όπου με απλούστατα και λιτά μέσα, φτάνει το θαυμάσιο «Πορτραίτο της Γυναίκας μου», που είναι κατά τη γνώμη μας υπέροχο υπόδειγμα της τεχνικής του αύγου, με τη λεπτή διαφάνεια των χρωματικών τόνων και το στερεό μα τόσο απλό σχέδιο. Της ίδιας περιόδου: το «Παιδί με τη μαργαρίτα», το θαυμάσιο «Μικρό σπιτάκι», το «Καμπαναριό», είναι έργα με πνοή και ποιήση.

'Αλλά και τα λάδια της παλιότερης περιόδου, έμπνευσμένα από τα ανεξάντλητα σε θέματα ελληνικά νησιά του Βόρειου Αιγαίου, τη Σκύρο, τη Θάσο, τη Σκόπελο, έχουν μια μουσικότητα και μια άρμονία κι' ένα συνδυασμό των συμπληρωματικών χρωμάτων μοναδική. Τα πράσινα Πώλ Βερονέζε της παραλίας, άδερφώνονται με τα ρουζ άγγλαί της γής και τα γκριζα της έλιάς με τις σιέννες, χωρίς να έκμηδενίζουν τ' αντίκειμενα και να χάνουν τον όγκο και το σχήμα τους, όπως γίνεται με τους ίμπρεσιονιστές. Το σχέδιό του είναι πολύ έλεύθερο και καμμιά φορά σκληρό για να υποδηλώσει στερεά τις γενικότητες του τοπίου. Δέ μάς δίδει γραφικότητες, θέλει να μπει στην ψυχή του ίδιου του τοπίου, που κάποτε είναι ασκητικό ή ήρεμα μελαγχολικό, χωρίς φιγούρες ή καμιά διακοσμητική νότα. Καμιά φορά μάς θυμίζει τον μ. Μαλέα («Πεύκα»), χωρίς όμως νάχει τη δραματικότητα εκείνου. 'Ο Ρέγκος άναεώνεται άδιάκοπα, καλό σημάδι για ένα καλλιτέχνη της δικής του δύναμης. Και οι τελευταίες του προσπάθειες στις συνθετικές αναζητήσεις του («Νεράιδες», «'Ανοιξη», «'Αγέρας» κλπ.) δείχνουν άκριβώς ότι ο ζωγράφος αυτός δεν έξαντλήθηκε. Έχει ακόμα να μάς δείξει πολλά μυστικά της διαίσθησής του και τα περιμένουμε άυπόμονα στη μελλοντική του έκθεση.

Διάφορα Νέα

'Ο διευθυντής της Σχολής Καλών Τεχνών Π. Μαθιόπουλος έξελέγη άκαδημαί-

κός από τον όλομέλειαν της 'Ακαδημίας, στην Τάξη Γραμμάτων και Τεχνών.

—'Ο «Θυμελικός Θιάσος» του Καρζή άνέβασε το τέλος Μαΐου, στο 'Ωδειό 'Ηρώδη του 'Αττικού τον «Προμηθέα Δεσμώτη» του Αισχύλου κατά μετάφραση, διδασκαλία, ένδυματολογία και χορογραφία του ίδιου του Καρζή. 'Η πρόθεση του Καρζή είναι ν' άναβίωσει — όπως λέει — την 'Αρχαία Τραγωδία και για τον σκοπόν αυτό χρησιμοποίησε προωπεία, καθόρους και χορευτικές κινήσεις του χορού με τραγουδημένα χορικά. 'Ανεάρτητα από τις επιφυλάξεις που μπορούσε να έχει κανένας για ένα τέτοιο άνέβασμα σήμερα, όπου λείπει το κύριο συστατικό για την άναβίωση της άρχαίας τραγωδίας, δηλαδή η θρησκευτικότητα του σύγχρονου θεατή, το τραγουδημένο χορικό καταστρέφει το λόγο, την ποίηση, που κατά τη γνώμη μας είναι το μοναδικό που θα έπρεπε να έξαρθεί και να φανεί στο πρώτο πλάνο. 'Ο Κύπριος ήθοποιός Μορίδης, στο ρόλο του Προμηθέα, κράτησε άρκετά καλά το δυσκολώτατο μέρος του.

—'Ενας φάκελος με άγνωστα χειρόγραφα του Σολωμού άνακαλύφθηκε στη Ζάκυνθο από το λογοτέχνη Ντίνο Κονόμο. Τα χειρόγραφα, που θεωρούνται σπουδαιότατα γιατί περιέχουν γράμματα του ποιητή, άγνωστα ως τώρα, προς τον Γεώργιον Δέ Ρώσσην και περιλαμβάνουν την περίοδο 1824—1828, άγοράστηκαν από το «'Εθνικό 'Ιδρυμα» και δόθηκαν στον κ. Λίνο Πολίτη για να τα μελετήσει και να τα έκδοσει. 'Όταν έκδοθούν, στο τρίτομο έργο του Πολίτη, τα χειρόγραφα θα καταθεθούν από το «'Εθνικό 'Ιδρυμα» στο Μουσείο σαν κειμήλια του έθνους.

—'Εβανε στον Πειραιά ο είδυλλιακός ποιητής Νίκος Χαντζάρας. 'Ο ποιητής και δημοσιογράφος του Πειραιώς γεννήθηκε το 1884 και το 1931 έξέδωσε τη μοναδική ποιητική συλλογή του «Είδυλλια».

—'Από τις 13 'Ιουνίου άρχισαν οι κατά Δευτέρα συναυλίες της θερινής περιόδου στο 'Ωδειό 'Ηρώδη του 'Αττικού. Οι συναυλίες θα έξακολουθήσουν όλο το καλοκαίρι, ίσαμε τον Σεπτέμβριον, όποτε ο θιάσος του Βασιλικού Θεάτρου με τη συμμετοχή της Μαρίκας Κοποπούλη, θα διδάξει την 'Ορφέα του Αισχύλου με σκηνοθεσία Ροντήρη και ένδυμασίες Φωκά. Οι δοκιμές της Τριλογίας αυτής έχουν ήδη άρχισι και καθώς φαίνεται ή παράσταση θ' άποτελέσει μεγάλο καλλιτεχνικό γεγονός.

—Τὸ φθινόπωρο ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ συμπληρώσει τὴν Τάξη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν μετὰ τὴν ἐκλογή ἐνὸς ἀκόμα μέλους. Ὑποψηφιστὲς ἔχουν ἤδη ὑποβληθῆ ἀπὸ τοὺς Στράτη Μυριδῆλη, Κώσταν Οὐράνη, Διονύσι Κόκκينو καὶ Γ. Δελλῆ. Περισσότερες πιθανότητες ἐκλογῆς συγκεντρώνει ὁ Μυριδῆλης, τόσο γιὰ τὸ τεχνικὸ, ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἐθνικὸ τοῦ ἔργο.

—Ὁ ζωγράφος καὶ αἰσθητικὸς Ἀγγελος Προκοπίου, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν μίας διάλεξης ποὺ ἔδωσε στὴ Θεσσαλονίκῃ στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ περιοδικοῦ «Μορφές», γράφει πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Ἔθνος» ὅτι μελετᾷ νὰ κάνει ἕνα ταξίδι στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν Κύπρον γιὰ νὰ κάνει διαλέξεις μετὰ θέματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς. Ὁ κ. Προκοπίου μᾶς ὑπεσχέθη ὅτι προσεχῶς θὰ δημοσιεῖται ἀπὸ τὴς στῆλες τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» μίᾳ πρωτότυπῃ αἰσθητικῇ του μελέτῃ.

—Πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ ποιητὴς Μιχ. Ἀργυροπούλος. Γεννήθηκε τὸ 1862 στὴ Σμύρνη καὶ μετὰ τὸ ψευδῶνυμο Ρήγας Ραγιαῆς ἐξέδωσε στὴ Σμύρνη «Τὰ Τραγούδια τοῦ Γένους» καὶ ἀργότερα «Τ' ἀνιστόρητα». Μετέφρασε τὸν Πέρσην ποιητὴ Σααδὴ καὶ ἄλλα ἔργα τῆς ἀνατολικῆς λογοτεχνίας. Μετέφρασε καὶ ποιήματα τοῦ Μισσὲ καὶ Ροστάν. Τὸ 1926 εἶχε ἐκλεγῆ βουλευτὴς καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς.

Τ. Μ. Φ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὴν 1ην Ἰουνίου ἡ κ. Ἰσμήνη Χατζηκώστα ὀργάνωσε στὸ θέατρο «Λουκουδῖν» Κυπριακὴ γιορτὴ μετὰ λαϊκοῦς χοροὺς, τραγούδια, ταμπλό εἰδῶν κ' ἐπίδειξι παλῶν Κυπριακῶν ἐνδυμασιῶν. Ἡ παράστασις, ποὺ σημείωσε πολλὴν ἐπιτυχίαν, δόθηκε ὑπὲρ τῆς Σχολῆς Τυφλῶν.

—Ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Διαγωνισμοῦ Διηγήματος τοῦ Ε.Π.Ο.Κ. ἀπαρτίσθη ἀπὸ τοὺς κ.κ. Ν. Κρανιδιώτην, Χρ. Παπαχρυσόστου καὶ Μ. Κιτρομυλίδην. Τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἀνακοινωθῶν τὴν πρώτην ἐβδομάδα Ἰουλίου.

—Ἡ Παγκύπριος Ἀκαδημία Θηλέων Λευκωσίας ὀργάνωσεν ἐπιτυχῶς τὴν 2αν Ἰουνίου στὸ θέατρο «Παλλάς» Κυπριακὴ γιορτὴ μετὰ χοροὺς, τραγούδια, ἀπαγγελίας, ἀναπαράστασις Κυπριακῶν ἐθίμων κ' ἐπίδειξι Κυπριακῶν ἀμφιεσῶν.

—Στὴς 10 Ἰουνίου ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πενσυλβανίας κ. Ρότνεϋ Γιάγκ ἔδωσε διάλεξι στὴν αἴθουσα τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου, μετὰ «Αἱ Ἀμερικανικαὶ ἀνάσκαφαί εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν Ἀγοράν».

—Στὴς 11 Ἰουνίου ἀνεβάσθη — κατὰ διδασκαλίαν τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους — ἀπὸ τελειόφοιτους μαθητὰς καὶ μαθητρίαις τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, στὸ θέατρο τοῦ Σχολείου, ἡ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους (μετάφρασις Κωνστ. Μάνου). Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἔργου ὑπῆρξε πολὺ ἱκανοποιητικὴ. Τὰ

σκηνικὰ καὶ τὰ κοστούμια τοῦ κ. Α. Διαμαντῆ ἐξαιρετικὰ ὄρατα. Ἡ παράστασις ἐπαναλήθη στὴς 18 Ἰουνίου.

—Στὴς 25 Ἰουνίου διδάχθη ἀπὸ μαθητὰς καὶ μαθητρίαις τοῦ Γυμνασίου Κυρηνείας ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις τοῦ Εὐριπίδου, κατὰ μετάφρασις Ν. Ἀντωνιάδου.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Νίκου Σημηριώτη : Γῆ. Ραψωδία. Ἀθήνα, 1947.

Νίκου Σημηριώτη : Ἀλκυόνες (ποιήματα). Ἀθήνα, 1949.

Ι. Μελλά : Περικλέους Ἐπιτάφιος. Ἀθήνα, 1947.

Δ. Ι. Βρανούση : Συμβολὴ στὴν ἔρευνα γιὰ τὰ Τραγούδια τοῦ Ρήγα καὶ τῶν μιμητῶν του. Μ' ἕνα ἀγνωστο «Θούριον Ἀσμα». Ἀθήνα, 1948.

Μιχάλη Κατσαροῦ : Μεσολόγγι. Ἐκδόσεις «Ποιητικῆς Τέχνης», 1949.

Γιώργου Γαβαλά : Ζωγραφίαι ἀπὸ τὸ μακρυνὸ δάσος. (Ποιήματα). Ἐκδοσις «Λογοτεχνικῆς Γωνιάς». Ἀθήνα, 1949.

Τάκη Δέσα : Ἡ Σονάτα τῶν ἡσκιῶν. Ἀθήνα, «Νέος Ἀνθρωπος», 1949.

Χρ. Γανιάρη : Καλλιμασιώτικα (Ποιήματα). Ἀθήνα, 1949.

Χρίστου Ἀθ. Γερογιάννη : Οἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Ἰησοῦ. «Μαυρίδης». Ἀθήνα, 1949.

Σάββα Λοϊζίδου, Δρος Δικαίου, Δικηγόρου : Ἡ Κύπρος μεγάλη ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ σήμερον. Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ Γραφείου Ἐθναρχίας Κύπρου. Ἐν Λευκωσίᾳ—Κύπρου, 1949.

Κώστα Χατζηφάλτη, ἐφόρου Βιβλιοθηκῆς Φανερωμένης : Ἰωάννης Καρατζᾶς, ὁ Κύπριος συνεργάτης τοῦ Ρήγα Βελεστινλή. Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων». Λευκωσία (Κύπρος).

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ Κ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἐλλείπει χώρου, στὸ ἐπόμενο.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Σ. Β α σ ι λ ι ῶ τ η, Βαρῶσια: Τὰ ποιήματά σας μαρτυροῦν μίᾳ λεπτῇ εὐαισθησίᾳ καὶ μίᾳ εἰλικρινῇ λυρικῇ διάθεσι. Ὑστεροῦν ὅμως ἀκόμη ἀπὸ ἀόψεως συνθέσεως.— **Α. Φελλάν**, Λάρνακα: Τὸ ποιήμα σας ὑστερεῖ τεχνικὰ. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὅποιον ἀντιμετωπίζετε τὸ θέμα σας δὲν προσθέτει τίποτε στὴ γνωστὴ εἰδικὴ παράδοσι κ' ἐξασθενεῖ μάλλον τὴν πλατεῖαν σημασίαν τοῦ μύθου. Χρειαζέστε ἀκόμη μελέτη καὶ ἀσκησι.— **Ρ. Τ σ α μ α δ ὀ**, Πάφος: Ὑπάρχει στὸ νέο σας ποιήμα πολλὴ ἀνάλυσι. Στείλτε μας κατὰ καλυτέρο.— **Κ. Μιχαήλ Ἰ δ η**, Δοξαπάτηρ 32, Ἀθήνα: Καὶ τὰ νέα ποιήματά σας καλὰ. Θὰ δημοσιευτοῦν.

Η πλέον
 άσφαλής
 έπιστημονική
 οδός προς άνακού-
 φισιν των ένοχλήσεων
 από Ρευματισμούς, Νευραλ-
 γίας, Ίσχυαλγίας, Κτυπήματα
 κλπ. είνε η έναντιον της ΦΛΟΓΩ-
 ΣΕΩΣ έντριβή δια του SLOAN'S

Δεν θα υπάρξει έλλειψη
 πλέον....

MILKMAID
 SWEETENED CONDENSED MILK
 NESTLE PRODUCTS CO. LTD.
 CHAM, SWITZERLAND

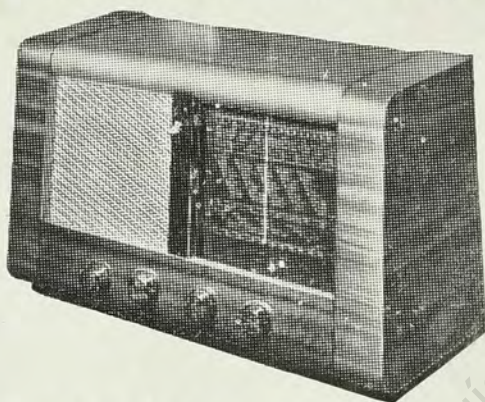
ΓΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ
ΝΕΣΤΛΕ

ΡΑΔΙΟΦΩΝΑ ACE

Model 500

6 λαμπών μέ
μαγικό μάτι

Short- Medium
Long

Επίσης
και υγράs
μπαταρίας
6 Volts.

Γίνονται εύκολία εις την πληρωμήν.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ

CYPRUS ENGINEERING STORES

ΛΕΜΕΣΟΣ ὁδὸs Ἐλευθερίας
ἀρ. 62

ΛΕΥΚΩΣΙΑ ὁδὸs Κυρηναίας ἀρ. 7 Α
Τηλέφ. 363.

GRESHAM

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΩΗΣ

Ἔτος Ἰδρύσεως

1848

Γενικὸs Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Κύπρον:

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Τ. Κ. 180 — ΤΗΛ. 487

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Υπεύθυνος ἰδιοκίτης: Ν. Κρανιδιώτης, Λευκωσία
Τύπος: «ΚΟΣΜΟΥ» Ι. Χ. Κυριακίδη, Λευκωσία